

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**PRAVDĚPODOBNÝ VÝVOJ VYBRANÝCH DRUHŮ
KRIMINALITY**

Závěrečná zpráva z výzkumu za léta 2000-2001

Odpovědný řešitel: PhDr. Martin Cejp, CSc.

Řešitelský tým:

PhDr. Alena Marešová

Ing. Drahuse Kadeřábková

PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.

RNDr. Stanislav Musil

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen jen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2001

Výzkum je součástí mezinárodního šetření prognózy vývoje vybraných druhů kriminality v evropském regionu koordinovaného Akademií policejního sboru v Bratislavě.

V rámci IKSP je součástí záměru CEZ: 000000002 „Stav a trendy vývoje kriminality a sociální patologie v ČR, možnosti a formy prevence“.

Odpovědný řešitel a vedoucí týmu: PhDr. Martin Cejp, CSc. (kapitoly: 1,2,3,4,5,11,12)

Řešitelský tým: PhDr. Alena Marešová (kapitoly 6,7,8)
 Ing. Drahúše Kadeřábková (kapitola 9)
 PhDr. Ivana Trávníčková, CSc. (kapitola 10)
 RNDr. Stanislav Musil (analýzy statistických řad)

ISBN 80-86008-93-2

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001

OBSAH

1. Úvod do problematiky	5
2. Předmět a cíl výzkumu	7
3. Metody a techniky	8
4. Vnější problémy současného světa	11
4.1. Procesy globalizace	11
4.2. Evropská integrace	12
4.3. Rozpory současného světa	13
4.4. Životní prostředí	15
4.5. Populační vývoj	15
5. Vnitřní problémy a vývojové trendy v České republice	17
5.1. Politický systém	17
5.2. Státní správa	18
5.3. Samospráva	22
5.4. Občanský sektor	22
5.5. Právní systém	23
5.6. Ekonomika	25
5.7. Sociální struktura	28
5.8. Kultura	31
6. Obecná kriminalita	37
6.1. Trestné činy evidované Policií ČR celkem	38
6.2. Pachatelé trestných činů stíhaní a vyšetřovaní Policií ČR	40
6.3. Souhrn obecných poznatků o dalším vývoji kriminality v ČR	44
7. Majetková kriminalita	45
7.1. Analýza jednotlivých druhů majetkové kriminality	46
8. Vývoj násilné a mravnostní trestné činnosti	48
8.1. Násilná kriminalita	48
8.2. Předpokládaný vývoj násilné kriminality	49
8.3. Předpokládaný vývoj počtu obětí násilné kriminality	65
8.4. Souhrn poznatků k násilné trestné činnosti	68

9. Hospodářská kriminalita	69
9.1. Výskyt hospod.krim. aktivit a popis rozdílů v jeho indikaci vnějším okolím před a po roce 1990	69
9.2. Budoucí pravděpodobný výskyt hosp.tr. činnosti a jejich vybraných aktivit	75
10. Drogová problematika	92
10.1. Rozbor současné situace	92
10.2. Charakteristika současné drogové scény v České republice	94
10.3. Vývoj kriminality na úseku drog v letech 1994 až 2000	95
10.4. Pachatelé	96
10.5. Zapojení drogové scény do organizovaného zločinu	98
10.6. Akcelerační faktory	100
10.7. Změny na drogové scéně	102
10.8. Trestná činnost	103
10.9. Pachatelé	106
10.10. Opatření ke snížení drogové kriminality	106
11. Organizovaná kriminalita	108
11.1. Organizovaný zločin ve světě a v České republice, pojetí a výzkum	108
11.2. Rámcový odhad celkového vývoje	110
11.3. Skupiny organizovaného zločinu	112
11.4. Aktivity organizovaného zločinu	117
12. Závěr	133
Použité prameny	135
Summary	137

1. Úvod do problematiky

Dlouhodobé sledování dat, vypovídajících o vývoji kriminality, umožňuje zaznamenávat trendy v kvantitativních i kvalitativních ukazatelích. Existují poznatky o kriminalitě jako celku, můžeme sledovat i problematiku pachatelů a obětí. V posledním desetiletí zaznamenáváme nejen kvantitativní nárůst většiny forem trestné činnosti - ale i změny kvalitativní: bujení zločinu organizovaného na vysoké úrovni, dosud nepoznané možnosti rozsáhlé finanční kriminality, kriminalitu počítačovou atd. Zákonitosti, které platily o pachatelích, obětech a aktivitách již zdaleka neplatí v plném rozsahu. Vznikají nové kvality a velice prudce se mění.

Mění se situace vyvolává v současné společnosti znepokojení. Je tomu tak zejména proto, že dosavadní zkušenosti ukázaly, že jak ty složky, které měly zločinu bezprostředně čelit, tak ty, které měly vytvářet obecná pravidla života společnosti, reagovaly se zpožděním.

K tomu, aby se mohly jak koncepční záměry, tak jednotlivé případy řešit s předstihem, by mohlo přispět i vědecké předvídání. Poměrně přesné údaje o vývoji i o současném stavu kriminality jsou k dispozici, lze je tedy využít.

Potřeba předvídání nepochybně existuje. Zároveň však panuje určitá nedůvěra k této činnosti. Při pokusu o analýzu možné budoucnosti jsme museli postupovat obezřetně zejména v metodologii. Museli jsme neustále přehodnocovat vypovídací schopnost i u mnohokrát ověřených metod. Ke zjištěným výsledkům bychom tedy měli přistupovat skromně a s patřičnou rezervou. Vzhledem k tomu, že jsme si byli vědomi obtížnosti analýzy budoucnosti, vycházeli jsme pouze z ověřených trendů a pokoušeli se předvídat jen v reálném rozsahu.

Jedním z nejdůležitějších požadavků je, že prognóza má být co nejkomplexnější. Nemůžeme se pokoušet o předvídání vývoje dílčího jevu, aniž bychom nevzali v úvahu pokud možno všechny významnější skutečnosti, které s ním souvisejí. Nelze zkoumat pouze vybraný druh kriminality, musíme ji zkoumat jako celek. Stejně tak není možné se zabývat kriminalitou bez spojitosti s vývojem celé společnosti. V tomto směru jsme v projektové fázi výzkumu narazili na vážné omezení. Prognostický výzkum, který by se komplexně zabýval čs. společností v roce 1998, zatím neexistoval. Ve druhé polovině roku 1999 se však již z podnětu sekretariátu Rady vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii začaly připravovat odborné studie pro jednotlivé oblasti života společnosti. Na ty pak navázala činnost rozsáhlého řešitelského týmu, který za vedení Centra pro sociální a ekonomické strategie

University Karlovy připravil ve druhé polovině roku 2000 Vize rozvoje ČR do roku 2015. Ve vizích jsou zpracovány vývojové trendy, ohrožení a vývojové příležitosti ČR. Jsou zde naznačeny tři možné variantní scénáře a stanoveny priority.

Díky tomu, že práce tohoto týmu byla zahájena, vznikla možnost využít souhrnné prognózy vývoje čs. společnosti jako východiska pro stanovení možného vlivu tzv. relevantního okolí na kriminalitu. (Tím spíše, že odpovědný řešitel úkolu byl zároveň externím spolupracovníkem týmu.)

Kromě co nejširšího obsahového záběru by prognóza měla zahrnout i pokud možno co největší územní celek. Parciální předvídání, které by se zaměřovalo pouze na omezený prostor, by mohlo být zcela znehodnoceno změnami probíhajícími ve větších celcích. V podmínkách globalizujícího se světa nelze brát v úvahu pouze určité místo nebo okres, ba ani pouze ČR. V tomto směru je - díky koordinačnímu pracovišti v Bratislavě - výzkumný úkol zakotven uspokojivě. Půjde o předvídání vývoje kriminality v rámci celého evropského regionu. Také vize rozvoje ČR do roku 2015 berou v úvahu celosvětový kontext.

Opakované pokusy erudovaného řešitelského týmu Akademie policejního sboru Slovenské republiky o zpracování prognostického scénáře vývoje kriminality na Slovensku a o ustavení mezinárodního řešitelského týmu, vedly postupně k tomu, že za koordinace výše zmíněné slovenské instituce, budou podle jednotné metodiky zpracovány národní prognózy vývoje kriminality v řadě evropských zemí.

Naše analýza byla uskutečněna v průběhu roku 2000. V prvním pololetí jsme shrnuli dosavadní trendy v hlavních ukazatelích. Do konce září roku 2000 byly realizovány extrapolace zjištěných trendů a v posledním čtvrtletí se uskutečnily rozhovory s experty. V prvním čtvrtletí roku 2001 jsme pak napsali závěrečné shrnutí. Vzhledem k tomu, že podle zadání jsou zpracovány vybrané oblasti kriminality, je shrnutí prezentováno v relativně samostatných kapitolách.

V následující fázi budou poznatky v Akademii policejního sboru SR za účasti odpovědných řešitelů z jednotlivých zemí syntetizovány. Na sklonku roku 2001 by měla vzniknout souhrnná prognóza evropského regionu. Na ní bychom se měli i my určitou částí podílet.

2. Předmět a cíl výzkumu

V souladu s rozsahem, vymezeným koordinátorem výzkumu zaměřeného na evropský region byly do výzkumu zahrnuty vybrané oblasti týkající se kriminality.

Předmětem výzkumu byla:

- obecná kriminalita,
- kriminalita majetková,
- kriminalita násilná a mravnostní,
- kriminalita hospodářská,
- kriminalita drogová,
- kriminalita organizovaná.

Cílem výzkumu bylo:

- v rámci limitovaných časových, kapacitních a finančních možností přispět podklady za ČR ke zpracování prognostického scénáře vývoje kriminality v evropském regionu,
- shrnout hypotézu o možném vlivu tzv. relevantního okolí - tj. o vývoji politickém, ekonomickém, správním, právním, sociálním a kulturním na stav a vývoj kriminality,
- shrnout data o dosavadním vývoji majetkové, násilné, hospodářské, drogové a organizované kriminalitě, o jejich pachatelích a obětech,
- vyslovit hypotézu o dalších možných variantách vývoje v těchto oblastech.

3. Metody a techniky

Aplikace výzkumných metod a technik vycházela z metodiky navržené koordinátorem pro prognózu evropského regionu. V případě ČR bylo použití metod poněkud redukováno. Museli jsme přihlídnout k tomu, že jsme se k výzkumu připojili s pětiletým časovým zpožděním. Kromě toho jsme měli nižší finanční kapacity a organizační možnosti. Nemohlo jít tedy o rozsáhlý, dlouhodobě koncipovaný výzkum, ale spíše se dá hovořit o sondách v daných oblastech kriminality, které by posléze - zařazením do širšího evropského kontextu - měly přispět ke zpracování komplexního prognostického scénáře.

Pokud se týká **možného vlivu tzv. relevantního okolí**, využili jsme již zmiňované souhrnné vize rozvoje ČR do roku 2015, dále pak výzkum IKSP zaměřený na příčiny organizovaného zločinu a některé další prameny. (Viz *souhrn citované literatury*.) Pro oblast celospolečenského vývoje jsme neměli možnost vytvářet specializované týmy expertů, a tak jsme se snažili převzít ze zmiňovaných pramenů vše podstatné. K tomu jsme pak vyslovili hypotézu o tom, jak mohou různé životní podmínky působit na kriminalitu. V tomto směru jsme museli zůstat pouze u hypotetických úvah.

Při zpracování údajů týkajících se kriminality a jejích vybraných forem jsme vycházeli ze **shrnutí dat o dosavadním vývoji** celkové, majetkové, násilné, hospodářské, drogové a organizované kriminality. U těchto dat - sestavených do časových řad - byly provedeny **extrapolace**. (Vzhledem k tomu, že v průběhu řešení úkolu odešel zpracovatel regresních a autoregresních analýz Z IKSP, jsou jeho grafy uvedeny v původní - ne zcela jednotné - podobě.)

„Extrapolační metodu nebylo možno aplikovat mechanicky stejnou měrou ve všech oblastech. Adekvátní aplikace modelů regresní analýzy předpokládá alespoň relativní stabilitu vývojových podmínek a souměřitelnost hodnot vybraného ukazatele na jednotlivých časových horizontech. (...) Z hlediska informačního zabezpečení byl zvolen ukazatel typu ročních úhrnů, tedy absolutní ukazatel extenzivní povahy. Dostupná délka časové řady umožňuje posoudit celkový trend v daném časovém intervalu 1989 - 1999, ale nikoliv kvalifikovaně odhalit a testovat významnost případných vývojových zlomů. (...) Speciálně jde o využití regresního (vývoj v závislosti na čase) a autoregresního modelu (vývoj v závislosti na předchozím vývoji) .

Při aplikaci autoregresní analýzy není nezávisle proměnnou čas, nýbrž předchozí vývoj, což se prakticky projevuje jako rozdělení vstupních hodnot číselné řady na předchozí

vývoj (nezávisle proměnná) a posuv (závisle proměnná). Zatímco prognóza založená na aplikaci regresní analýzy je prostou časovou extrapolací trendu, autoregresní prognóza vzniká na jednotlivých dalších časových horizontech postupným výpočtem nových hodnot na základě předchozích odhadů.

Pokud jde o prognózy lze interpretovat každou variantu zvláště nebo i globálně podle stanovených intervalů spolehlivosti. Regresní prognóza je produktem prosté časové extrapolace v rámci regresního modelu. Vzhledem ke konfiguraci dat vychází její horní mez zejména na vzdálenějších horizontech jako méně spolehlivá, zejména v kontextu dalších variant prognóz.“ (Podle Musil, S.: Podkladové materiály k metodice regresních analýz)

Při praktickém použití se ukázalo, že extrapolace lze využít tam, kde existuje dostatečně dlouhá časová řada vystihující dosavadní trendy. V roce 2000 byla k dispozici řada desetiletá, protože údaje před rokem 1989 byly shromažďovány za poněkud odlišných vnějších předpokladů. Teoreticky bychom tedy mohli prodloužit horizont do roku 2005.

Konfrontací extrapolovaných dat s expertními odhady dalšího vývoje se ukázala jako reálnější autoregresní analýza. Ani tu však nebylo možné uplatnit u dat vyjádřených v procentech či u dat s velice krátkou vývojovou řadou a také tam, kde lze očekávat významné kvalitativní změny, které zcela zpochybní porovnatelnost. Tak jsme konkrétně nepoužili extrapolace u dvou oblastí. Nevyužili jsme je u majetkové kriminality - kde lze očekávat posun hranice trestnosti a tedy úplně jiné kvantitativní údaje od okamžiku, kdy tato změna nastane a u organizovaného zločinu - kde máme buď pouze odhady v relativních číslech (od roku 1993) nebo statistické údaje (pouze od roku 1998). U majetkové a organizované kriminality jsou tedy pouze shrnuty trendy a představa o budoucnosti není prezentována v grafech, ale pouze verbálně. Data, shrnutá ve statistických řadách, a v některých případech extrapolovaná za pomoci regresní a autoregresní analýzy, byla pouze podkladem pro úvahy o možných budoucnostech. Ty jsme uskutečnili prostřednictvím **expertizních metod**. V nich se vybraní experti vyjadřovali k možné budoucnosti jednotlivých druhů kriminality. Pro majetkovou, násilnou, hospodářskou a drogovou kriminalitu proběhla diskuse s panely expertů metodou **focus - groups**. Experti pro jednotlivé oblasti v počtu 3 - 4 diskutovali se zaměřením na konkrétní problémy. Úvahy o budoucnosti organizovaného zločinu se uskutečnily tradičním dotazováním 27 expertů formou písemného dotazníku, který je určitou aplikací **delfské metody**. Kromě otázek prognostických byl dotazník zaměřen i na jiné charakteristiky zjišťované tradičně od roku 1993.

Shrnutí zjištěných poznatků jsme se pokusili provést prostřednictvím **metody SWOT**. V rámci ní se zjištěné skutečnosti třídí na silné a slabé stránky systému a na rozvojové

příležitosti a vývojová omezení. Důsledně jsme se snažili tuto metodu uplatnit v části věnované relevantnímu okolí. Výsledná podoba byla i zde poněkud zjednodušena na zdůraznění možných kladných či záporných působení v jednotlivých oblastech.

4. Vnější problémy současného světa

4.1. Procesy globalizace

Organizace života lidí se ve stále větší míře - a v mnoha dalších směrech - odehrává na celosvětové úrovni. Dochází k propojení ekonomických, politických, vojenských, kulturních aspektů života i příslušných institucí. V celosvětovém měřítku se realizuje volný pohyb kapitálu, zboží, finančních prostředků, informací, lidí. Šíří se globální masová kultura, určitý typ hodnot, morálky, životního stylu.

Všechny tyto skutečnosti mohou mít pozitivní i negativní dopady. K **pozitivním** stránkám globalizace patří např. to, že se výrazným způsobem mohou prosadit *„hodnoty euroatlantické civilizace, jakými jsou úcta k životu (lidská práva), odpovědnost jedince za svůj osud, ale i tlak na výkon, touha po úspěchu a materiálních požitcích“*. (Vize: 12) Jako pozitivní vliv lze například chápat i to, že globální trh může v širokém prostoru aktivizovat dosud nevyužité potenciály. Vzniká rovněž potřeba globální správy a řízení, v jejímž rámci mohou být využity zkušenosti vyspělých zemí. Globalizace tak *„může mít řadu příznivých dopadů na ekonomiku, vzdělávání, vědu a výzkum či komunikaci“*. (Vize:13) Umožňuje dialog, lepší vzájemné poznání, omezuje obavy z neznámého a nepoznaného, činí svět přehlednějším a otevřenějším.

Jako každý jev, přináší i globalizace řadu **negativních** prvků. K negativním stránkám patří zejména to, že se prohlubují rozdíly mezi vyspělými zeměmi a zaostalými regiony. Vzniká tak asymetrie mezi nejvyspělejšími zeměmi patřícími k centru globalizace a státy na periferii. To se v podstatě týká i mnoha států, které jsou zatím mezi těmito krajními póly. Roste moc *„světových metropolí, které fungují jako uzlová místa celosvětového ekonomického systému“*. (OSN E/CONF 88/2)

Koncentrace moci ovlivňuje i ekonomickou situaci. Dochází k *„intenzifikaci ekonomické provázanosti vyspělých zemí“*. (Sýkora: 22) Rostoucí *„moc nadnárodních korporací ničí malé a střední podnikání“*. (Vize: 13)

Negativní důsledky globalizace se projevují i v oblasti životního prostředí. Devastace životního prostředí se z vyspělých zemí přenáší do zemí méně vyspělých.

V oblasti kultury dochází k unifikaci hodnot a životních stylů. Převažuje konzumní způsob života a mezilidské vztahy jsou založené na míře podílu na bohatství a moci. Kulturní

statky se stávají zbožím a jako zboží jsou konzumovány. Masová kultura pohrdá úrovní, vkusem a názory lidí.

Na **budoucí růst kriminality** může působit většina záporných stránek globalizace, ale i některé prvky pozitivního charakteru. Např. otevření hranic, volný pohyb zboží, kapitálu, finančních prostředků a lidí, znamená i to, že se přes hranice může volně pohybovat i nelegální zboží, finanční prostředky ze zločinné činnosti, zbraně, zločinci a někdy i jejich oběti. Nadnárodní ekonomický a organizovaný zločin skutečnost globálně propojeného světa může využít a také ji plně využívá.

Zločinecké struktury mohou využívat i to, že světovou ekonomiku - a spolu s ní i politiku - ovládnou silné nadnárodní korporace. Lze předpokládat, že se budou snažit ovládat vedení těchto společností a ovlivňovat jejich politiku. Úplně jinak pak lze zneužívat skutečnost, že drobní podnikatelé, kteří neobstojí v soutěži s nadnárodními kolosy, se mohou dostávat do potíží. Svět zločinu jim může nabídnout „pomoc“ a učinit z nich závislé podřízené.

Lze očekávat, že svět zločinu může převzít za vlády civilizovaných zemí i aktivity, které jsou pro ně zapovězené, protože jsou buď nehumánní nebo poškozují životní prostředí. Zločin se tak může podílet např. na pašování zbraní, vývozu nebezpečných odpadů, potlačování iniciativy na podporu lidských práv apod.

Stejně tak se může svět zločinu podílet na masové kultuře. Zejména oblast masmédií je natolik lákavá svojí finanční atraktivností i mocí nad utvářením mínění, že nelze vyloučit, že se do ní bude stále více snažit proniknout a využívat ji jak k ziskům, tak k ovládnutí postojů obyvatelstva a ke zvyšování poptávky po nelegálním zboží a službách. Podobným způsobem mohou zločinecké skupiny využít i tendenci ke konzumnímu životnímu stylu.

4.2. Evropská integrace

Pro Českou republiku bude důležité, zda a kdy bude formálně zařazena mezi nejvyspělejší státy. V tomto směru je nejvýznamnějším kritériem přijetí do EU. (I když i v rámci EU je úroveň jednotlivých států různá.)

Pokud opět nejdříve zmíníme **pozitiva**, pak vstup do EU by měl znamenat „*zajištění ekonomické prosperity a demokratického uspořádání, nalezení důstojného místa mezi evropskými národy*“. (Vize: 19) Z hlediska bezpečnosti lze očekávat, že se ČR stane součástí mezinárodních aktivit, které OSN, RE i EU uplatňují proti kriminalitě již řadu let. V aktivitách mezinárodních společenství se odráží dlouholetá zkušenost boje se zločinem. Postupně se přechází od doporučení, která jsou zasílána jednotlivým vládám, k závažným

dohodám, u kterých jsou formulovány úkoly a kontrolováno jejich dodržování. Tyto aktivity jsou realizovány nejen jako pomoc těm zemím, které se mají mezi nejvyspělejší zařadit, ale také jako ochrana nejvyspělejších proti expanzi kriminality zvenčí. Pokud bychom byli do EU zařazeni, staneme se součástí teritoria chráněného proti této expanzi. Pokud bychom se do EU nedostali, můžeme se dostat mezi ty, před kterými je nutné toto teritorium chránit.

Prosadit se mezi nejvyspělejší země bude velice obtížné. V zemích bývalého východního bloku se začaly se zpožděním několika desítek let obnovovat či poprvé vytvářet demokratické systémy. Vyspělé země mají takový náskok, že by při začleňování docházelo ke slučování velice nesourodých systémů. Vždyť jenom např. sjednocení Německa nebylo vůbec snadné.

Při analýze budoucnosti musíme počítat s možností nepřijetí do EU. V takovém případě mohou nastat dvě varianty. I v případě nepřijetí do evropských struktur existuje **pozitivní** možnost „komunitární, místní a regionální identity (ekonomiky, kultury, politiky) bez militantního podtónu“ (Vize: 14) založená na kvalitě života spočívajícím ve svobodě, seberealizaci, solidaritě. Volba cesty, založené na kvalitě života, jako variantě nahrazující vysoký hmotný standard, je však pouze možností, která by měla být v ideálním případě využita. Reálně je spíše možné předpokládat zaostávání těch zemí, které by zůstaly mimo vyspělé struktury a jejich další snižování šancí k zapojení se do tohoto světa.

To už souvisí s druhou **negativní** možností vývoje. Při této horší variantě roste v zemích, které se nedostanou mezi vyvolené, a v globalizovaném světě zůstanou na periferii, nebezpečí vzniku a posílení nedemokratických režimů, populizmu, nacionalizmu a xenofobie. V extrémním případě se mohou prohloubit rozdíly mezi hrstkou zbohatlé „elity“ a masou zbídačené většiny populace.

4.3. Rozpory současného světa

K růstu kriminality mohou přispět některé další **negativní** jevy současného světa. Nejde přitom pouze o zvyšující se výskyt nelegálních aktivit, ale jde zejména o růst jejich nebezpečnosti a škodlivosti pro občany i pro státy.

Prohlubující se rozdíly mezi vyspělými a zaostalými zeměmi mohou vést k tomu, že ze zaostalých zemí se do vyspělých budou pašovat drogy, prostitutky, levné pracovní síly, předměty uměleckého charakteru. Z vyspělých zemí mohou být do zaostalých nelegálně pašovány zbraně, finanční prostředky na podporu nelegálních aktivit, kradené automobily,

nebezpečné odpady. Lze očekávat, že směrem do zaostalých zemí se bude rozšiřovat trh s nelegálním zbožím i službami.

V důsledku globalizace může dojít i k tomu, že se bude prohlubovat i sociální polarizace - celosvětově i v jednotlivých zemích. Na jedné straně se „*zvětší podíl vedoucích a odborných pracovníků*“, ale zároveň vzroste i „*počet málo placených zaměstnání, občasných zaměstnání s nestálými příjmy a počet nezaměstnaných*“. (Sýkora: 22) Určité problémy mohou nastat i v souvislosti s tím, že ve vyspělých zemích dochází - v důsledku prodlužující se střední délky života ke stárnutí obyvatelstva, přičemž titi starší občané se většinou chtějí uplatnit a žít na úrovni. Tím se zvýší napětí na trhu práce.

Zločinci mohou využít i existenci četných konfliktů: regionálních, náboženských, etnických, sociálních. V rámci globálního světa se mohou důsledky konfliktu projevit i na zcela jiných místech, než jsou jejich ohniska.

Na konci 20. století probíhaly ve světě pouze lokální konflikty a jejich počet se snižoval. „*V roce 1990 jich bylo 86, v roce 1995 kolem 50, nyní 25.*“ (Vize: 31) „*Hrozbu (...) představují státy, seskupení a organizace, pro něž je hlavním záměrem potlačování lidských práv a uplatňování násilí vůbec.*“ (Vize: 30) Ve světovém měřítku představují bezpečnostní rizika také „*průmyslové, technické a vojenské havárie, živelné pohromy, epidemie, ekologické kolapsy, klimatické změny, úbytek lesů, pitné vody*“. (Vize: 31)

Rizika související s kriminalitou budou počátkem 21. století nabývat na významu. Lze očekávat, že převáží nad všemi ostatními riziky a že svět bude ve stále větší míře ohrožován kriminalitou. Zejména pak nadnárodní ekonomickou kriminalitou a organizovaným zločinem.

Mnohé problémy budou ještě na počátku 21. století spojeny se začleňováním zemí bývalého východního bloku mezi země s demokratickým uspořádáním. Náskok vyspělých zemí je po všech stránkách života tak výrazný, že při začleňování jde o slučování stále značně nesourodých společenských systémů. Navíc, ve všech postkomunistických zemích zbytněly, již dříve existující, formy ekonomické kriminality a někdy i organizovaného zločinu nebo se nově rozvinuly. Vzhledem k tomu, že jsou svojí povahou nadnárodní, začaly působit v mezinárodním měřítku. Do těchto zemí začaly nové formy zločinu pronikat a zároveň se začaly z těchto zemí rozšiřovat po celém světě. Lze očekávat, že tento trend bude v příštích letech pokračovat s ještě větší intenzitou.

Určitou negativní roli mohou hrát i přetrvávající vazby některých čl. Institucí či občanů na země střední a východní Evropy. V souvislosti s těmito kontakty může docházet k nepřímé nebo i přímé podpoře či spolupráci se zločineckými organizacemi z těchto zemí.

4.4. Životní prostředí

Pozitivně lze chápat skutečnost, že spolu s tím, jak bude v 21. století ohrožování životního prostředí pokračovat, budou sílit i snahy o aktivní spolupráci při jeho ochraně.

Další jevy však budou mít spíše **negativní** dopady. V příštích letech může dojít zejména ke klimatickým změnám, v jejichž důsledku může vzrůst teplota o 2-4°Celsia. To by vedlo k postupnému tání ledovců, zvýšení hladiny světového oceánu „a zaplavení mnoha pobřežních velkoměst, pacifických a karibských ostrovů i celých rozsáhlých, hustě zabydlených regionů“. (Vize: 22) Dále může najít k narušení ozónové vrstvy, což by zvýšilo „nebezpečí nádorových onemocnění kůže, poškození oční sítnice. Kyselé deště (...) způsobují poškození lesů, zemědělské úrody, korozi domů, ničení historických památek.“ (Vize: 22) Pokračuje ohrožení rostlinných i živočišných druhů. Dochází ke značnému úbytku tropického pralesa, který se nedá obnovit. Zvětšují se extrémně suché oblasti, dále se rozšiřují pouště. Dochází ke znehodnocení kvality vody. (Podle Vize:22,23)

Všechny tyto okolnosti mohou - kromě vlastního ohrožení životního prostředí - působit **negativně** v tom smyslu, že mohou vyvolat politické a sociální konflikty. Důsledkem zaplavení pobřežních velkoměst a hustě obydlených regionů „by byl chaos, anarchie, velká migrace obyvatel a vojenské konflikty“. (Vize:22) Voda se může stát strategickou surovinou, o kterou se v 21. století mohou vést i války. (Podle Vize: 23)

Tak významné neduhy v životě společnosti by se mohly stát živnou půdou pro růst kriminality. Přinejmenším může dojít ke zvýšenému - až všeobjímajícímu - výskytu korupce. V horším případě pak by vznikly příznivé podmínky pro kriminalitu proti životnímu prostředí.

4.5. Populační vývoj

V roce 1999 žilo na Zemi téměř 6 miliard lidí, v roce 2010 se předpokládá 6,9 miliard. (Vize:26) Přitom ve vyspělých zemích dochází k velmi nízké obnově početního stavu obyvatelstva a k jeho stárnutí. Ve Švédsku, Itálii a Německu je dokonce přirozený přírůstek záporný. Naproti tomu v rozvojových oblastech početní stav populace roste, v některých velmi prudce. K nim patří především Indie a Čína. V obou zmíněných zemích je růst populace regulován. V Indii spíše neúčinně, v Číně sice poměrně úspěšně, ale s řadou nežádoucích přístupů (porušování lidských práv) i účinků (disproporce mezi počtem mužů a žen). V Africe dochází v důsledku značného rozšíření AIDS ke snižování střední délky života.

V posledních letech zaznamenávají nejvyšší přirozený přírůstek muslimské země. (Podle Vize: 26,27)

V příštích letech je možné očekávat, že dojde k rozsáhlé imigraci z rozvojových zemí do zemí vyspělých. Tímto způsobem se může zachovat početní stav evropské populace, mohou však vzniknout četná rizika **negativního** charakteru. Může dojít k rozšíření infekčních chorob, s imigranty mohou do Evropy přijít i některé formy organizovaného zločinu. (Vize:27,28)

Pokud se týká struktury obyvatelstva a jeho charakteristik, lze za Českou republiku uvést následující základní údaje. „V polovině roku 2000 žilo v ČR 10,27 milionu lidí, z toho 16 % ve věku do 14 let (...), 14 % ve věku 65 let a více.“ (Vize: 85) Z hlediska národnostního složení žije v ČR celkem homogenní populace. „K české národnosti náleží přibližně 95 % obyvatelstva. Slováků jsou asi 3 %, Romů asi 2 %, (tj. asi 200 tisíc). Střední délka života (...) je nejvyšší z východoevropských zemí a začíná se přibližovat některým zemím západní Evropy. (...) V roce 2015 bude 14,2 % populace ve věku do 14 let a 25,0 % nad 60 let. (...) Riziko zestárnutí představuje velké ohrožení pro ekonomický a sociální systém země. (...) Většina obyvatel země žije ve městech, z toho přibližně třetina obyvatel žije v 10 největších městech. (...) V obcích s méně než 10 tisíci obyvateli žije jen 12 % obyvatelstva. (Vize: 86)

Česká republika se blíží západoevropským modelům reprodukčního chování. K **pozitivům** patří, že se zvyšuje střední délka života, dochází k oddalování vstupu do manželství, zvyšuje se věk matek při narození prvního dítěte a snižuje úhrnná plodnost. (Podle Vize: 28) V nejbližších letech lze očekávat výraznou převahu imigrace nad emigrací. Českou republiku budou opouštět v ne příliš velkých počtech mladí vzdělaní lidé, schopní uplatnit se v zahraničí. Imigranti, kteří budou přicházet do ČR ze zemí bývalého SSSR a Jugoslávie, případně i z Blízkého východu budou většinou chápat ČR jako tranzitní zemi a budou se pokoušet dostat dále do zemí EU a Severní Ameriky.

Stárnutí populace může rovněž vyvolat komplikovaný dopad na výskyt kriminality. Pachatelé trestné činnosti jsou většinou členové mladších věkových skupin. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že tím dojde k **pozitivnímu** vývoji a tím, že se bude kvantitativně snižovat počet mladých lidí, bude méně potenciálních pachatelů a výskyt kriminality bude tedy klesat. Na druhé straně ale může **negativně** působit to, že poroste počet potenciálních obětí, v důsledku toho, že starší bezbranní lidé jsou kriminalitou častěji ohrožováni.

5. Vnitřní problémy a vývojové trendy v České republice

5.1. Politický systém

Politický systém splnil po roce 1989 v základních rysech svoji **pozitivní** úlohu. Dá se říci, že „(...) umožnil rozvinutí politické plurality i elementárních forem občanské participace, inicioval transformaci ekonomiky a její liberalizaci, stal se hybnou silou změny vědomí veřejnosti a prosazení její orientace na základní hodnoty demokracie a uvedl Českou republiku do svazku demokratických zemí světa a Evropy“. (Vize:63) V tomto směru by měl vývoj v příštích letech dále pokračovat.

I přes toto, v podstatě pozitivní směřování, existuje v politice řada problematických jevů. Zvláště ty jevy, které bezdůvodně přetrvávají a stávají se trendem, mohou způsobit řadu ohrožení a lze je chápat jako **negativní**.

Politika na konci 90. let nebyla dost koncepční. Chyběla analýza vývoje, nebyly formulovány dlouhodobé strategie a koncepce. Místo nich převažovalo ad hoc řešení problémů či dílčí nedomyšlené a nedotažené kampaně. Pokud by v budoucnosti tento trend pokračoval, neposkytovala by politická sféra dostatečnou podporu žádoucím pozitivním trendům a fungovala by jako negativní faktor. Také opatření proti kriminalitě by byla živelná a v důsledku toho neúčinná.

V politice byly v 90. letech také dost často prosazovány stranické zájmy na úkor zájmů veřejných. Docházelo k nežádoucímu propojování moci politické a ekonomické. Panovala jakási liknavost ke stanovení jasných pravidel. Na počátku 90. let došlo k podcenění problémů kriminality a až do poloviny 90. let bylo podceňováno nebezpečí organizovaného zločinu, přestože v této době si ho již veřejnost plně uvědomovala.

Politické strany nejevily ochotu konstruktivně řešit problémy, nedostatečně prosazovaly aktuální i dlouhodobé veřejné zájmy. O to usilovněji sledovaly své vlastní stranické zájmy, v půtkách a třenicích bojovaly o politickou moc. Způsob financování politických stran nebyl důsledně řešen, což skýtalo možnosti ke korupci a podvodům. Pokud by i v budoucnosti přetrvávaly rozpory mezi veřejnými zájmy a zájmy politických stran a pokud by docházelo ke vzájemné závislosti představitelů politické a ekonomické sféry, přežívala by řada ohrožujících faktorů.

Politické strany nemají dostatečnou voličskou a členskou základnu. Tím se zužuje možnost výběru lidí. Kromě toho ti, kdo působí na nejvyšších stupních, neprošli nižšími

úrovněmi politického systému, ve kterých by prokázali míru svých schopností. Nedostatky, projevující se v působení politických stran, byly patrné i v chování mnohých politiků. Řada z nich sledovala v politice pouze vlastní prospěch, chápala politiku jako startovací plochu ke kariéře. Neurvale bojovali o moc, majetek a postavení, vliv, peníze, neoprávněně získané tituly. Někteří dokonce přehlíželi nebo kryli trestnou činnost, nedodržovali zákony a vyzývali k jejich nedodržování. Důsledkem všech negativních jevů je prohlubující se nedůvěra naprosté většiny občanů v politický systém, politické strany a politiky.

Z výše uvedených nedostatků lze odvodit, co považujeme za nezbytné, chceme-li formulovat v oblasti politiky rozvojové **pozitivní** faktory. Politika směřující proti kriminalitě a jejím projevům, může být úspěšná pouze tehdy, bude-li koncepční (tj. cílevědomě koordinovaná nejen v národním, ale i mezinárodním měřítku), bude-li patrné, že je míněna doopravdy. Měla by důsledně sledovat veřejný zájem, oddělit moc politickou a ekonomickou, řešit problematiku střetu zájmů, korupce, financování politických stran. Měla by vytvářet prostor pro působení různých meziresortních komisí a podporovat snahy jednotlivých resortů. Měla by být prováděna schopnými a mravními politiky.

Naopak **negativně** budou v oblasti politiky zaměřené proti kriminalitě působit nekonceptnost spojená s nahodilostí a odtržením od světových a evropských trendů. Silný záporný efekt může mít jakákoli odchylka od veřejných zájmů, populismus, laciná, kampaňovitá a neúčinná řešení.

Silným negativním faktorem může být i nedostatečná úroveň politiků. Politik, který není na úrovni, se v lepším případě dopouští různých selhání, které mohou být zneužity. Vyjadřuje povrchní a nedomyšlené názory, nedbale zachází s informacemi, z nedbalosti nedodržuje zákony. V horším případě může selhávat účelově: vědomě obcházet zákony, tolerovat nebo krýt kriminální aktivity.

5.2. Státní správa

Pozitivní role státu spočívá v tom, že stát stanovuje pravidla a využívá nástroje k jejich dodržování. Tato úcta k pravidlům by zásadně neměla omezovat a brzdit aktivity občanů, ale měla by poskytovat rovné podmínky a umožňovat rovný přístup k informacím.

Pokud se týká bezpečnosti, je stát jejím hlavním garantem. Stát by měl garantovat bezpečnost všech občanů. Musí chránit peněženictví, podnikání, musí zajistit obranyschopnost. K zajištění základních funkcí státu by měla sloužit státní správa.

Moderní státní správa musí mít především koncepci. Ta by měla vycházet z odborných analýz, které by stanovily priority s ohledem na budoucnost, vzaly v úvahu napojení na mezinárodní společenství a obecně formulovaly optimální systémy, jejich strukturu a aktivity. Podle těchto systémů by měl být prováděn výběr lidí a měřena efektivita činností. Teprve na takto pojatou koncepční činnost mohou navazovat výkonní pracovníci, jejichž úlohou je aplikovat zákony a nařízení a uvádět koncepce do života.

Optimální fungování státní správy vyžaduje organizační, finanční, technické, informační a personální zabezpečení. Organizace by měla vycházet ze zmiňované koncepce. Měly by být stanoveny cíle, strategické varianty směřující k jejich dosažení, aktéři a prostředky. Na koncepci by měly navazovat zabezpečovací aktivity. Boj proti kriminalitě nemůže být pouze záležitostí policie, soudů, vězeňství, ale musí být záležitostí celého systému státní správy a v širším smyslu i celé společnosti.

V tomto systému jsou nutné jasné definované pravomoci a odpovědnosti. To je důležité nejen proto, aby mohla být prováděna důsledná kontrola, ale také proto, aby byli ti pracovníci státní správy, kteří si počinají odpovědně, chráněni před zločinem.

Státní správa potřebuje pro optimální zajištění úkolů nemalé finanční prostředky. Ty musí být vynakládány uvážene v souladu s hlavními cíli. Důraz by měl být zaměřen na to, co je nezbytné pro budoucí fungování státní správy v rámci evropských společenství. Proti růstu zločinnosti musí být finanční prostředky uplatněny v celém státním systému, tedy ne pouze ve specifických resortech zajišťujících bezpečnost a spravedlnost. Je nutné brát v úvahu, že současný rozvinutý organizovaný a ekonomický zločin má obrovské finanční prostředky, které využívá k páčání trestné činnosti i k získávání informací a zabezpečení beztrestnosti. Prostředky, které společnost uplatní proti zločinu, musí být rovnoměrně rozloženy na technické, informační i personální vybavení.

Složky, jejichž úkolem je boj proti kriminalitě, musí být daleko lépe technicky vybaveny než dosud. Musí být urychleně vybudován vnitřní informační systém policie, který by sjednotil dosud roztržštěné databáze a umožnil napojení na podobné systémy v Evropě. Rozvojovým faktorem by se mělo stát i zlepšené informování veřejnosti, jak o činnosti státní správy jako celku, tak o práci soudů, státních zastupitelství, policie.

Významným rozvojovým faktorem je odborná připravenost pracovníků státní správy, v případě boje proti zločinu pak především státních zástupců, policistů, ale i soudců a finančních úředníků. Vzdělávání musí pružně reagovat na měnící se charakter zločinu, musí v relativně krátké době připravit nové pracovníky, kteří - právě v oblasti nových forem kriminality - nemohou navázat na svoje předchozí - dlouholeté zkušenosti. K tomu lze využít i

zkušené experty ze zahraničí, kteří se různými formami organizovaného zločinu a ekonomické kriminality zabývají a tyto zkušenosti mají.

Právě pro oblast vzdělávání a informačního zabezpečení jsou nabízeny určité formy pomoci ze strany evropských a světových společenství. Nejde zde o pasivně investované peníze, ale o prostředky vložené do aktivizace lidského činitele a modernizace informačních prostředků. Státy, jimž byly tyto možnosti nabídnuty, je mohou posléze aktivně využít.

Státní správa 90. let v ČR se vyznačovala celou řadou nedostatků. Tyto **negativní** faktory by se mohly stát - pokud by dále přetrvávaly - vážnými vývojovými ohroženími. V první řadě citelně chyběla v počínání státní správy jakákoliv koncepčnost. Řešily se pouze aktuální problémy, nezvažovaly se důsledky. Řešení probíhala na úrovni výkonných pracovníků. Špatná úroveň řídicí práce převažovala, důsledná kontrola byla - zvláště v první polovině 90. let - výjimkou. Při nedostatku jasných pravidel omezujících libovůli bylo možné téměř cokoli využít a zneužít.

Některé nedostatky státní správy přetrvávají z minulosti, jiné jsou produktem nové doby. Z minulosti přežívá snaha o centralizované řízení s privilegovaným postavením vrcholných orgánů a nedostatkem zpětných vazeb, které by zajišťovaly živý kontakt s realitou. Stále přetrvávající je také sklon k patologickému byrokratismu, který se vyznačuje úzkostlivým, rutinním a samoúčelným dodržováním zastaralých pravidel, neodpovídajícím měnící se situaci.

K největším nedostatkům státní správy v 90. letech patřila špatná personální politika. Po roce 1989 zůstala ve státní správě - zvláště v nižších funkcích - celá řada pracovníků. Tito lidé měli sice dlouholeté zkušenosti, ale spíše rutinního charakteru, byli zaměřeni na výkon správy v určitém dílčím úseku. Většinou neuměli řešit koncepční úkoly v souladu s novými požadavky. Kromě nich začala ve státní správě - většinou ve vyšších funkcích - působit celá řada nových pracovníků. Mnozí přišli do těchto funkcí bez odborných předpokladů - pouze na základě osobních kontaktů či stranických tlaků. Nezáleželo-li na odbornosti, mohou se významná místa obsazovat na základě známosti a protekcí. Jiní možná přišli do státní správy s dobrými úmysly, ale většinou zcela nepřipraveni. V našich podmínkách chyběla - a stále ještě chybí - možnost kvalitní a profesionální přípravy pro výkon služby ve státní správě.

Tím vznikl velmi výrazný ohrožující faktor - diletantismus. Diletantství je zdrojem mnoha závažných chyb. Osobním nebo stranickým zájmům je dáвана přednost před zájmy veřejnými. U diletantů bují vrchnostenské chování. Diletanti nezachovávají nestrannost vůči různým zájmovým skupinám. Protož nedomýšlejí důsledky svého jednání, nechávají se

uplácet, často i úplatky požadují. Neodpovědně zacházejí s informacemi, což může být světem zločinu zneužito.

Chyby diletantů ve státní správě pramení spíše z nevědomosti. V krajním případě však mohou někteří pracovníci státní správy se světem zločinu vědomě spolupracovat. To je jeden z nejzávažnějších ohrožujících faktorů. Pokud pracovník státní správy se zločinem spolupracuje, lze to jednoznačně chápat jako projev jeho nedostatečné profesní úrovně.

Státní správa nemůže na boj proti kriminalitě uvolnit dostatek finančních prostředků. To se negativně projevuje v nedostatečném technickém vybavení. Složky státní správy, které se zabývají bojem proti kriminalitě, zejména pak policie, celní správa, soudy, státní zastupitelství i vězeňská služba, jsou po technické stránce vybaveny hůře než špičkové zločinecké organizace. Do určité míry způsobuje nedostatek finančních prostředků i zaostávání v informačním a personálním zabezpečení.

Negativním prvkem, který by mohl v budoucnosti bránit v optimálním rozvoji státní správy, je její politizace. Složení aparátu jednotlivých ministerstev je dosud příliš závislé na volebních výsledcích. Po každých volbách se pak mění celé týmy, chybí návaznost a koncepčnost se jeví jako něco bezcenného. Ministři pak prosazují spíše zájmy svých stran, než zájmy svých resortů. Stranické zastoupení se pak týká i náměstků i ředitelů odborů.

Negativním faktorem je i jakási pasivita pracovníků státní správy, která většinou pramení z pocitu nespokojenosti. Někteří státní zaměstnanci se cítí zneuznaní, mají pocit, že jejich práce není ani finančně, ani morálně náležitě oceněna, pocítují kritiku médií i veřejnosti jako neoprávněnou. Mnozí se - a někdy často oprávněně - neztotožňují se způsobem, jak jsou problémy, týkající se jejich profese, řešeny. Tento negativní postoj se částečně přenáší i na novou nastupující generaci.

Nemělo by rovněž docházet k propojení moci zákonodárné a výkonné. Ten, kdo zákony připravuje, by pro ně neměl zároveň hlasovat a zároveň je uplatňovat v praxi.

Významným negativním faktorem je nedůvěra většiny občanů v instituce státní správy, zejména pak přežívající nedůvěra vůči policii a soudům. S touto nedůvěrou zřejmě souvisí i určité omezování pravomoci policie. To často vychází z obavy, že policisté by mohli své pravomoci zneužít. Tyto problémy by však bylo lepší konkrétně definovat a tam, kde takové zneužití hrozí, tak vytvořit účinný systém, který by zároveň umožnil policejní prostředky použít a zároveň znemožnil jejich zneužití.

5.3. Samospráva

Kromě orgánů státní správy se na veřejné správě podílejí: orgány územní samosprávy, orgány profesní samosprávy a další veřejnoprávní instituce. Územní samosprávu tvoří obce, od roku 2001 i krajská samospráva.

Pozitivní směr vývoje k demokratické společnosti by představovalo posílení regionální a lokální samosprávy. V tomto směru bylo významným krokem zřízení orgánů krajské samosprávy v roce 2000. Má-li být hlavním posláním celého systému veřejné správy zajišťování veřejných služeb občanům, pak bude mnohem efektivnější, nebudou-li tyto služby zajišťovány z centra, ale budou-li přesunuty co nejblíže k občanům.

Negativním faktorem je zdržování a někdy i zpochybňování reformy územní samosprávy. „*Reforma (...) je pojímána spíše jako záležitost resortu ministerstva vnitra, respektive jeho odboru pro reformu veřejné správy, a nikoli jako věc veřejná (...)*“. (Vize:58) Limitující může být i nedostatečná připravenost pracovníků, kteří by měli odpovědné funkce v rámci územní samosprávy vykonávat.

Vzhledem ke kriminalitě může místní politika sehrát roli v prevenci na místní úrovni a v omezení majetkové i násilné kriminality. Podstatnou roli zde může mít ochrana veřejných prostranství, zajišťování bezpečnosti a majetku občanů. Výhodou je znalost místních poměrů a lidí. Naproti tomu, vůči organizovanému zločinu a ekonomické kriminalitě, je místní politika poměrně bezmocná. Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin je většinou nadnárodní a využívá ke svým operacím rozsáhlé teritorium, je i boj proti němu záležitostí mezinárodní. V rámci území jednotlivých států pak musí probíhat na celostátní úrovni. Ta by měla být navíc koordinována v mezinárodním měřítku. Iniciativa ze strany obecných a městských úřadů by v tomto směru mohla být spíše škodlivá.

5.4. Občanský sektor

Velikost občanského sektoru je z hlediska mezinárodního srovnání hluboce podprůměrná, ale ve srovnání s postkomunistickými zeměmi střední Evropy je ČR zřetelně v čele. (Podle Vize:68) „*Těžiště (...) občanských aktivit spadá do oblasti kultury, sportu a rekreace. Naopak relativně menší podíl vykazuje oblast vzdělávání, zdraví a sociálních služeb.*“ (Vize:68)

Občanský sektor má reprezentovat autentické zájmy občanů. Měl by sehrát **pozitivní** roli v „budování občanské společnosti, vzbuzování zájmu občanů o věci veřejné, podporování

demokratického politického klimatu, ovlivňování nárazníkových směrů veřejné politiky, vytváření nárazníkových pásem mezi občanem a státem“. (Vize:73) Obzvláště pozitivní je to, že řada občanských organizací „udržuje partnerské vztahy s jinými občanskými organizacemi v zahraničí“. (Vize:68)

K **negativním** faktorům nepochybně patří malý zájem populace ČR o účast na řízení věcí veřejných. „*Více než polovina obyvatel není připravena se přímo osobně angažovat v řešení veřejných záležitostí.*“ (Potůček, 1997:97) Pro většinu lidí je pohodlnější a někdy i bezpečnější stát stranou a zachovávat si nezávislost.

Negativní je i postoj politiků a státních úředníků, kteří nejsou zvyklí vyjednávat se zástupci veřejnosti. Poměrně velký počet občanských organizací se neseťká s dostatečnou politickou vůlí zaměřenou ve prospěch jejich existence a odpovídající státní podporou. Vyskytují se zde určité „*obavy zákonodárců ze zneužívání občanských organizací k nekalým účelům (...), obavy z možného zneužití také brzdí transformaci rozpočtových a příspěvkových organizací na občanské organizace*“. (Vize:69,70) Přežívá jakýsi vrchnostenský přístup. Problém je i to, že stát má spíše neosobní charakter, zatímco občané jsou konkrétní.

Za negativní lze rovněž považovat to, že státními představiteli i veřejností jsou občanskému sektoru podsouvány „*čistě servisní role*“. (Vize:73) Stát není s to se např. postarat o oběti trestné činnosti. Neposkytuje jim ani zlomek péče jakou poskytuje obviněnému. Občanské iniciativy, zejména Bílý kruh bezpečí, vyvíjejí v tomto směru značné úsilí, ale jejich síly jsou skromné a nemohou nikdy stát plně zastoupit. Rovněž prevenci kriminality na místní úrovni nelze zvládnout bez zapojení občanského sektoru.

5.5. Právní systém

Právní systém by měl reagovat na životní podmínky společnosti a na aktivity lidí v nich probíhající. Obojí by měl usměrňovat prostřednictvím právních norem žádoucím způsobem. Utváření právního státu úzce souvisí s procesy konstituování ČR jako součásti demokratických zemí. Instrukce a principy právního státu mají plnit **pozitivní** roli při zvyšování národní suverenity, při právní regulaci ekonomiky a při zabezpečování lidských práv. (Podle Vize:46)

Významným rozvojovým prvkem je bezesporu efektivní uspořádání právního státu a odborná a morální úroveň lidí v něm působících. Právní stát má vyloučit mocenskou zvlášť. V tomto smyslu je pozitivním faktorem i ochota mocenských elit právní systém aktivně akceptovat. Pro budoucnost hraje v právním systému klíčovou roli zejména princip

prosazování lidských práv. Na jeho základě poroste sebevědomí občanů. Budou se zvyšovat jejich „(...) *možnosti bránit se proti jejich porušování ze strany státní moci*“. (Vize:46) Rozvojovou příležitostí bude „*posílení (...) přezkoumatelnosti byrokratických rozhodnutí*“. (Vize:48)

V rovině konkrétních opatření pak lze očekávat, že pozitivní roli sehraje převzetí evropských právních standardů. Jeho důsledkem bude nejen větší modifikace základních právních norem směrem k evropským standardům, ale i větší působení Evropského soudu.

Významným rozvojovým faktorem je průběžné zvyšování úrovně vzdělání soudců, státních zástupců a všech dalších pracovníků působících v rámci právního systému. K tomu bude nezbytné reformovat jak systém vzdělání na právnických fakultách, tak systém celoživotního vzdělávání. Základy k němu budou položeny vytvořením Právní akademie, která by měla začít působit v roce 2001.

Paradoxně může v určitém směru **negativně** působit právě to, že čs. právní systém bude podřazen evropským normám. Právní jistění státní suverenity zřejmě v nejbližších letech narazí na poněkud jiné tendence mezinárodních společenství. Na uplatňování lidských práv byl kladen důraz již při začlenění do RE. V rámci EU bude tendence směřovat k „*omezení státní suverenity a podřízení mnoha oblastí legislativy a judikatury tzv. normám evropského práva*“. (Vize:45)

Pokud se týká úlohy práva v regulaci ekonomiky, panuje mezi odborníky vcelku shoda, že právní systém reagoval na měnící se hospodářské podmínky v ČR po roce 1989 příliš pomalu. Situace je však v tomto směru složitá v celém světě. V souvislosti s působením nadnárodních společností se otevírá problém právní regulace výroby, podnikání, obchodu, cel, daní, zadávání zakázek. Zájmy právního státu mohou být jiné než zájmy nadnárodních společností a může zde docházet k uplatnění protichůdných tendencí.

Limitujícím faktorem je i úroveň výuky a vědeckého výzkumu na českých právnických fakultách. Ta je hodnocena jako velmi problematický článek transformace českého práva po roce 1989. Zcela nově musí být pojata i koncepce celoživotního vzdělávání. Limitujícím faktorem může být i typ vzdělání soudců i jejich dlouholeté praktické stereotypy. (Podle Vize:47)

V 90. letech nebyla v ČR optimálně využita právní opatření proti kriminalitě. Nedostatečná právní úprava procesu privatizace umožnila získání velkých majetkových hodnot i ekonomické moci mnoha nedůvěryhodným osobám. Rovněž tak opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti bylo přijato dosti opožděně. K neduhům patřila i nedokonalá ochrana kapitálového trhu, příliš měkké podmínky pro poskytování

živnostenského oprávnění a oprávnění pro podnikatelskou činnost, nedostatečná ochrana zákazníků, mezery v celních a daňových předpisech, i to, že nebylo postihováno jednání ekonomicky nevýhodné pro firmu. K oslabení sil, které by měly aktivně vystupovat proti kriminalitě, patřilo i vlekloucí se prosazování zákona o střetu veřejných a soukromých zájmů a pravidlech a podmínkách státní služby. Do stejné kategorie patří i právní úprava zacházení s důvěrnými informacemi a informacemi vznikajícími jako produkt veřejné správy. (Podle Cejp, 1999 - Příčiny - :51,52)

V průběhu 90. let byly chybějící právní normy uplatnitelné proti kriminalitě většinou doplněny a byly sladovány s evropskými normami. Pozadu však zůstávalo jejich využívání. Nejsou-li existující právní normy důsledně uplatňovány, vytváří se pro kriminalitu výhodné prostředí. Podobným limitujícím faktorem je zdlouhavost soudního řízení, občasná chybná rozhodnutí a to, že rozhodnutí soudu není v některých případech vůbec respektováno.

Výraznou negativní roli zde může sehrát nedůvěra veřejnosti k politickému systému státní správy. Bude-li přetrvávat odmítavý postoj veřejnosti k většině státních institucí a k jejich představitelům, pak nelze očekávat, že by veřejnost plně akceptovala právní systém. Za těchto okolností by byla problematická i vymahatelnost práva. Limitujícím faktorem je přetrvávající nízká důvěra veřejnosti k soudům. Podle výsledků pravidelných výzkumů IVVM se v 90. letech počet těch občanů, kteří soudům důvěřovali, pohyboval mezi 28 - 37 %. Soudům tak důvěřovala přibližně jedna třetina lidí, což bylo jen o něco nižší než u důvěry v policii.

Silným negativním faktorem je nízká úroveň právního vědomí. Lidé, nejen že neznají svá práva a nedokáží se tedy právní cestou bránit, ale v důsledku neznalosti existuje i značná tolerance k protiprávnímu jednání druhých. Mnozí si vykládají zákon tak, aby to vyhovovalo jim a zcela vědomě se dopouštějí protiprávního jednání.

5.6. Ekonomika

V oblasti ekonomiky je hlavním **pozitivním** rozvojovým faktorem „zvyšování ekonomického potenciálu české ekonomiky“. (Vize: 61) Jde zejména o „aktivní vytváření nových komparativních výhod v podobě vysoké kvalifikace v oblasti moderních technologií, výdajů na vědu, výzkum a rozvoj a budování infrastruktury. (...) Jde o cestu z postavení levné dílny Evropy k moderní postindustriální ekonomice a společnosti, kdy se v ČR bude rozvíjet výzkum a vývoj na vysoké úrovni a kdy i česká ekonomika bude schopna obstát v řadě oblastí v konkurenci s nejvyspělejšími ekonomikami světa. Zásadní význam by měla mít kultivace

pracovních sil založená na všeobecné vzdělanosti, odborných znalostech a znalostech získávaných při práci. (...) Vedle kultivace kvalitativních faktorů růstu musí stát příliv zahraničního kapitálu v podobě přímých investic a reálná finanční restrukturalizace bývalých velkých státních podniků .“ (Vize:61,62)

Významnou rozvojovou roli hraje liberalizace ekonomických vztahů založená na tržních principech. Posílení úlohy trhu a oslabení úlohy státu je v podmínkách reformujících se zemí nezbytným trendem, který by měl přispět k pozitivním změnám. *„Jestliže vyspělým západoevropským zemím je ze strany renomovaných ekonomů doporučováno zbavit se státních opatření narušujících fungování trhu a minimalizovat roli vlády, pak pro reformní země to platí dvojnásob“.* (Večerník, 1998:201) V této souvislosti je nezbytné připomenout, že fungování společnosti na tržních principech nemůže být povýšeno na jediné východisko a nemůže být bezesbýtku aplikováno stejnou měrou ve všech oblastech života.

Nicméně v zájmu pozitivního dopadu tržních principů by měl stát alespoň do určité míry k regulaci trhu přispívat. Měl by minimalizovat negativní důsledky monopolizace, přerozdělovat důchody v zájmu větší důchodové a majetkové rovnosti a zajišťovat vnitřní a vnější stabilitu ekonomiky prostřednictvím makroekonomické stabilizační hospodářské politiky. (Podle Sojka, Konečný, 1996:34)

Vývoj po roce 1990 přinesl v oblasti čs. ekonomiky i řadu **negativních** jevů. Modernizace čs. ekonomiky, která proběhla v 90. letech, bývá charakterizována jako *„dílčí a velmi nerovnoměrná (...), což nevytváří vhodné podmínky pro vstup do postindustriální fáze rozvoje v podmínkách globalizovaného světa. (...) Veřejné finance nefungují podle standardů vyspělých zemí. (...) Dílčí modernizace (...) se projevuje v nízké makroekonomické výkonnosti české ekonomiky (...) i v nedostatečné konkurenceschopnosti většiny českých firem.“* (Vize:59,60)

Závažným limitujícím faktorem v oblasti ekonomiky jsou právní instituty. *„Zákony, vzhledem k častým dílčím novelám, jsou neprovázané a v některých oblastech je dodnes nevyhovující či nedostatečná legislativa (zákon o bankovníctví, zákon o ČNB, zákon o konkurzu a vyrovnání, legislativa v oblasti kapitálového trhu). (...) Vlastnická práva nejsou v ČR ani v současnosti dostatečně garantována.(...) Legislativa vytvořila stav, v němž jsou dlužníci vůči věřitelům ve výrazné výhodě.“* (Vize:59)

Ekonomika založená na tržních principech může sehrát jak pozitivní, tak negativní roli. Přecenění úlohy trhu jako jediného a všeobjímajícího principu fungování společnosti může vést k řadě ohrožujících následků. Trh reaguje pouze na bezprostřední zájmy. Může motivovat k maximalizaci krátkodobých zisků i za cenu dlouhodobých ztrát. (Potůček,

1997:29) Má i sociální důsledky, „(...) nezaručuje sociálně spravedlivé rozdělení statků“. (Keller, 1996:68). Ničím nekontrolovaný volný trh je nebezpečný pro demokracii. (Patočka, Lidové noviny 29.8.1998)

Pokud se týká kriminality, může mít absolutní liberalizace trhu dva typy nepříznivých důsledků. Za prvé se volný trh stává i volným trhem s nelegálním zbožím i službami. Pokud nefunguje ochrana ze strany státu, tak nic nebrání tomu prodávat drogy, zbraně, sexuální služby, lidské orgány, pašované nebo kradené zboží, informace o osobách a firmách, provádět vraždy na objednávku. Za druhé se může stát zbožím i zajišťování bezpečnosti. Proti kriminalitě by pak byl lépe chráněn občan, který si může najmout ochranku, koupit drahé bezpečnostní zařízení.

Řada negativních trendů byla spojena s procesem privatizace. Základním nedostatkem byl právní rámec. „*Nebyla přijata zákonná úprava, která by vymezovala roli státu jako vlastníka, (...) nabízených šancí k neoprávněnému osobnímu prospěchu často využili ti, kteří disponovali pozicemi či sumou informací, které nebyly dostupné řadovým občanům. (...) Velká část ekonomiky byla privatizována pouze formálně.*“ (Potůček, 1997:110,111)

S procesem privatizace často souvisela i kriminalita. Podle I.Gabala probíhala privatizace v podmínkách, kdy nebyl k dispozici dostatečný kapitál. „*Nedostatek kapitálu (...) přímo vybízí či nutí k majetkovým a kapitálovým operacím s velkým rizikem. (...) Část privatizace se realizuje z nelegálně akumulovaných prostředků z minulosti nebo na dluh.*“ S tím je pak spojeno „*zastavování majetku, rozsáhlé půjčky či úvěry, nepřehledný způsob jejich získávání, značná rizika a tvrdé okolnosti splácení*“. Důsledkem je „*nárůst (...) kriminality vázané na vymáhání majetku, dluhů, splátek, majetkových záruk*“. (Gabal, 1994:128)

Po listopadu 1989 se vytvořily šance k podnikání. K tomu však byly třeba zkušenosti, peníze, kontakty. Řada negativních jevů souvisejících s podnikáním byla způsobena nezkušeností v této oblasti. Kromě toho se u některých lidí projevil určitý posun v hodnotách. Nešlo jim o odpovědnost k výrobním prostředkům a zaměstnancům, o dobrou pověst, ale pouze o rychlé zbohatnutí. Navíc ani stát nevytvářel pro podnikání optimální podmínky. Nezabránil nadřazenému monopolnímu postavení některých velkých podniků, podmínky pro drobné podnikatele příliš byrokratizoval.

5.7. Sociální struktura

Vzestupy, a do určité míry i sestupy na společenském žebříčku, lze podle jednoho z kritérií rozdělit na zasloužené a nezasloužené. Zasloužené jsou podloženy odborností, výkonem, přijetím rizika, vynalézavostí, vytvářením pracovních příležitostí, odpovědností, solidností, morálkou. Nezasloužené vzestupy jsou většinou dosahovány na základě známostí, příslušnosti k určité skupině, náhodným zbohatnutím, zaujetím významné pozice ve výrobních, správních a politických strukturách, využitím příležitostí těžit z mezer v právním systému a kontrole, v krajním případě i nelegální cestou.

Změny v sociální struktuře po roce 1989 nebyly kvantitativně příliš výrazné. Pokud se týká zařazení ve statusové kategorii, pak v porovnání let 1984 a 1993 zůstalo z ekonomicky aktivních 79 % stabilních, u 14 % došlo k vzestupu a u 7 % k sestupu. (*Machonin, Tuček, 1996:144*)

Bezesporu však došlo ke změnám kvalitativním. Vyměnili se lidé na vedoucích místech - i když z těch, kdo řídili před rokem 1989, řídilo i po roce 1993 více než 3/4. Proběhly majetkové restituce (asi 15 % populace dostalo nějaký majetek), malá privatizace přinesla některým lidem větší kapitál. Vznikly skupiny podnikatelů, živnostníků a řemeslníků. (Celkem podniká asi 17 % populace.) (*Podle Machonin, Tuček, 1996:17,18,70,73,78,99,127*)

Pohyb vzhůru na společenském žebříčku se po roce 1989 odehrával v podstatě trojím způsobem. První způsob byl založen na tom, že některé obory lidské činnosti byly lépe hodnoceny než jiné. Tyto preference však nevedly ke zvýšení statutu automaticky, ale musely být podloženy vysokou individuální výkonností toho, kdo chtěl uspět. Ke zvyšování statusové konzistence podle výšky příjmů, vzdělání, prestiže, podílu na moci došlo „u poměrně velké části středních a vyšších vrstev tvořených zejména politiky a vyššími státními úředníky, manažery, právníky a jejich spolupracovníky, pracovníky finančních a pojišťovacích služeb, hromadných sdělovacích prostředků a zábavního průmyslu, informatiky a některých technologicky vyspělých odvětví průmyslu, těšících se konjunktury, např. výroby a oprav motorových vozidel, energetiky, také však výroby kovů a těžby nerostných surovin“. (*Vize:75*)

Druhá možnost byla založena převážně na výkonu. Uspěla část „středních samostatných podnikatelů a malých řemeslníků, živnostníků a poskytovatelů moderních služeb (např. v informatice), pokud za jejich činností stojí dělnická kvalifikace nebo kvalifikace středoškolská či vysokoškolská, popř. specifická kvalifikace manažerská či dovednost úspěšného chování na trhu zboží a služeb (...)“. (*Vize:75*)

Třetí možností byl vzestup nezasloužený - nezaložený na odbornosti, výkonu a principu zásluhovosti, ale spíše na známostech a bohatství. „*Týká se (...) manažerů, bankéřů, politiků, části právníků, jakož i některých populárních umělců a sportovců. Zejména však jde o podnikatele, kteří se extrémně obohatili, popř. dosáhli nekontrolovaného mocenského postavení nelegálními a nemorálními postupy.*“ (Vize:75.76) Jde o úzkou vrstvu zbohatlíků, která navázala „*na tradice a zkušenosti nomenklatury*“. (Vize:76) Ostatně bývalá nomenklatura dosahovala rovněž mocenská privilegia a různé materiální výhody naprosto nezaslouženě. Současní zbohatlíci neusilují o vytvoření prosperující firmy s dobrou pověstí, ale pouze o co nejrychlejší zbohatnutí. Majetek pak staví na odiv, okázale ho užívají bez ohledu na budoucnost, bez pocitu odpovědnosti. Zbohatlíci se navíc „*vědomě izolují od zbytku populace*“. (Vize:78)

Skupina, která dosáhla úspěchu na základě zásluhového principu, se „*nesetkává s větším odporem veřejného mínění*“. (Vize:75) U těch, kdo se extrémně obohatili bez dostatečné úrovně vzdělání a kulturnosti, „*existují vážné pochybnosti, u těch, kde chybějící kvalifikaci nahradilo pouze majetkové a finančně podložené soukromé vlastnictví bez odpovídající kvalifikace (...) se tento typ setkává v převážné míře se silným odporem hraničícím až s otevřenou nenávistí*“. (Vize: 76)

Kromě lidí, u kterých byl zaznamenán vzestup na společenském žebříčku, existuje velká skupina lidí, kteří zaznamenali stagnaci. Kdyby se bývalo poměřovalo podle kvalifikačního a zásluhového principu, měla by tato skupina velkou šanci uspět. Pracují však v oborech, kde odměna neodpovídá kvalifikaci. „*Nutným důsledkem je statusová inkonzistence části vzdělaných a kulturních odborníků střední vrstvy, především učitelů, zdravotního personálu, pracovníků výzkumu a vývoje, sociálních a kulturních pracovníků a některých jiných oborů ve státní správě, jejichž nízké materiální a mocenské postavení je v rozporu s jejich kvalifikací, charakterem práce a životním stylem.*“ (Vize:76) Je paradoxem, že jde vesměs o obory, které jsou většinou veřejností vysoce ceněny a všeobecně mají vysokou prestiž.

Nižší část společenského spektra tvoří chudí a chudobou ohrožení. Do tohoto pásma se dostali „*méně kvalifikovaní pracovníci nepreferovaných, popř. krizí zasažených odvětví a oborů, k nimž se postupně v roce 1998 a 1999 přidávaly narůstající počty pracovníků, jimž neprosperující podniky zadržovaly mzdy, především však nezaměstnaní (...). Přičíst k nim musíme i členy (mnohdy neúplných) rodin nižších a středních vrstev s vyživovanými dětmi a část zvláště osamělých a invalidních nebo dlouhodobě nemocných - důchodců, a to zejména*

na venkově“. (Vize:76) Spodní část extrémně chudých a vyřazených není příliš početná. Pohybuje se kolem 3 % domácností. (viz Machonin, Tuček, 1996:101)

Velkou roli v postavení ve společenském spektru i v životní úrovni hraje problém nezaměstnanosti. Fenomén nezaměstnanosti se odvíjí od zaměstnavatelnosti - tedy od toho, jaké předpoklady jsou nejvhodnější pro to, aby se jedinec uplatnil na trhu práce. Ustupuje se od celoživotního zaměstnání i celoživotní profese. K úspěchu často nestačí ani kvalifikace a odbornost, je-li příliš specifikována. Jako ideální se ukazuje přizpůsobivost, schopnost zvládnout nové potřebné dovednosti. V České republice se míra nezaměstnanosti pohybovala do poloviny 90. let kolem 3 %. Od roku 1996 začala prudce růst a v roce 2000 se přiblížila 10%, přičemž v některých okresech (Most) dosahuje i 20 %. „Situaci komplikuje útlum celých profesních odvětví (hutnictví, strojírenství).“ (Vize:98)

Značná část nezaměstnanosti není přirozeným důsledkem konkurence na trhu pracovních sil, ale je důsledkem toho, že nebyly včas řešeny problémy velkých neprosperujících podniků. V ČR je „náhlost a rozsah výskytu nezaměstnanosti jevem v daném okamžiku převážně disfunkčním“. (Vize:75)

Při posuzování sociálně ohrožených skupin obyvatelstva musíme brát v úvahu, že skupiny sociálně vyloučených, nezaměstnaných a lidí žijících v bídě nejsou totožné. „Ne všichni nezaměstnaní žijí pod hranicí bídě, ne všichni chudí patří mezi sociálně vyloučené a ne všichni sociálně vyloučení jsou bez práce.“ (Keller, 1995:159)

Všechny zmiňované diferenciací faktory polarizují společnost. Samy o sobě však spíše nejsou hlavním stimulem, který by mohl vést k radikálnímu chování a k sociálním konfliktům. V tomto směru je nejvíce pocítováno to, jsou-li společenské vzestupy spravedlivé - podložené výkonem a pozitivním přínosem nebo nespravedlivé - založené na protekci, známostech, či dokonce podvodech a zločinu.

Sociální diferenciaci působí řada faktorů: míra poptávky po určitém typu kvalifikace a odbornosti, míra ocenění vzdělání, diskriminace podle věku, pohlaví, podle regionů, podle majetku, podle kontaktů.

Rozvojovými faktory pro budoucnost jsou zejména veškeré snahy o snížení míry nezaměstnanosti. Měla by být věnována pozornost i tomu, aby odměňování bylo spravedlivé, tj. přiměřené kvalifikaci a zásluhovému principu. Nedocnění střední vrstvy může vést k tomu, že její možnosti nebudou odpovídat jejím zásluhám a schopnostem. To může být významným limitujícím faktorem. Limitujícím faktorem je i vydělení úzké skupiny zbohatlíků a nevelké skupiny extrémně chudých. Obě tyto skupiny se izolují od reálného

života společnosti. Jinak nejsou sociální nerovnosti zatím tak velké, aby docházelo k přímému konfliktu mezi skupinami s odlišným postavením a zájmy.

Diferenciace v sociální struktuře může svět zločinu využít. Na jedné straně se mohou se zločinem kontaktovat lidé úspěšní a bohatí. Mnozí současní zbohatlíci mají předchozí zkušenosti z oblasti nelegální ekonomiky nebo patřili k totalitním managementům. Oplývají většinou pochybně získaným majetkem a často sami vnášejí do svých aktivit praktiky, které jsou běžné ve světě zločinu. Někteří se světem zločinu spolupracují z čisté chamtivosti, aby pokud možno maximalizovali svoje zisky. Svět zločinu se často snaží kontaktovat s mocnými, bohatými a úspěšnými lidmi, aby využil jejich známosti, finanční prostředky, vliv. Může je však také vydírat, snažit se připravit je o majetek, zvláště ví-li, že byl získán nepoctivě. Např. organizovaný zločin postihuje nejen lidi bohaté a lidi s vlivem a známostmi. Potřebuje i lidi kvalifikované, zejména právníky, ekonomy, chemiky, informatiky, policejní specialisty. Lze předpokládat, že se může obracet také na ně, zvláště budou-li mít i oni pocit, že jsou společensky nedoceněni.

Na druhé straně se nabízí hypotéza, že lidé, kteří jsou z nějakých důvodů sociálně či existenčně poškozeni, se mohou uchýlit ke kriminalitě a řešit tak svoji svízelnou situaci. Např. v ruských a ukrajinských organizovaných skupinách se řadoví členové rekrutují z lidí bez práce, peněz a majetku. V ČR se zatím nepotvrzuje, že by se tito lidé kontaktovali např. s organizovaným zločinem nebo kriminální svět s nimi. Lidé neúspěšní či nezaměstnaní nejsou zatím pro organizovaný zločin zajímaví - ani jako spolupracovníci, ani jako zákazníci.

5.8. Kultura

Kulturu chápeme v širším smyslu jednak jako tvořivý přístup ke světu a jednak jako souhrn hodnot tímto tvořivým přístupem vytvořený. Zahrnujeme do ní životní styl, životní hodnoty, mezilidské vztahy, morálku, péči o zdraví, vzdělání, rodinu, výchovu, komunikaci, masmédiu, vědu. Měřítkem kulturní úrovně je míra tvořivosti obsažená ve všech životních činnostech lidí.

5.8.1. Životní styl

Plnohodnotný styl života, založený na kultivovaném přístupu, může pozitivně ovlivnit jeho aktéry. Tito lidé se řídí pozitivními hodnotami, mají aktivní životní strategie, lépe rozvíjejí svoje schopnosti, jsou výkonnější, mají bohaté kontakty. **Pozitivní** roli zde může sehrát příklad, který dávají svým životním zaměřením známé osobnosti.

Úspěch podložený výkonem však vyžaduje úsilí, znalosti, námahu, riziko. Ne každému, kdo chce, se podaří dosáhnout náročných cílů. Pokud dojde k jakýmkoliv **omezením** v možnosti realizovat pozitivně orientovaný životní styl, mohou se lidé uchýlit k nejrozličnějším způsobům kompenzace. Touto kompenzací může být např. jednostranné zaměření na rodinu nebo na volnočasové aktivity, ale i na peníze, sex, alkohol a v krajním případě i na kriminalitu.

Negativní jsou životní strategie jednostranně založené pouze na materiálním prospěchu, majetkové a finanční nenasytosti, okázale konzumním životním stylu. Lidé, hledající okamžité uspokojení takovýchto potřeb za každou cenu, mohou snadno překročit hranice legality.

Stejně jako mohou známé osobnosti dávat pozitivní příklad, mohou působit i jako příklad nevhodného životního stylu. Arogance, životní styl založený na nicnedělání, nevzdělanosti a nekulturnosti, není jistě vhodným příkladem k následování. Paradoxem je, že vede často k úspěchu.

Negativním faktorem může rovněž být přílišná tolerance k životnímu stylu založenému na porušování zákonů. Někdy se dokonce takoví lidé setkávají u části veřejnosti s obdivem.

5.8.2. Životní hodnoty

U většiny veřejnosti jsou považovány za významné spíše **pozitivní** hodnoty. Lidé preferují stálou práci s přiměřeným výdělkem, příjemný, pestrý, svobodný, zajímavý a citově bohatý život, kvalitní vzdělání, kvalifikaci, odbornou úroveň, zodpovědnost, kázeň, do určité míry i skromnost a šetrnost. Méně výrazné jsou hodnoty jako vysoký příjem, blahobyt, vedoucí místo, velký majetek. *(podle Machonin, Tuček, 1996:247)*

Přestože - alespoň podle výzkumu - pozitivní hodnoty v populaci převažují, nelze přehlédnout řadu **negativních** trendů. Hodnota ekonomického úspěchu nabývá na významu na úkor dlouhodobějších, obecně lidských hodnot. Silné jsou tendence k prospěchářství a osobnímu obohacování. Téměř se vytratily hodnoty jako je poctivost, pravdomluvnost, ochota pomoci. Určitá část lidí se orientuje na podprůměrné hodnoty a pseudohodnoty. *(Podle expertíz v rámci výzkumu společenských příčin organizovaného zločinu - viz Cejp, 1999 /Příčiny/:94,95)*

5.8.3. Mezilidské vztahy

Pro budoucnost mohou být **negativní** prvky v mezilidských vztazích spojeny hlavně s odosobněním. Postkomunistické země procházejí stádiem, které je podobné vzniku industriální společnosti, kdy vztahy mezi lidmi byly založeny na předmětných principech. „*Zaměstnavatel používá své zaměstnance, obchodník používá své zákazníky, každý je pro každého zbožím.*“ (Keller, 1995:150) Ve vyspělých zemích je naopak již delší dobu tendence tento princip překonat.

Podobně negativní je i přílišná váha majetkových vztahů. Prohlubuje se sociální distance. Bohatí lidé se i vnějškově izolují ve zvláštních čtvrtích. Chybí přátelské vztahy. Místo nich převažují kontakty založené na známostech. Bují protekce a klientelismus. K negativním prvkům v mezilidských vztazích patří i problematický vztah k cizím nebo odlišným skupinám.

Následkem nedostatku přátelských vztahů a degenerace vztahů sousedských, je oslabení sociální kontroly. S tím souvisí i tolerance vůči protispolečenskému a někdy i nelegálnímu počínání. Odtud je již krůček ke kriminalitě. Kromě toho se svět zločinu snaží využít jakékoli informace o tom, že někdo na odpovědném místě se na svoji pozici dostal ne zcela poctivým způsobem. Jakýkoli nedostatek v tomto smyslu bývá využíván k pokusu o spolupráci nebo k vydírání.

5.8.4. Vztah většinové populace k menšinám

Jedním ze znaků kulturnosti je, jak reaguje většinová populace na menšiny a jejich kulturní odlišnosti.

Pozitivním rysem je, že po roce 1989 začala ČR - v souladu s Listinou základních práv a svobod - usilovat o dodržování práv národnostních a jiných menšin. Rozvojovým faktorem - který dosud nebyl dostatečně aplikován - je základní koncepce. V případě vstupu ČR do EU lze očekávat zvýšený příliv cizinců. „*K úspěšné integraci je třeba nejen zlepšit podmínky integrované minority, (...) ale také postoje majority vůči minoritě a její představy o ní, které často pramení z neznalosti.*“ (Vize: 105)

Negativním prvkem je odmítavý postoj k cizincům a etnickým skupinám. Ten „s výjimkou malé části obyvatel, která inklinuje k politické ultrapravicí, pramení (...) především z xenofobie, ztráty jistot a pocitu bezpečí, které s sebou přinesla společenská transformace.“ (Vize :102) Xenofobní postoje jsou silně diferencované. „*Největším problémem zůstane (...) postoj k romské menšině.*“ (Vize:103) „*Nelze vyloučit komplikaci ve vztahu k dalším*

skupinám (např. k Vietnamcům) (...) rizikovým by se mohl stát (...)vztah k etnickým skupinám pocházejících z islámských zemí.“ (Vize:104)

5.8.5. Morálka

Nedostatky v oblasti morálky dosti úzce souvisí s uspořádáním společenského systému. Některé přetrvávají z minulosti, řada z nich je však produktem současného společenského uspořádání. Je-li společenský systém uspořádán tak, že umožňuje, aby pozitivní výsledky byly dosahovány nemorálním způsobem, není chyba pouze v lidech. Není pochyb o tom, že v 90. letech - zejména pak v jejich první polovině - získali lidé draví, sobečtí, bezohlední, často obratní podvodníci.

5.8.6. Vzdělání a výchova

*„Vzdělávací systém v ČR má řadu **pozitivních** rysů. Vzdělává například vyšší podíl dětí v předškolním věku než činí průměr dětí v EU. (...) Síť škol umožňuje dobrou dostupnost základního a středního školství (...). Absolventi českých středních škol relativně dobře obstojí v mezinárodních srovnáních. Vysoké školy mají rozsáhlou autonomii.“ (Vize:94)*

*„ Český vzdělávací systém má však také mnoho **negativních** rysů, které se mohou stát potenciálními ohroženími. Jde především o vysokou míru nerovnosti v přístupu ke vzdělání (...), nedostatečný rozvoj konceptu celoživotního vzdělání pro všechny (...), malou propojenost škol a společnosti (...), neuspokojivé postavení a kvalitu učitelů (...).“ (Vize:94)*

V souvislosti se vzděláním patří k negativům, že vzdělání je v ČR stále nízko oceňováno. Existuje značná distance v odměňování vysoce kvalifikované práce. Ocenění hodnoty vzdělání pro dosahování úspěchu v životě je v ČR propastně za jinými zeměmi. (Podle Machonin, Tuček, 1996:41, 320, 324).

Negativní vlivy pramenící z úplné absence nebo nedostatečné úrovně výchovy mají řadu příčin. Školský systém nemá příliš vysokou společenskou autoritu. Kromě toho chybí soustavná kvalifikovaná intervence do způsobu využívání volného času u mladé generace. Ve většině případů neplní výchovné funkce ani rodina. Důsledkem je bezradnost při naplňování volného času, aktivity pramenící z nudy nebo nápodoby. Ty jsou často spojeny s nadměrným požíváním alkoholu nebo omamných a psychotropních látek. S tím pak často souvisí i kriminalita.

5.8.7. Péče o zdraví

Kulturní úroveň společnosti lze posuzovat i podle toho, jak se věnuje péči o zdravotní stav obyvatel. Stejně tak, podle odpovědnému přístupu k vlastnímu zdraví, posuzujeme i kulturní úroveň jednotlivce.

Pozitivním rysem vývoje v 90. letech bylo zejména prodloužení očekávané střední délky života. Významnou měrou se na zlepšení podílelo to, „že z lidí spadla stresující zátěž totalitních politických praktik (...) i zlepšující se kvalita některých komponent životního prostředí“. (Vize:88) Zlepšující se zdraví je předpokladem „individuální svobodné existence, plného uplatnění na trhu práce, v rodinném a společenském životě“. (Vize:89)

K **negativním** prvkům patřila v 90. letech toxikománie. „V ČR kouří více než třetina mužů a téměř čtvrtina žen, (Vize:88) pouze zanedbatelná část populace nepřichází do styku s alkoholem - např. 94 % studentů pije alkohol a 2/3 se opíjejí, drogy užívá více než polovina.“ (MFD 9.3.2001) „Workoholismus se vyskytuje (...) u 15 % mužů a 10 % žen ve věku 21-25 let“. (Vize:88) Nezdravá jsou i rizika „nekompenzovaných stresů, dlouhého vysedávání u televize, videa či počítače“. (Vize:88) Z celospolečenského hlediska může patřit k závažným vývojovým ohrožením „prohlubování nepoměru v přístupu ke zdraví podle příslušnosti k různým sociálním skupinám“. (Vize:89)

5.8.8. Komunikace

Jako každý jev, má i vývoj komunikačních systémů pozitivní a negativní možnosti. K **pozitivům** patří to, že „s sebou přináší významnou šanci urychlení a zefektivnění komunikace mezi občany, občanskými organizacemi, podnikatelskými subjekty a institucemi veřejné správy.“ (Vize:124)

Rizika představuje „(...) zahlcení, tedy neschopnost uživatele obdržena data třídít a využít pouze relevantní. Hrozí riziko šíření lží, (...) u kterých je obtížné dopátrat se původu. (...) Rizikem je možné zveřejňování záměrně zavádějících informací. (...) Může docházet ke globálnímu zveřejňování utajovaných, důvěrných a osobních údajů.“ (Vize:124)

V souvislosti s rozvojem informačních technologií nachází stále větší uplatnění i počítačová kriminalita. Ta působí značné finanční ztráty a hrozí zneužitím získaných údajů. Do okruhu počítačové kriminality bývají zahrnovány zejména útoky proti počítačům a programovým systémům, útoky směřující ke zneužití počítačů, dat a jiných informací. Dále sem patří zneužívání strojového času a porušování autorských práv. (Musil, 2000:5,6)

5.8.9. Masmédia

Ve vztahu ke kriminalitě mohou masmédia **pozitivně** působit jednak tím, že upozorňují občany nejen na její bezprostřední dopady, ale i na její společenskou nebezpečnost. Stejně tak důležité je, aby fungovala jako nástroj kontroly. Měla by rovněž informovat o tom, jakým způsobem se má společnost i jednotliví občané proti kriminalitě bránit.

Negativní role médií může souviset s banalizací nebo glorifikací násilí. Jak zpravodajství, tak dramatické pořady by měly zobrazovat násilí pouze tehdy, je-li toto zobrazení z hlediska sdělovaných informací nebo obsahů funkcí. Od násilí je nutné si zachovat naprosto jednoznačný odstup a neztotožňovat se s ním. Nelze ho dokonce prezentovat jako jedinou možnou formu řešení daných problémů.

K negativním jevům patří rovněž to, prezentují-li masmédia nevhodné vzory chování a jednání a vyzdvihují-li lidi, kteří dosahují svého postavení nečestným způsobem. Naprosto nevhodné pak je, manipulují-li - ať neúmyslně, či v horším případě zcela záměrně - veřejným míněním ve prospěch zločinu nebo zpochybňují-li opatření proti němu činěná.

5.8.10. Věda

V oblasti výzkumu byly po roce 1989 zaznamenány **pozitivní** prvky zejména v možnosti plné svobody bádání a v zavedení systému účelového financování prostřednictvím veřejných soutěží. (Vize:118) Pozitivní role vědeckého výzkumu v boji proti kriminalitě se naplňuje tehdy, je-li kriminalita předmětem soustavné vědecké analýzy jak ze strany kriminalistiky, tak kriminologie. Vzhledem k tomu, že ve společnosti stále vznikají nové kriminogenní faktory, je nezbytné, aby byly analyzovány všechny oblasti života: politický, ekonomický, právní, správní, kulturní systém a další. Zmíněné analýzy jsou pak dokonalejší, probíhají-li v mezinárodním měřítku.

Negativně může v oblasti vědeckého výzkumu působit zejména nedostatek prostředků. S ním pak souvisí i úbytek kvalifikovaných pracovníků a nízká produktivita. *„Přežívají (...) i pracoviště, jejichž činnost po sobě nezanechává větší stopu nebo ohlas - ať už u nás, či v zahraničí. (...) Státní podpora je rozptýlena do velkého počtu malých a nekoordinovaných programů a projektů. (...) Nedostatečně je podporován výzkum a vývoj na vysokých školách. (...) Špičkoví odborníci jsou nedostatečně oceňováni.“* (Vize:118)

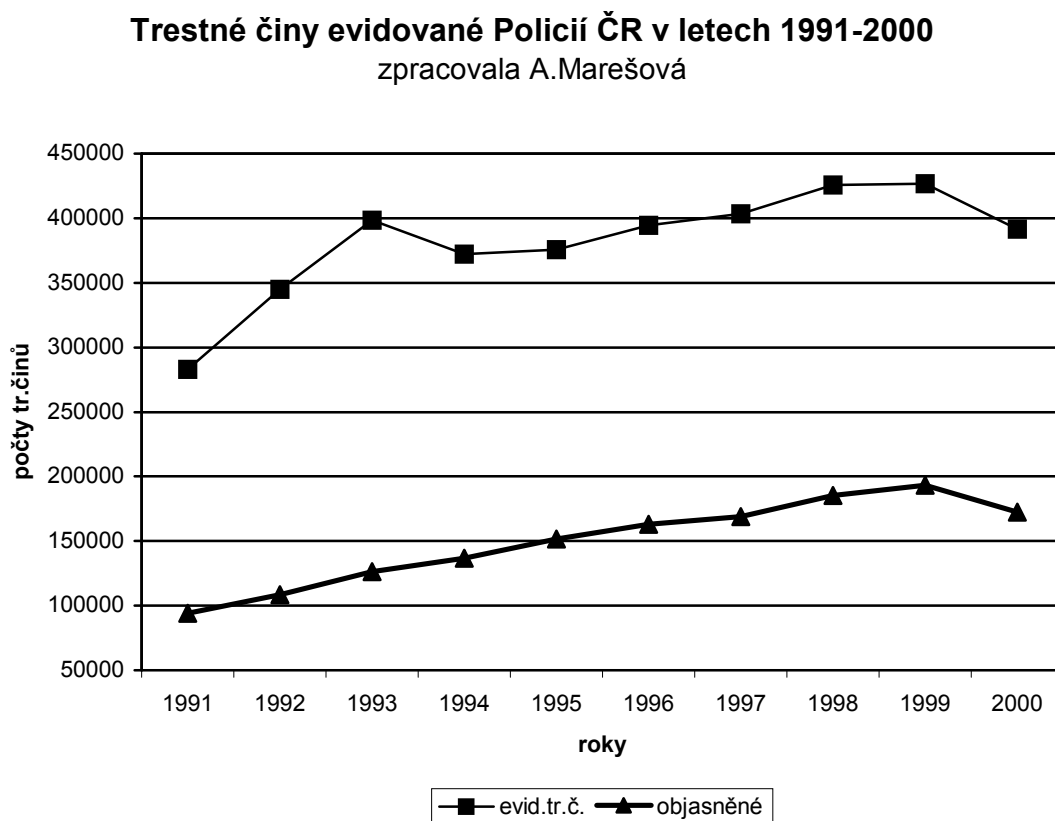
6. Obecná kriminalita

Výrazný nárůst kriminality po roce 1990 soustředil pozornost společnosti k tomuto jevu, k hledání příčin takové „erupce“, kriminality, k analýze její vysoké úrovně a odhadování trendů jejího dalšího vývoje. Vzhledem k tomu, že nárůst kriminality v tomto období nebyl specifikem jen naší republiky, ale všech tzv. postkomunistických států a v určité, byť podstatně menší míře téměř všech států Evropy, zájem o další vývoj kriminality, odhad očekávaných změn „zamořenosti“, jednotlivých států kriminalitou, se stal výchozím impulsem i tohoto výzkumného úkolu.

6.1. Trestné činy evidované Policií ČR celkem

Až do roku 1999 pokračoval nárůst počtu policií evidovaných trestných činů započatý v roce 1990. Do roku 1990 bylo ročně evidováno cca 100 –120 tis. trestných činů a přečinů. V roce 2000 to bylo již cca 427 tis. trestných činů – tj. zhruba čtyřnásobek stavu do minulého desetiletí. Avšak posledních pět let (od roku 1996) se rozdíl mezi jednotlivými roky v úrovni kriminality začaly zmenšovat. Mezi roky 1998 a 1999 nárůst již představoval necelý jeden tisíc trestných činů. Tj. z pohledu policejní statistiky lze konstatovat, že úroveň kriminality již pravděpodobně dosáhla svého vrcholu a v současnosti začíná stagnovat. Údaje roku 2000 se staly určitým průlomem do výše popisovaného trendu, protože poprvé od roku 1994 došlo k poklesu, byť mírnému, počtu evidovaných trestných činů. Z pohledu kriminologa jsou však údaje roku 2000 brány zatím jen jako výraznější změna v dynamice kriminality, která, bez hlubší analýzy činitelů, kterými lze tuto změnu vysvětlit, nemůže být seriózně komentována.

Graf č. 1

Pramen základních dat: Policejní prezidium ČR

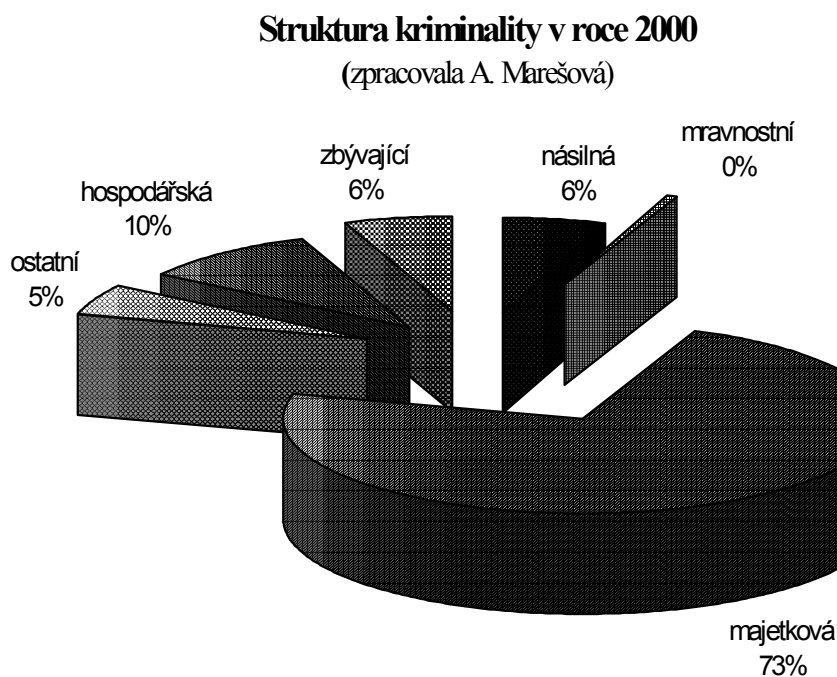
V období relativní stagnace lze těžko předvídat další vývoj kriminality. Také proto, že je velmi obtížné získat informace o předpokládaném vývoji mnoha jevů a znaků, které úroveň kriminality bezprostředně ovlivňují. Z prognóz jsou zatím k dispozici jen odhady vývoje věkové struktury obyvatel : dochází ke stárnutí populace. Nejsou k dispozici odhady vývoje nezaměstnanosti, vývoje počtu cizinců trvale žijících na území ČR, ale ani zaměření trestní politiky a trestní justice aj.

V dalších letech však již stejně radikální růst úrovně kriminality jako v předchozích deseti letech nikdo nepředpokládá. Většina kriminologů a kriminalistů očekává spíše mírný pokles kriminality způsobený především poklesem počtu evidovaných majetkových trestných činů. Radikální změny v kriminálních statistikách Policie ČR mohou však způsobit výrazné změny v legislativě trestní justice. Např. je diskutována možnost zvýšit hranici škody nikoli

nepatrné, která odlišuje majetkové a jiné trestné činy od korespondujících přestupků (ze současných 2000,- Kč na 5000,- Kč), což by vedlo k výraznému poklesu evidované trestné činnosti až o desítky tisíc trestných činů ročně.

Z pohledu struktury kriminality v roce 2000, která se v posledních letech příliš neměnila, pouze se mírně zvyšoval podíl hospodářské kriminality na úkor majetkové, lze označit za určující druh kriminality **majetkovou** kriminalitu (ta představuje téměř 3/4 ze všech ročně evidovaných trestných činů). Největší podíl v majetkové kriminalitě mají krádeže (krádeže vloupáním i krádeže tzv. prosté). Co do četnosti pak následují podvody a trestné činy poškozování cizí věci.

Graf č.2

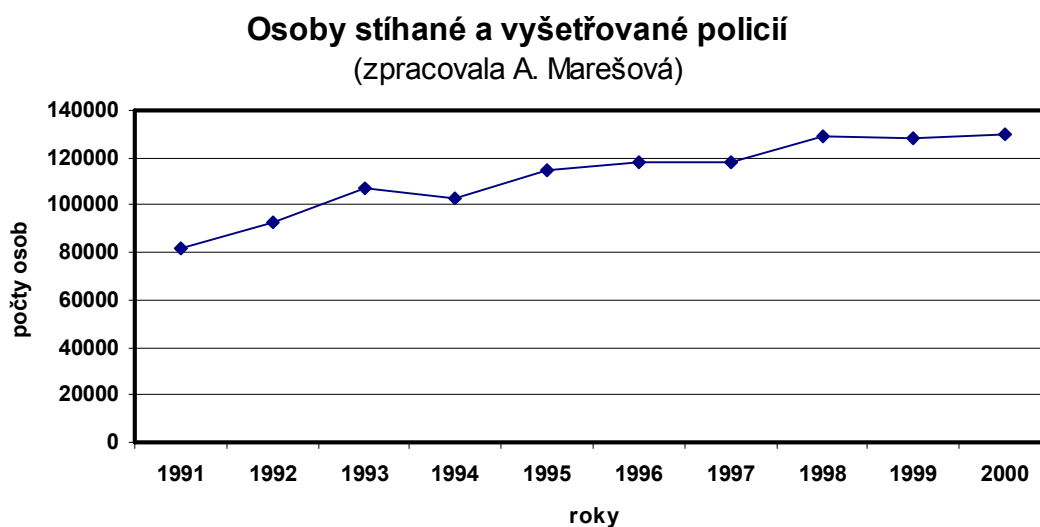

Pramen základních dat: Policejní prezidium ČR

6.2. Pachatelé trestných činů stíhaní a vyšetřovaní Policií ČR

Zajímavé poznatky o kriminalitě poskytuje podrobnější **analýza pachatelů trestných činů**: jejich struktura, dynamika zastoupení jednotlivých věkových kategorií, žen, cizinců a opětovných pachatelů (recidivistů) mezi pachateli atd.

Graf č. 3

Pramen základních dat: Policejní prezidium ČR

Celkem bylo v roce 2000 Policií ČR stíháno a vyšetřováno pro trestnou činnost cca 130 tis. osob. Ze všech stíhaných a vyšetřovaných osob bylo cca 15 tis. **žen**, což představuje téměř 12 % ze všech stíhaných pachatelů. V minulosti ženy představovaly cca 8 % z celkového počtu známých pachatelů. Takže v roce 1994 námi předpovídané zvyšování podílu žen mezi pachateli se stává skutečností.

Také počet a podíl pachatelů z řad **dětí a mladistvých** v roce 2000 potvrzuje trend z let minulých – v tomto případě opačný trend - v roce 1995 nastoupený pokles jejich počtu i podílu mezi známými pachateli. Celkem bylo v roce 2000 vyšetřováno a stíháno cca 17 tis. pachatelů do 18 let, z toho děti do 15 let představovaly polovinu z těchto pachatelů. Ke skutečnému poklesu počtu pachatelů dochází jen u počtu mladistvých, počet dětí-pachatelů trestných činů do 15 let zůstává téměř totožný už několik let. Téměř totožný ve srovnání s rokem předchozím zůstává počet pachatelů do 18 let u násilné kriminality, mravnostní

kriminality a výrazněji poklesl počet mladistvých pachatelů u majetkové kriminality . Naopak se zvýšil počet pachatelů majetkové kriminality ve věku do 15 let.

Pozornost začíná budit skutečnost, že **dochází k poklesu podílu mladých lidí ve věku do 30 let mezi pachateli trestných činů**, nikoliv však poklesu mladých delikventů mezi vrstevníky v populaci, což není, zvláště když vezmeme v úvahu stagnaci podílu recidivistů na trestné činnosti, jev ze společenského hlediska zrovna povzbudivý.

Znamená to, že v posledních deseti letech se na nárůstu počtu stíhaných pachatelů trestné činnosti podíleli především lidé, kteří až dosud nebyli pro úmyslný trestný čin stíháni (počínaje zhruba rokem 1993 tvoří každoročně tyto lidé - t.j. prvopachatelé zhruba kolem 70 % známých a stíhaných pachatelů.

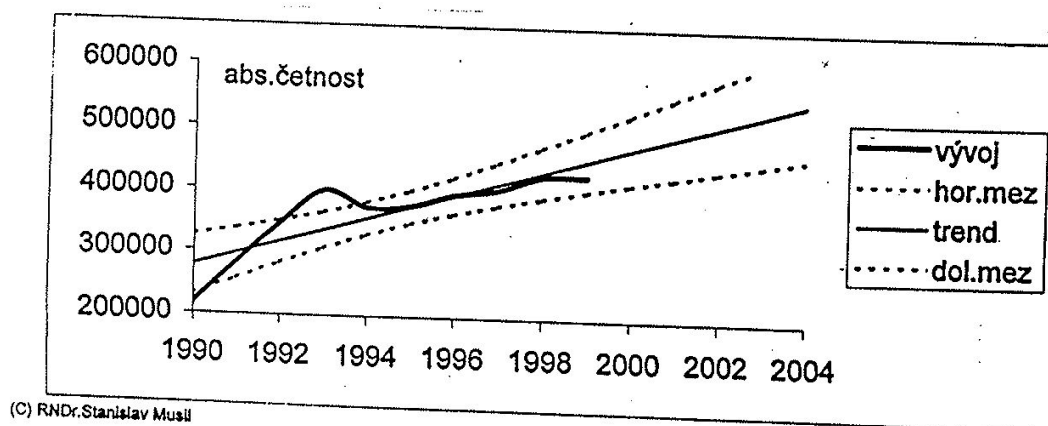
Toto je jev, který bychom měli považovat za znepokojivý. Recidivistů je mezi stíhanými pachateli relativně nejvíce v kategorii 30-40 let, kde je poměr téměř vyrovnaný, ale ve všech věkových kategoriích převažují "prvopachatelé", dokonce i v kategorii nad 60 let.

Je to vážný argument pro pravdivost tvrzení, že společenské klima v ČR má stále vysoký kriminogenní potenciál – tj. je velmi příznivé pro páchaní trestné činnosti. Statistikami lze doložit, že mezi pachateli trestné činnosti stále velmi vysoký podíl zaujímají osoby dosud netrestané a osoby poprvé trestně stíhané v tzv. produktivním věku. Přitom věk bývá tím faktorem, který má často rozhodující vliv na vznik rizikového jednání občanů. Dalším důležitým faktorem, který kromě zvyšujícího se věku brání vzniku rizikového, konkrétně kriminálního jednání, bývá hrozba postihem, trestem, policejním vyšetřováním a soudním řízením. Zdá se, že oba tyto faktory dnes svoji funkci neplní či plní jen částečně.

Když s těmito poznatky budeme hodnotit regresní trend, který byl zpracován z analýzy dynamiky kriminality od roku 1990 bude se nám jeho stále stoupající přímka jevit jako nevystihující již současnou situaci v dynamice kriminality.

Graf č. 4

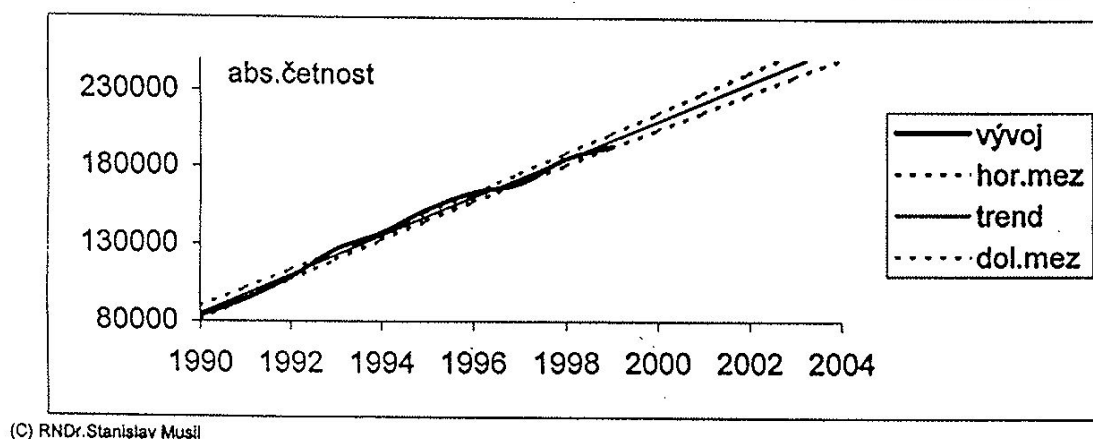
Regresní trendy trestných činů evidovaných Policií ČR

Také v grafu 5 zachycená dynamika vývoje objasněnosti kriminality již neodpovídá skutečnosti. Objasněnost (tj. podíl trestných činů, kde byl znám či zjištěn pachatel) též začíná stagnovat a v roce 2000 došlo dokonce k mírnému poklesu počtu tzv. objasněných trestných činů.

Graf č. 5

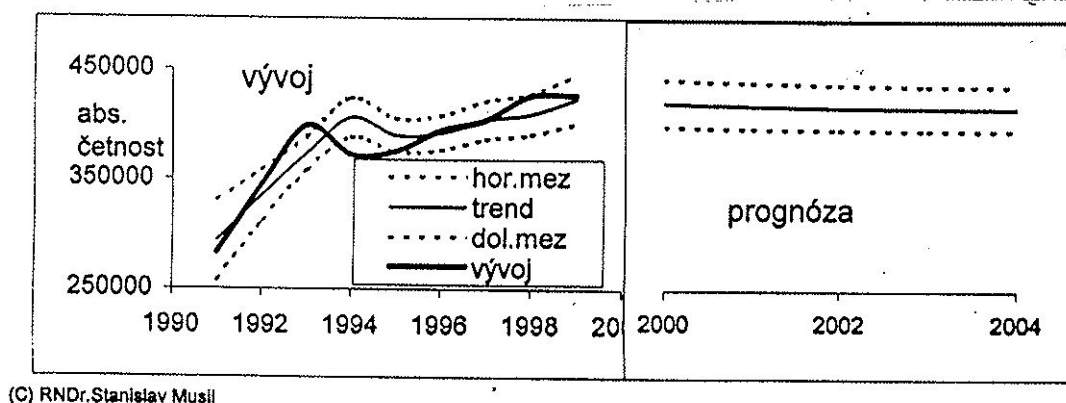
Regresní trendy trestných činů objasněných Policií ČR

Skutečnost, ale i názory expertů lépe vystihuje prognóza zachycená autoregresní analýzou dynamiky kriminality. Všichni námi oslovení experti se totiž přiklonili k názoru, že trestná činnost bude v nejbližším cca 5 letech stagnovat kolem úrovně 400 tis. policií evidovaných trestných činů s menšími výkyvy nahoru i dolů kolem této hranice.

Graf č. 6

Autoregresní trendy trestných činů evidovaných Policií ČR

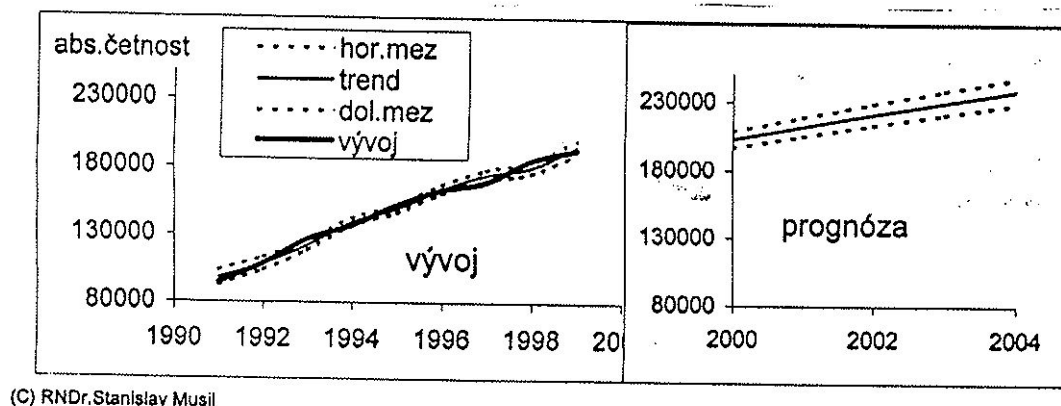

Z uplatnění autoregresní analýzy dynamiky kriminality v dalších letech vyplývá, že v nejbližším období ČR čeká **pokračování stagnace úrovně evidované kriminality s případnými výkyvy pod současnou hranici ca 400 000 trestných činů ročně.**

Pokud jde o tzv. objasněné trestné činy celkem tak zde jsou obě analýzy dynamiky v souladu – tj. regresní s autoregresní analýzou dynamiky objasněných trestných činů (tj. trestných činů, u nichž se policii znám jejich pachatel). Vyplývá z nich jednoznačný nárůst počtu objasněných trestných činů v průběhu pěti let o cca 50 tis. trestných činů. Tomu neodpovídá stejnorodý názor expertů, kteří odhadují, že v následujících cca 5 letech **bude docházet k mírnému, o cca 1 % ročně, zvyšování počtu objasněných trestných činů, že objasněno bude každoročně cca 180 až 200 tis. trestných činů.** Skutečnost roku 2000 potvrzuje názory expertů.

Graf č. 7

Autoregresní trendy objasněných trestných činů Policíí ČR

6.3. Souhrn obecných poznatků o dalším vývoji kriminality v ČR:

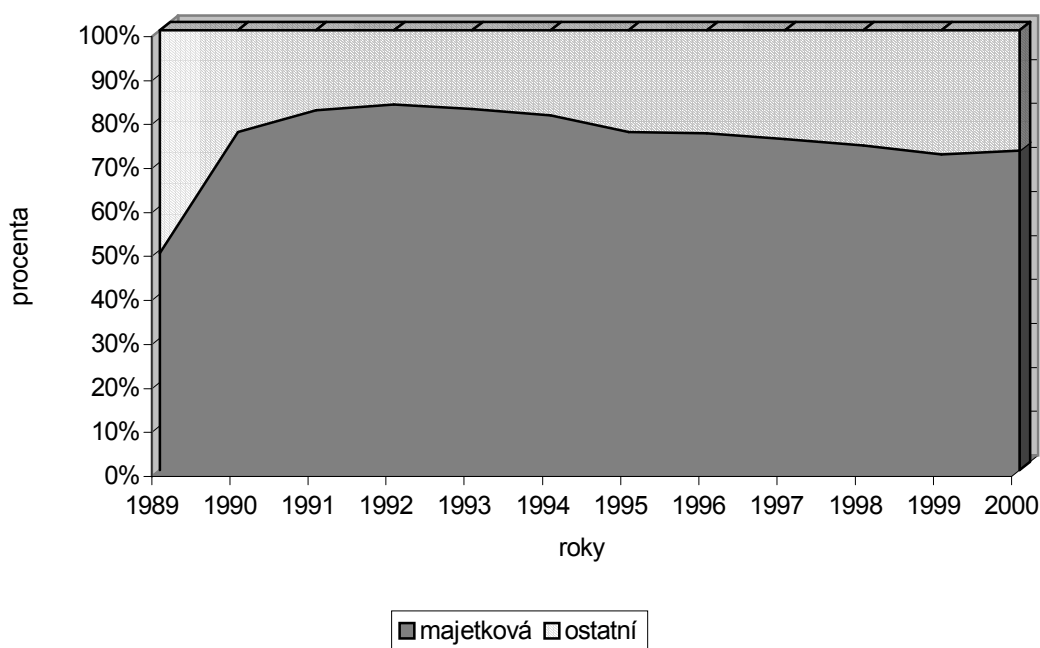
- Kriminalita v dalších letech bude stagnovat kolem hranice 400 tis. policíí evidovaných trestných činů ročně, pokud nedojde k radikálním změnám v trestní legislativě či jiných navazujících zákonech nebo v systému statistiky Policie ČR.
- Bude se zvyšovat podíl žen mezi pachateli trestných činů.
- Zastoupení mladistvých mezi pachateli bude stagnovat, příp. se ještě mírně sníží.
- Počet pachatelů-dětí do 15 let se snižovat nebude, pokud nedojde ke změně přístupu orgánů činných v trestním řízení při evidování trestné činnosti jimi spáchané (např. vyčleněním z klasické evidence policie).
- Nebude již stoupat podíl pachatelů bez záznamu v trestním rejstříku mezi známými pachateli trestných činů.

7. Majetková kriminalita

Trestná činnost majetková, která vlastně určuje rozsah a vývoj kriminality, je tou trestnou činností, která po roce 1990 způsobila radikální nárůst evidované kriminality a v posledních několika letech způsobila stagnaci policií evidované kriminality. U majetkové trestné činnosti je také odhadována nejvyšší latence. V případě majetkové kriminality se škodou nikoliv nepatrnou (nad hranicí 2000,-Kč) pak odhadovaná latentní kriminalita představuje násobky kriminality evidované.

Graf č. 8

Podíl majetkové trestné činnosti na celkové kriminalitě v letech 1989 - 2000 (zpracovala A.Marešová)

Pramen základních dat: Policejní prezidium ČR

7.1. Analýza jednotlivých druhů majetkové kriminality

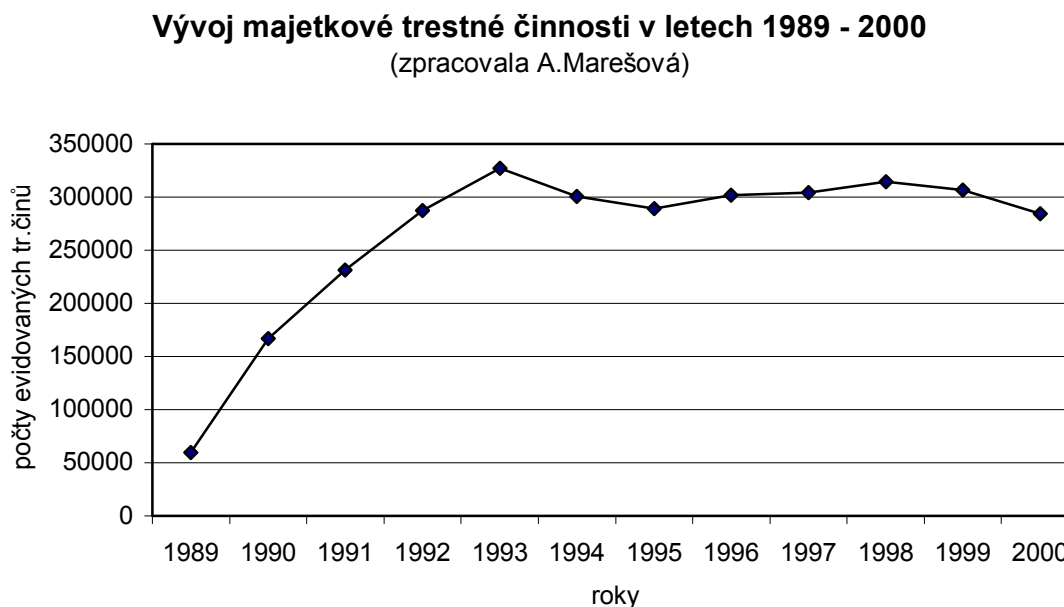
Při bližší **analýze majetkové kriminality** zjistíme, že pokles jejího podílu na celkové kriminalitě i v absolutních počtech byl způsoben především poklesem počtu evidovaných krádeží vloupáním o několik tisíc ročně. Pokračuje trend snižování počtu vloupání do bytů, víkendových chat a obchodů.

Krádeží tzv. prostých je v posledních letech evidováno též každoročně celkově o několik tisíc trestných činů méně.

Zhruba na úrovni roku 1996 stagnuje počet evidovaných **krádeží motorových vozidel dvoustopých** (aut), což představuje cca 27 000 trestných činů ročně. V roce 2000 došlo u tohoto druhu trestné činnosti k poklesu o cca 3000 trestných činů. Cca 40 % všech krádeží aut představují krádeže aut v Praze.

Celkově **klesá i počet krádeží věcí z aut**, avšak podstatně se zvýšil počet krádeží součástek z motorových vozidel. Objasněnost krádeží spojených s auty zůstává stále tradičně nízká a pohybuje se kolem 15 %.

Graf č. 9

Pramen základních dat: Policejní prezidium ČR

Předvídat v ČR další vývoj majetkové kriminality i jejího podílu na celkové kriminalitě je t.č. nemožné. Kdyby totiž v ČR byla uskutečněna již v úvodu zmíněná úprava, o které mj. uvažoval bývalý ministr spravedlnosti Motejl, při níž by se nejnížší hranice škody nikoliv nepatrně přizpůsobila nejnížší minimální mzdě v ČR, platné od 1.1.2001, tj. hranice škody nikoliv nepatrně by se zvýšila na 5 000,- Kč, došlo by v ČR k nevídanému poklesu evidované kriminality, konkrétně majetkové, o několik desítek tisíc trestných činů ročně a současně i k radikálnímu poklesu počtu stíhaných pachatelů. V případě změny hranice na dvojnásobek nejnížší měsíční mzdy v ČR (tj. při uplatnění stejného pravidla jako v SR) zvýšila by se hranice škody nikoliv nepatrně ze současných 2 000,- Kč dokonce na 10 000,- Kč.

8. Vývoj násilné a mravnostní trestné činnosti

8.1. Násilná kriminalita

Násilná kriminalita je kriminalitou, která v posledním deceniu nedoznala pokud jde o počet policíí evidovaných trestných činů, tak radikální nárůst jako kriminalita majetková aj. Také její podíl na celkovém počtu trestných činů nezaznamenal nijak pozoruhodný vývoj.

Např. v roce 1989 bylo evidováno celkem 12 tis. násilných trestných činů, přičemž z toho bylo 126 trestných činů vraždy, cca 800 trestných činů loupeže, cca 1 tis. trestných činů násilí na veřejném činiteli (z toho cca 900 na příslušníkovi SNB) a cca 7 tis. trestných činů ublížení na zdraví. Na celkové kriminalitě byl podíl násilné kriminality v té době necelých 10 % (9,8 %). Násilná kriminalita se vyznačovala vysokou objasněností. U loupeží – 80 %, u ostatních násilných trestných činů více než 90 %. Téměř čtvrtinu násilných trestných činů spáchali tehdy recidivisté. Zanedbatelný byl počet pachatelů-násilníků mladších 18 let – necelých 5 % na všech násilných trestných činech.

Přesto i počty evidovaných trestných činů násilné povahy se v posledním období zvyšovaly. V průběhu posledních deseti let vzrostly cca dvakrát. Nejvyšší počet násilných trestných činů byl zaznamenán v roce 1998 – více než 23 tis. trestných činů. V roce 2000 činil cca 22 tis. trestných činů. Objasněnost u násilné kriminality, přesto, že mírně poklesla – o cca více než 10 %, ve srovnání s kriminalitou ostatní - zůstává i nyní dosti vysoká – cca 80 %.

Výrazněji se však změnila struktura násilné kriminality, dynamika vybraných druhů násilné kriminality, změny doznala i motivace a především skladba pachatelů-násilníků i jejich obětí a další doprovodné znaky násilné kriminality, související především s vyšším užíváním drog, větší migrací – přílivem cizinců do republiky, zvýšeným výskytem sociálně patologických jevů mezi mládeží a ženami. Výrazně se zvýšila brutalita brachiálních útoků a závažnost zdravotních následků takových útoků pro jejich oběti.

U **násilné trestné činnosti** se ve sledovaném období posledních pěti let pohybuje počet evidovaných násilných trestných činů ročně kolem 22 - 23 000 a tvoří cca 6 % z celkového počtu všech trestných činů. Největší početní zastoupení mezi násilnými trestnými činy mají trestné činy úmyslného ublížení na zdraví (třetinu ze všech násilných trestných činů) a loupeže (pětinu z násilných trestných činů).

Počet **loupeží** – mimo hospodářskou trestnou činnost jde o jeden z mála rekordních údajů kriminality v roce 1999 ve srovnání s léty předchozími – dosáhl k 31.12.1999 téměř 5

000 evidovaných činů. V roce 2000 bylo evidováno o cca 100 loupežích méně. Do roku 1990 bylo v celé ČR spácháno cca 800 – 1 000 loupeží ročně. Mezi osobami stíhanými v roce 1999 za zjištěné loupeže byla třetina recidivistů a cca 15 % cizinců. Podíl žen na loupežích zůstává zanedbatelný. Velký počet loupeží je páchan mladistvými pachateli. Oběťmi jsou nejméně cizinci, a velmi často tzv. sexuální turisté.

Největší pozornost mezi násilnými trestnými činy budí vždy **vraždy**. V posledních pěti letech se jejich počty blíží 300 vražd ročně. Zatím jen v roce 1998 jejich počet přesáhl hranici 300 – konkrétně to bylo 313 vražd. Zhruba třetina ze všech každoročně vykazovaných trestných činů vraždy jsou ve skutečnosti pokusy o vraždu, tj. vraždy nedokonané. V roce 1999 došlo sice k výraznému poklesu počtu vražd, ale v roce 2000 došlo opět ke zvýšení jejich počtu, konkrétně bylo evidováno 279 vražd. V poslední dekádě je charakteristickým znakem vražd vysoký podíl cizinců mezi jejich pachateli i oběťmi. Např. v roce 1998 Policie ČR stíhala pro vraždu celkem 307 osob, z toho 68 cizinců v roce 1999 – 273 osob z toho 64 cizinců, v roce 2000 – 262 osob, z toho 51 cizinců. Zvyšuje se počet vražedkyň: z 30 žen v roce 1998 na 34 v roce 1999 a 43 v roce 2000.

Skladba vražd podle zjištěného převažujícího motivu je následující: převažují tzv. vraždy motivované osobními vztahy (více než třetina ze všech vražd), značnou část (necelou druhou třetinu) tvoří vraždy, kde motiv nebyl zjištěn a v poslední třetině převažují vraždy loupežné, vraždy na objednávku a sexuální představují každoročně 10-15 skutků.

Obdobně jako u násilné kriminality také úroveň **mravnostní kriminality** se příliš v posledních letech nemění a ve srovnání s jinými druhy kriminality zůstává poměrně nízká: počet evidovaných trestných činů se pohybuje mezi 2 000 – 2 500 trestných činů ročně, s výjimkou roku 1998, kdy bylo evidováno cca 2 800 mravnostních trestných činů. Od roku 1999 v rozporu s dojemem vyvolávaným médií počet mravnostních trestných činů výrazně klesá. Pokračuje snižování počtu evidovaných znásilnění i trestných činů pohlavního zneužívání.

8.2. Předpokládaný vývoj násilné kriminality

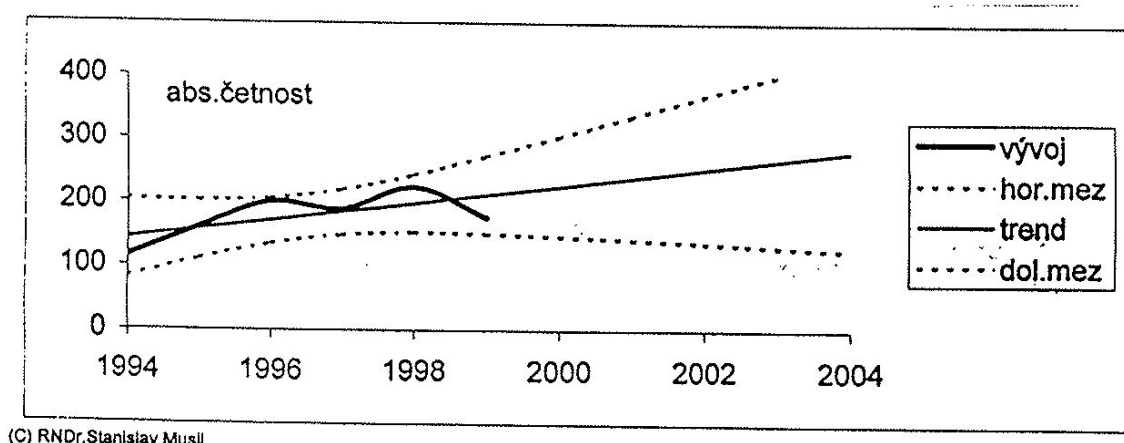
Násilná kriminalita podle číselníku Policie ČR zahrnuje především vraždy a úmyslné ublížení na zdraví, loupeže, nebezpečné vyhrožování, vydírání porušování domovní svobody. V roce 2000 představovala necelých 6 % z celkové v tom roce evidované kriminality. Konkrétně bylo evidováno 279 vražd, téměř 5 tis. loupeží, více než 1 tis. trestných činů násilí

na veřejném, činiteli (z toho cca 800 trestných činů násilí na policistovi a více než 200 násilí na příslušníkovi obecní policie) a cca 7 trestných činů úmyslného ublížení na zdraví. Porovnáním s údaji roku 1989 zjistíme, že počet vražd se zvýšil více než dvojnásobně, počet loupeží šestinásobně, počet trestných činů násilí na veřejném činiteli je téměř totožný, mírně se zvýšil počet napadení policistů (ale jejich početní stavy se značně zvýšily). Počet úmyslných ublížení na zdraví zůstává téměř totožný.

Trend vyplývající z regresní analýzy dynamiky násilné trestné činnosti pak ukazuje mírné zvýšení jak v oblasti evidovaných trestných činů, tak i jejich objasněnosti. Autoregresní trendy spíše ukazují stagnaci v obou ukazatelích. **Stagnaci počtu násilných trestných činů, s výjimkou trestného činu loupeže, odhadují i experti.**

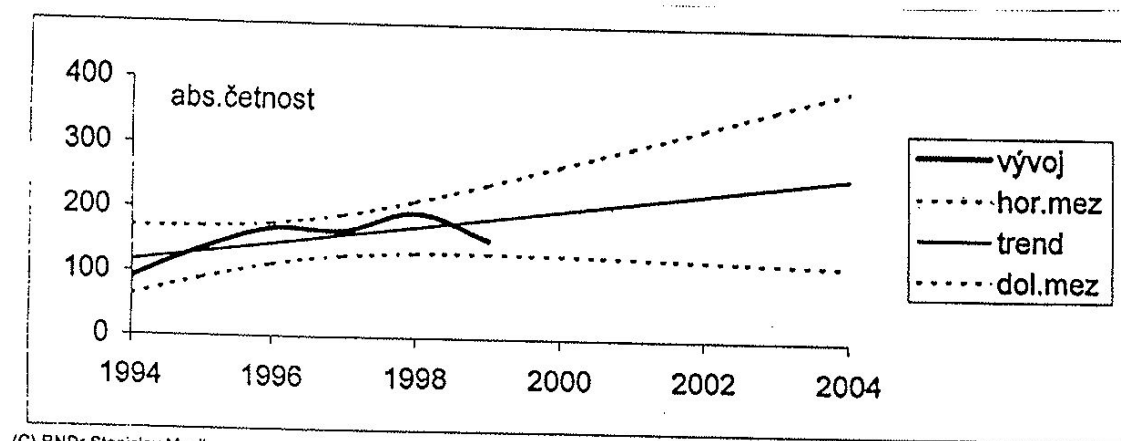
Graf č.10

Regresní trendy násilné kriminality

Graf č. 11

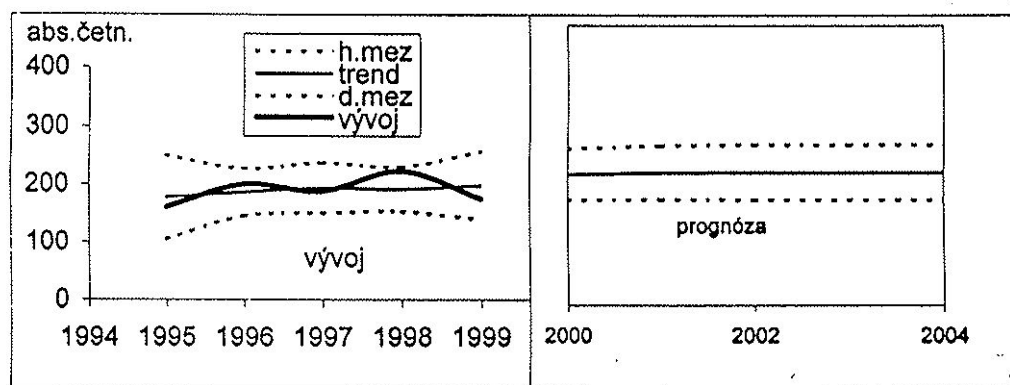
Regresní trendy objasněné násilné kriminality

(C) RNDr. Stanislav Musil

Graf č. 12

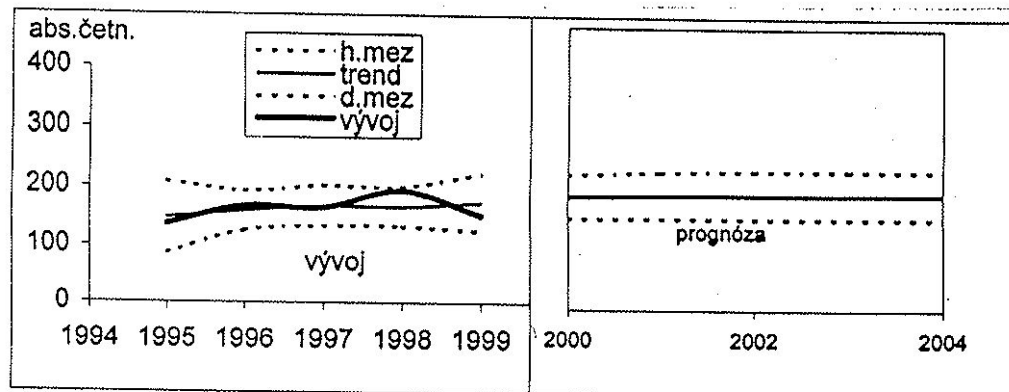
Autoregresní trendy násilné kriminality

(C) RNDr. Stanislav Musil

Graf č. 13

Autoregresní trendy objasněné násilné kriminality

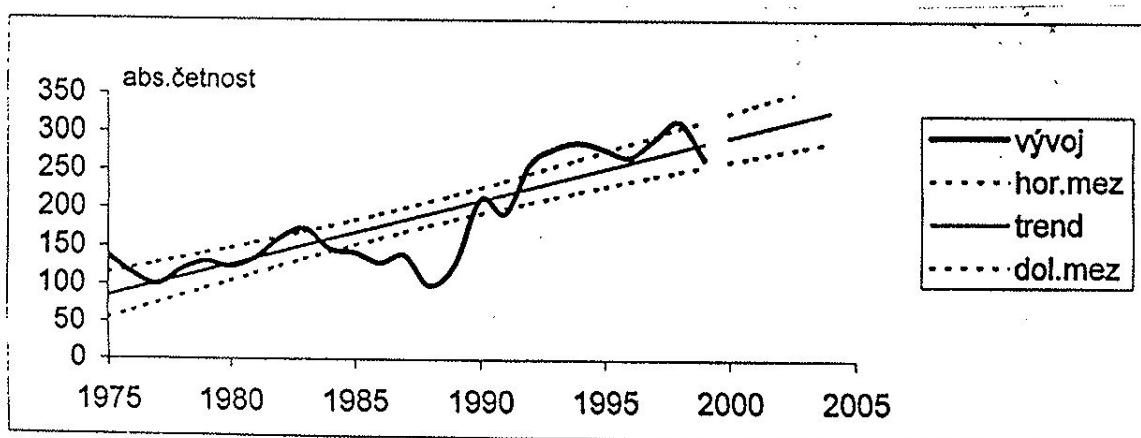
(C) RNDr. Stanislav Musil

8.2.1. Předpokládaný vývoj počtu vražd

Regresní analýza dynamiky vývoje počtu trestných činů vražd bez ohledu na četné výkyvy posledních let má jednoznačně vzestupnou tendenci. Téměř stejný trend vykazuje i objasněnost vražd. Prognóza zpracovaná vyhodnocením autoregresních trendů ukazuje stagnaci pod hranicí 300 evidovaných vražd ročně.

Graf č. 14

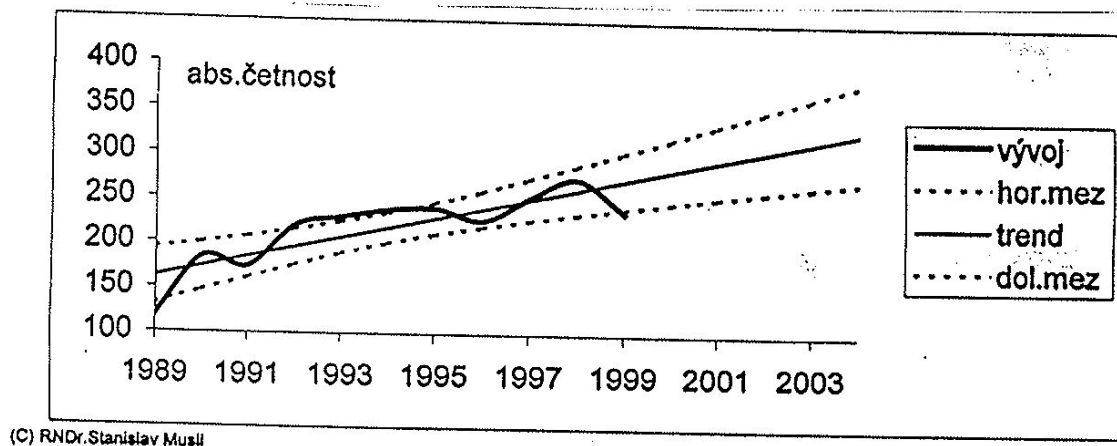
Regresní trend evidovaných vražd (§ 219 tr.zák.)

(C) RNDr. Stanislav Musil

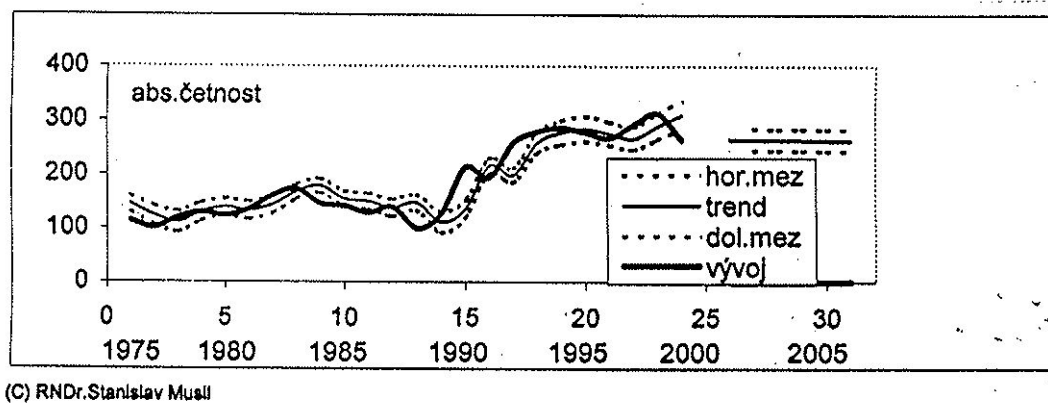
Graf č. 15

Regresní trend objasněných vražd

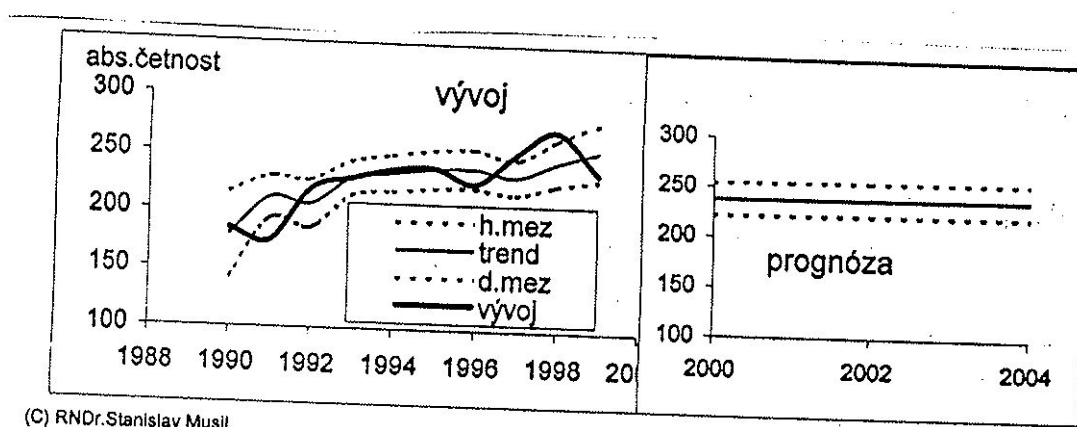
Graf č. 16

Autoregresní trend vražd

Graf č. 17

Autoregresní trend objasněných vražd

Experti u vražd preferují názor, že dojde **k mírnému růstu těchto nejzávažnějších trestných činů**. Dále důvodně předpokládají, že vrahové zvýší svoji brutalitu, zvýší snahu o utajení místa úschovy oběti vraždy či její identifikaci. Mohou se vyskytovat nové způsoby a druhy „uklizení“, těl obětí vražd. Motivem vražd budou zejména finanční prospěch nebo přímý finanční zisk pro pachatele, nájemné vraždy a osobní konflikty mezi pachatelem a obětí často motivované spory o majetek nebo přímo vraždy loupežné. Vraždy páchané v afektu lze z pohledu jejich podílu na všech spáchaných vraždách považovat spíše za „upadající“. Není vyloučen ani zvýšený výskyt vražd v oblasti podnikatelských vztahů, kde nastalé vzájemné vztahy a vazby mezi jednotlivými podnikateli a jejich firmami se z oblasti trestných činů vydírání a ublížení na zdraví posunou do oblasti trestných činů vraždy, jako konečného vyřešení nazrálých konfliktů.

Objasněnost této trestné činnosti – vražd – může mít mírně stoupající trend, bude ale nutné k udržení tohoto trendu zvýšit počet specializovaných policistů. Způsoby ukrytí, zahlázení nebo likvidace těla oběti vraždy budou rafinovanější a objasnění proto náročnější na odborné znalosti kriminalistů i na prostředky a formy dokumentace důkazů pro trestní řízení. Zejména u nájemných vražd bude při vyšetřování nutno preferovat rychlost a rozsáhlost policejních opatření, neboť pachatelé se v drtivé většině snaží z prostoru místa činu co nejrychleji „zmizet“, a to včetně překročení státní hranice.

Dalším atributem, ovlivňujícím dle policistů stoupající trend výskytu vražd, je neexistence nejvyššího trestu. Pachatelé z řad nájemních vrahů již nemají žádné zábrany k páčání dalších vražd a jsou ochotni se nechat „najmout“, znovu, neboť jim hrozí „pouze“, doživotní trest odnětí svobody, který lze v průběhu blíže nespecifikované doby nějakým způsobem (legálním, příp. nelegálním) zkrátit.

Zvlášť jsou u vražd vykazovány, ale i posuzovány vraždy novorozenců dětí spáchané jejich matkami po porodu. Zde se jeví jako reálný trend stagnace kolem 5 trestných činů ročně.

8.2.2. Předpokládaný vývoj počtu vydírání

S vraždami obvykle blízce souvisí trestný čin vydírání. Od roku 1990 má neustále stoupající trend a lze jej rozdělit do dvou skupin:

1. vydírání v oblasti podnikání – vymáhání dluhů, vymáhání poplatků za tzv. ochranu od podnikatelů (výpalné) a tzv. racketeering – tj. organizované vyděračství, především mezi zahraničními dělníky a
2. vydírání v oblasti mravnostních a násilných trestných činů, které nelze podle způsobu provedení zařadit jako trestné činy znásilnění.

Závažným jevem u těchto trestných činů je předpovídaný stále se snižující věk vyděračů, zejména u těch, kteří páchají tuto trestnou činnost v tzv. „pouliční formě“.

Zvyšující se počet pachatelů těchto trestných činů je ovlivněn především mimořádně dobrou organizací této trestné činnosti a jejich dobrým zajištěním proti možnosti obvinění ze strany trestní justice.

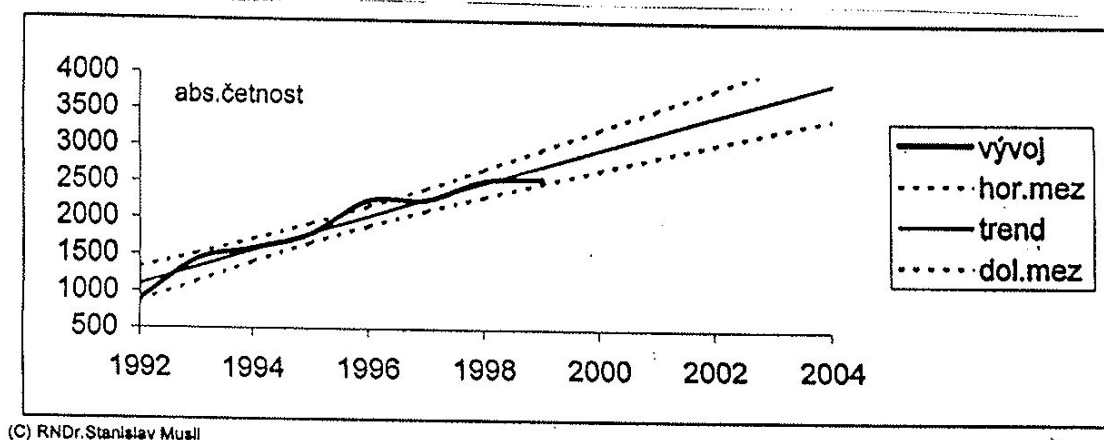
V posledním roce se vyskytly případy, kdy trestný čin vydírání měl podobu závažného jednání zdůvodňovaného pachateli jako „vzetí spravedlnosti do svých rukou“, s cílem nahradit nefunkčnost orgánů trestní justice.

V delší perspektivě však kriminalisté předpokládají zastavování trendu nárůstu počtu organizovaných skupin zaměřených na vydírání až k ustrnutí na určité úrovni a počtech takových skupin. Rychlost trendu bude záviset především na uklidnění a normalizaci vztahů v podnikatelské sféře.

Regresní analýza dynamiky tohoto druhu trestných činů jak absolutní četnosti výskytu, tak i počtu objasněných trestných činů je téměř totožná a výrazně stoupá. Autoregresní analýza i v tomto případě spíše se blíží názorům expertů. Vzhledem k vysoké objasněnosti vydírání je též téměř totožná s křivkou výskytu. Proto uvádím jen analýzy a prognózy evidovaných trestných činů, nikoliv jejich objasněnosti.

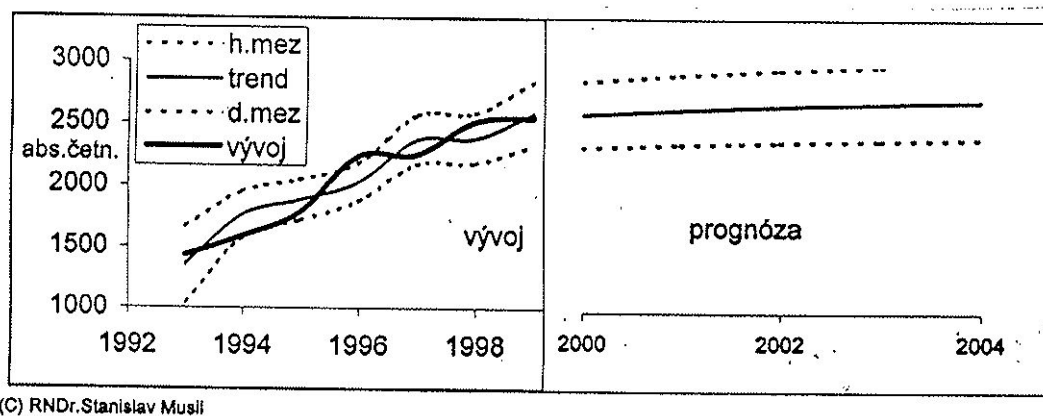
Graf č. 18

Regresní trendy trestného činu vydírání (§ 235 tr.zák.)

Graf č. 19

Autoregresní trendy vydírání

8.2.3. Předpokládaný vývoj počtu loupeží

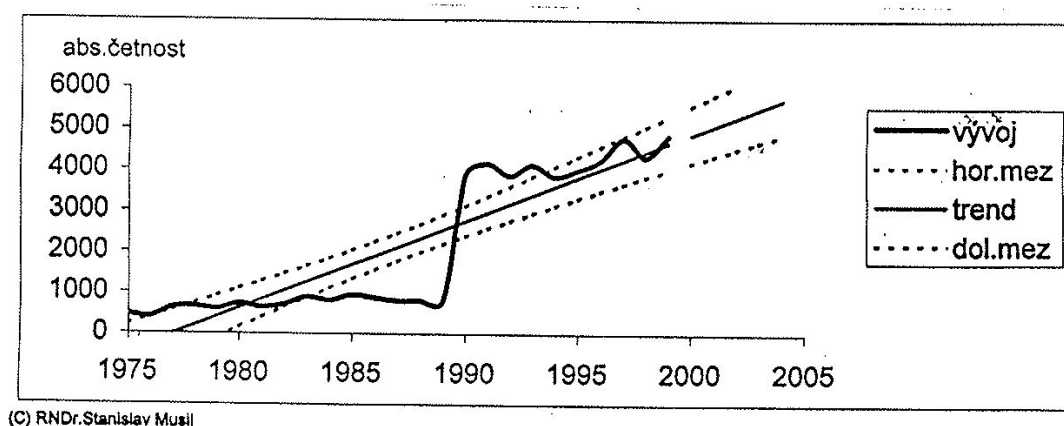
Nárůst **loupeží** evidovaných policií prodělal za posledních deset let nevídaný skok – jejich počet se zmnohonásobil. Kromě toho zvyšuje se rozmanitost způsobů páchaní loupeží, drzost, odvaha a technické zabezpečení a organizovanost lupičů zejména při spáchání velkých předem připravených akcí (se škodou v miliónech či desítkách mil.Kč.). Dle odhadů kriminalistů maximálně 10 % z oznámených loupeží představují fingované loupeže, tyto však nejsou vykazovány v oficiálních statistikách loupeží.

Nebezpečným trendem pro budoucnost je zvyšující se organizovanost skupin provádějících loupeže a vysoká účast nezletilých pachatelů (mladších 15ti let a mladistvých). Některé skupiny lze považovat za „školicí střediska“, pro nové nezletilé delikventy. Vývoj závisí mj. na klesající sociální úrovni určitých skupin obyvatel, počtu legálních a nelegálních přistěhovalců (zejména z východu a jihu Evropy a Asie) a v neposlední řadě i snaha bezpracně a beztrestně přijít k penězům (u této trestné činnosti a kapesních krádeží je nejnižší objasněnost a nejvíce zastavení trestního stíhání z důvodu nízkého věku pachatelů atd.)

Regresní analýza dynamiky evidovaných loupeží má výrazně stoupající charakter až k 6 tis. v roce 2005. Stoupat by měla i jejich objasněnost, i když značně pomaleji.

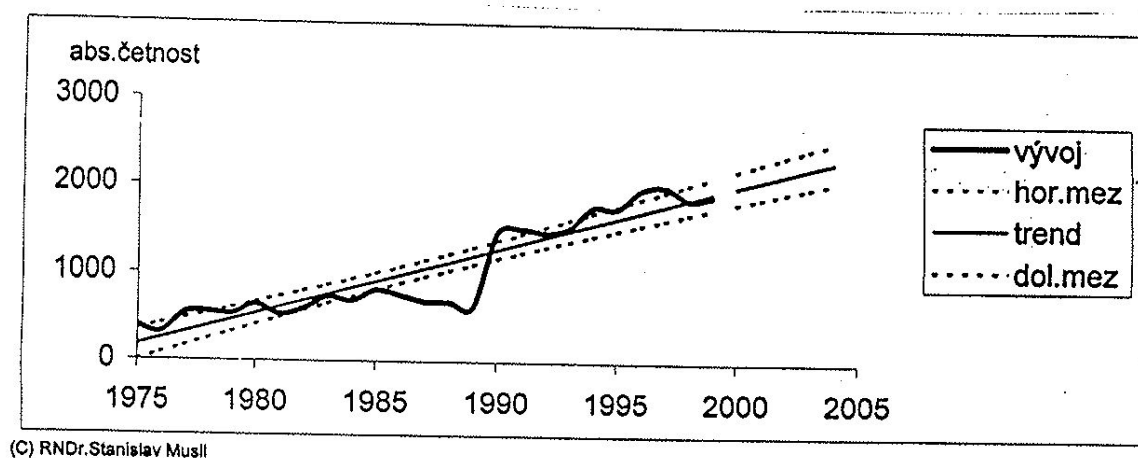
Graf č. 20

Regresní trend evidovaných loupeží (§ 234 tr.zák.)

Graf č. 21

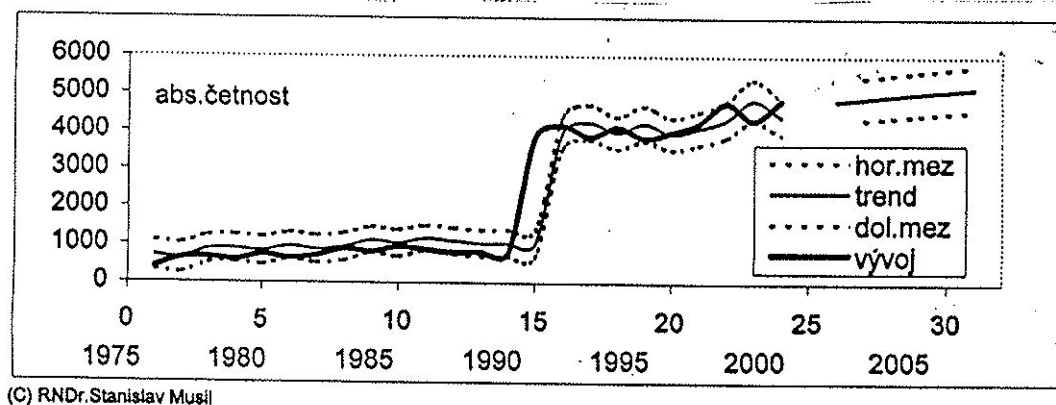
Regresní trend objasněných loupeží

Autoregresní prognóza též v případě loupeží více odráží názory expertů o dalším vývoji, a to jak o evidovaných trestných činech loupeže, tak i jejich objasněnosti. V případě loupeží se nelze nezmínit o velmi vysoké latenci tohoto trestného činu (patří mezi nejméně objasněné trestné činy – maximální objasněnost se pohybuje do 40 %). Také kvalifikace činu jako loupež bývá často zaměňována kvalifikací činu jako krádež – z různých objektivních, ale i subjektivních důvodů.

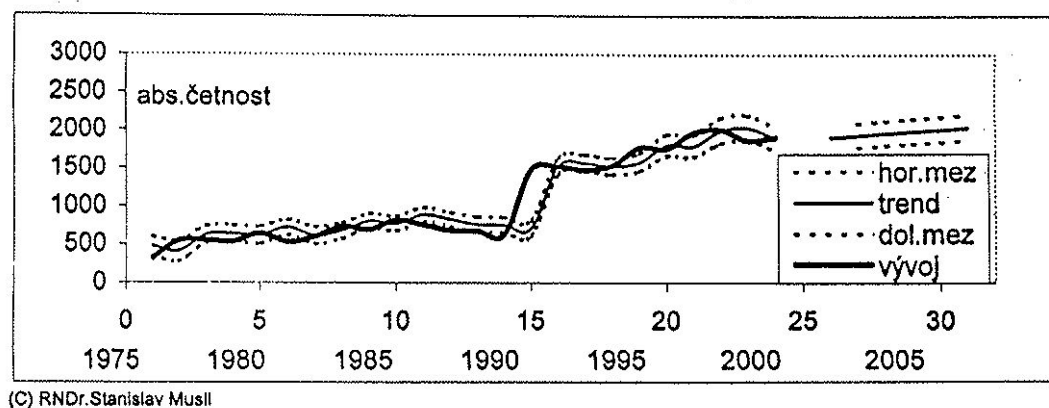
Graf č. 22

Autoregresivní trend trestného činu loupeže

Graf č. 23

Autoregresivní trend objasněných loupeží

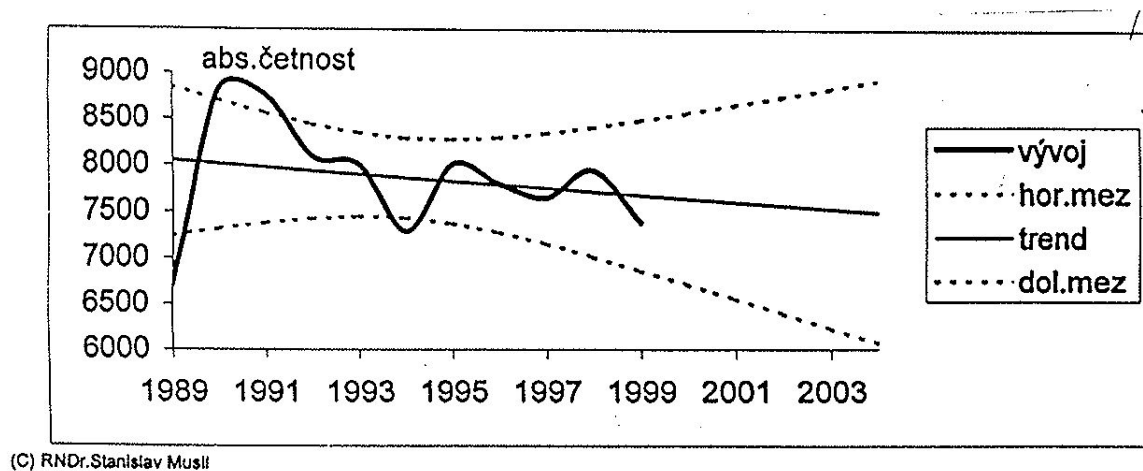
8.2.4. Předpokládaný vývoj počtu úmyslných ublížení na zdraví

Stagnace, příp. mírný pokles počtu úmyslných ublížení na zdraví bývá občas zdůvodňován možností přesunu trestního jednání do jiné kategorie trestných činů a problematičností zahrnování do těchto trestných činů dopravních nehod, které jsou označeny jako trestné činy. Také odhadovaná latence je zde jedna z nejvyšších. Vliv má i skutečnost, zda policisté neupřednostňují kvalifikování jednání směřujícího k úmyslnému ublížení na zdraví jako přestupek, který již není ve statistice policie vykazován. Jinak je to jednání, které zahrnuje „hospodské rvačky kamarádů, „větší domácí konflikty, až po jednání, hraničící s pokusem o vraždu. Dominantní vliv na přicházející období bude mít zásada volného hodnocení důkazů policejním orgánem, zejména pak státním zástupcem a soudem. Také nový delikventní „dorost, je více agresivní a ve svých projevech brutálnější než současná dospělá delikventní populace.

Regresní analýza dynamiky úmyslných trestných činů ublížení na zdraví ukazuje jednoznačně mírný, ale sestupný trend evidovaných trestných činů a zvyšující se jejich objasněnost.

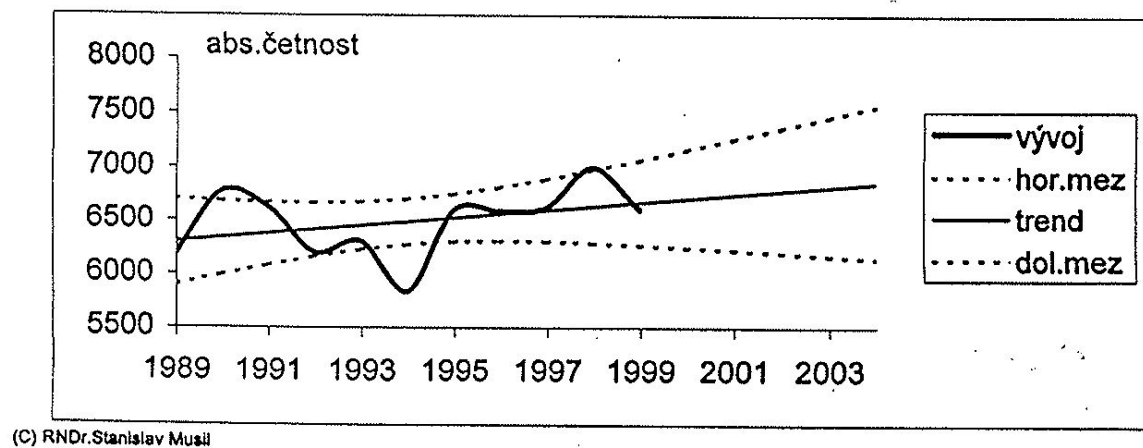
Graf č. 24

Regresní trendy trestného činu úmyslného ublížení na zdraví (§ 221,222 tr.zák.)

Graf č. 25

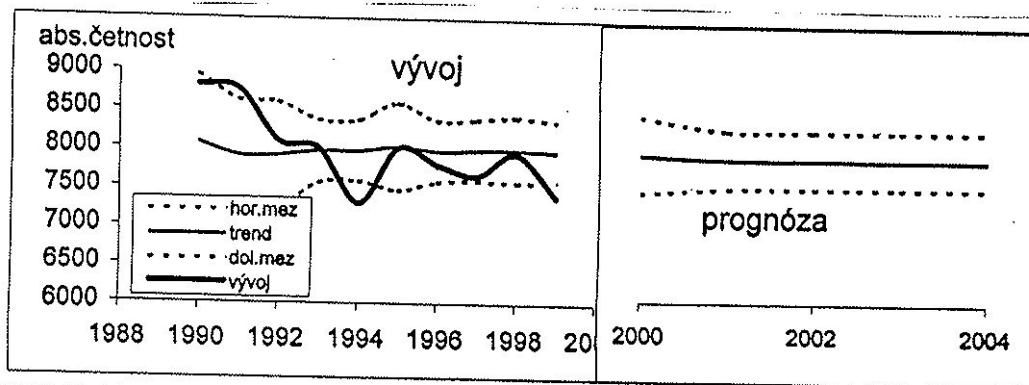
Regresní trendy objasněných trestných činů úmyslného ublížení na zdraví

Autoregresní analýza dynamiky vede k prognóze stagnace této kriminality i její objasněnosti na zhruba současné úrovni.

Graf č. 26

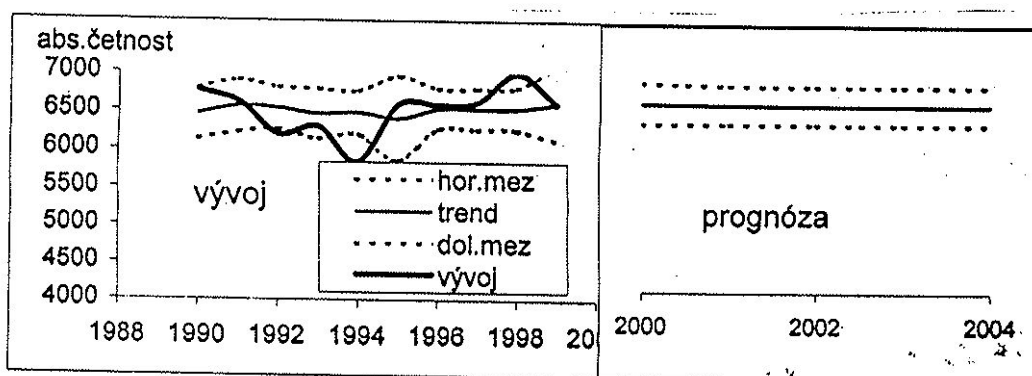
Autoregresní trendy trestného činu úmyslného ublížení na zdraví

(C) RNDr. Stanislav Musil

Graf č. 27

Autoregresní trendy objasněných trestných činů úmyslného ublížení na zdraví

(C) RNDr. Stanislav Musil

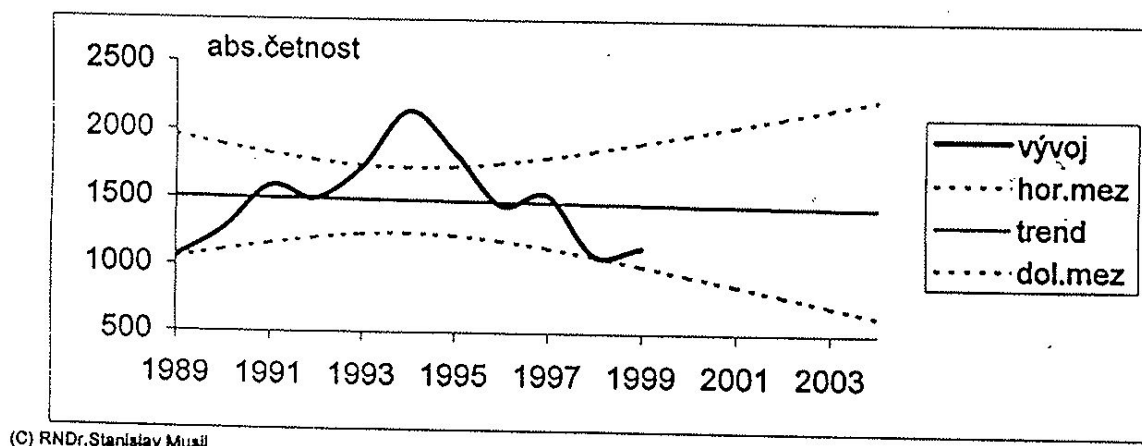
8.2.5. Předpokládaný vývoj počtu útoků na veřejného činitele

U útoků na veřejného činitele je těžké odhadovat trend. Není známo, zda jejich výskyt neovlivní nové státní územněsprávní členění a vznik nových regionů. Experti předpokládají, že počet útoků se nebude zvyšovat. Výjimkou však asi budou útoky proti pracovníkům finančních úřadů pro výkon jejich pravomoci podle zák. 531/1990 Sb. v platném znění, ať již při tomto výkonu požívají statut veřejného činitele či nikoliv. (V takovém případě může být útok stíhán podle § 153,154 tr.zák. - útok na státní orgán.) Počet útoků na policisty se sice snižuje, ale začíná převažovat brachiální násilí nad dříve nejrozšířenějšími verbálními útoky. Fyzické útoky na policisty jsou stále závažnější, již se nejedná o drobné potyčky (kde nejčastějším výsledkem byly drápance, modřiny a poškozená uniforma), ale úmyslné (někdy i předem připravené) nebezpečné útoky ohrožující závažným způsobem zdraví a mnohem častěji než kdy dříve i život policisty. V letošním roce došlo dokonce i k fyzickému napadení státního zástupce.

Regresní analýza útoků na veřejného činitele i autoregresní analýza jsou tentokrát výjimečně téměř shodné ve svém výsledku. S ohledem na téměř 100 % objasněnost této trestné činnosti, danou specifickým charakterem objektů útoku uvádím pouze grafy znázorňující trendy a prognózy dalšího vývoje počtu útoků. Shoda panuje i v názorech expertů – pokud nedojde k nějaké výjimečně rozsáhlé akci nebo výrazným sociálním či společenským změnám, které by vyústily v předem předpokládaný střet mezi policejními apod. složkami s rozvášněnými davy, očekává se i v této trestné činnosti spíše stagnace na současné úrovni.

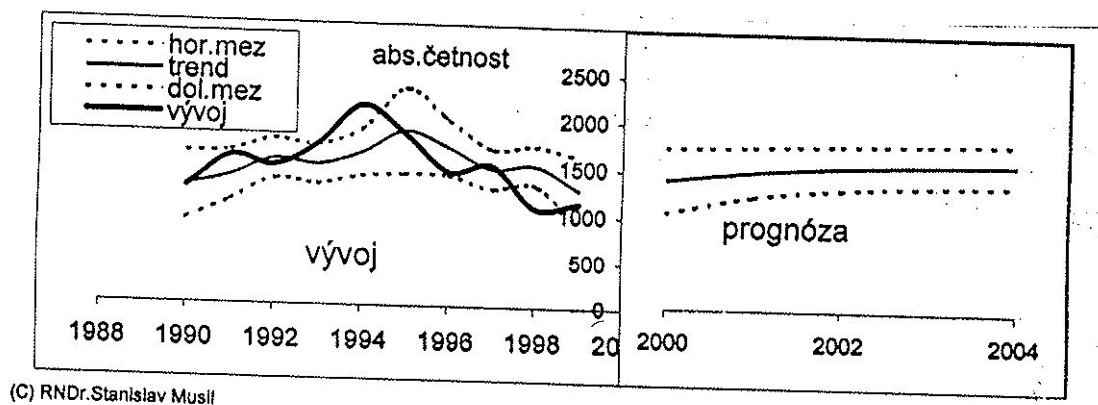
Graf č. 28

Regresní trendy trestného činu útok na veřejného činitele (§ 155 tr.zák.)

Graf č. 29

Autoregresní trendy útoků na veřejného činitele

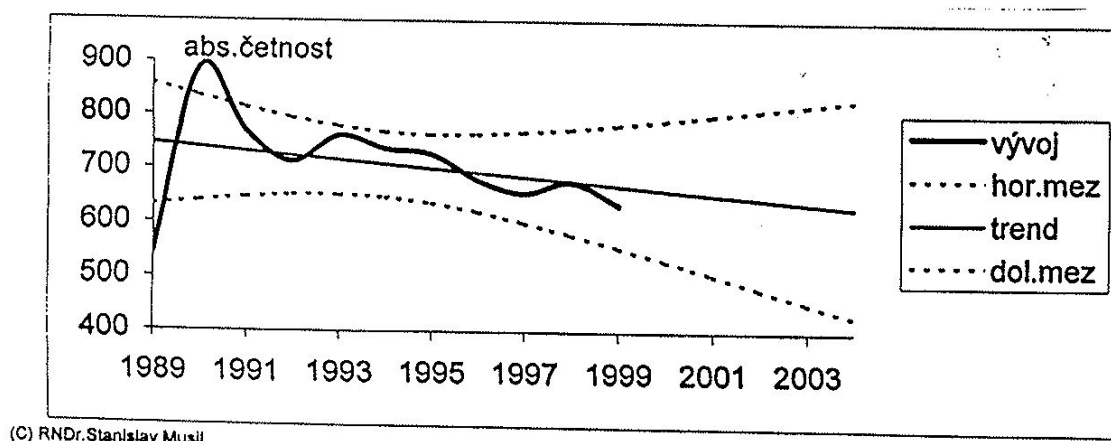
8.2.6. Předpokládaný vývoj počtu znásilnění

Znásilnění - předpokládaný pokles je doprovázen odhadem zvýšení počtu latentních trestných činů znásilnění.

Regresní analýza dynamiky posledních let odhadovaný vývoj jen potvrzuje klesajícím trendem počtu evidovaných trestných činů znásilnění i poklesem její objasňenosti.

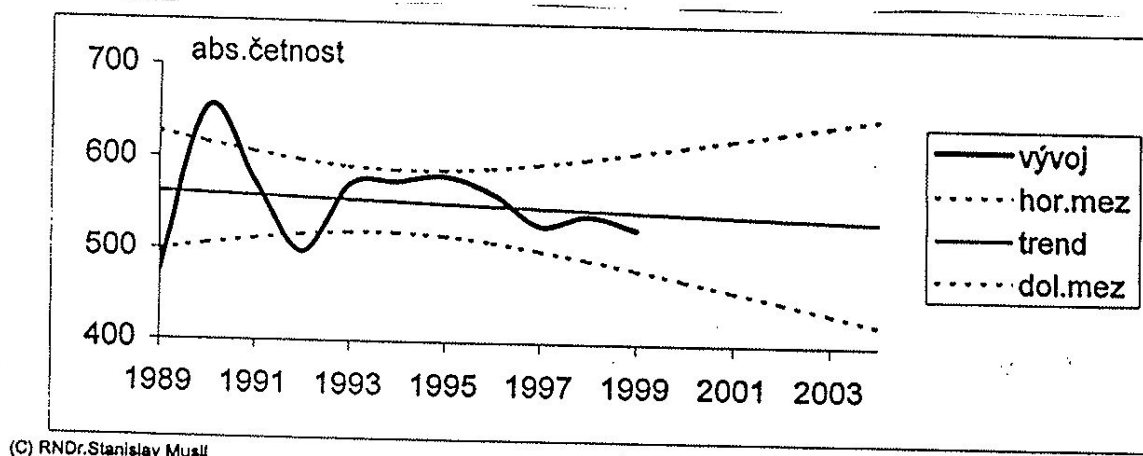
Graf č. 30

Regresní trendy evidovaných trestných činů znásilnění

Graf č. 31

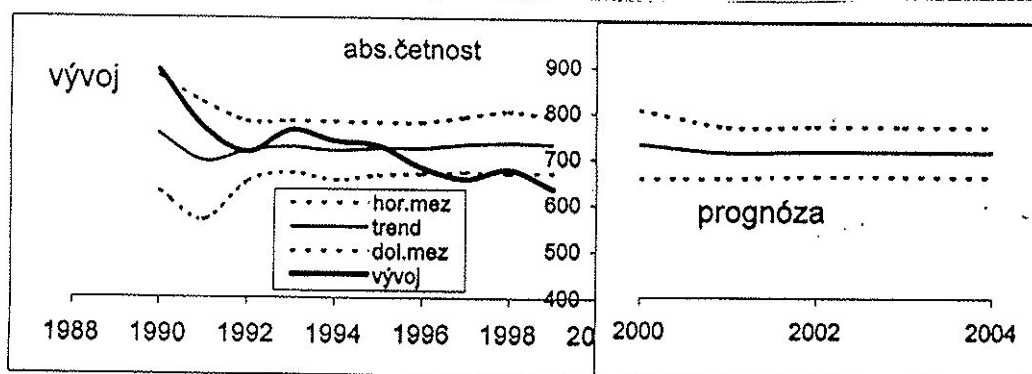
Regresní trendy objasněných znásilnění

Autoregresní trendy jsou i v tomto případě trochu odlišné a předpovídají u evidovaných znásilnění a jejich objasněnosti po nejbližší léta stagnaci.

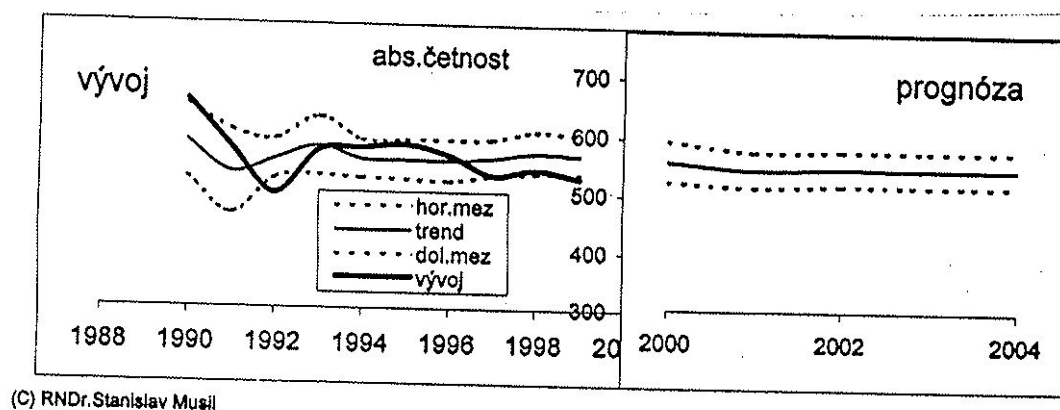
Graf č. 32

Autoregresní trendy trestných činů znásilnění

Graf č. 33

Autoregresní trendy objasněných znásilnění

8.3. Předpokládaný vývoj počtu obětí násilné kriminality

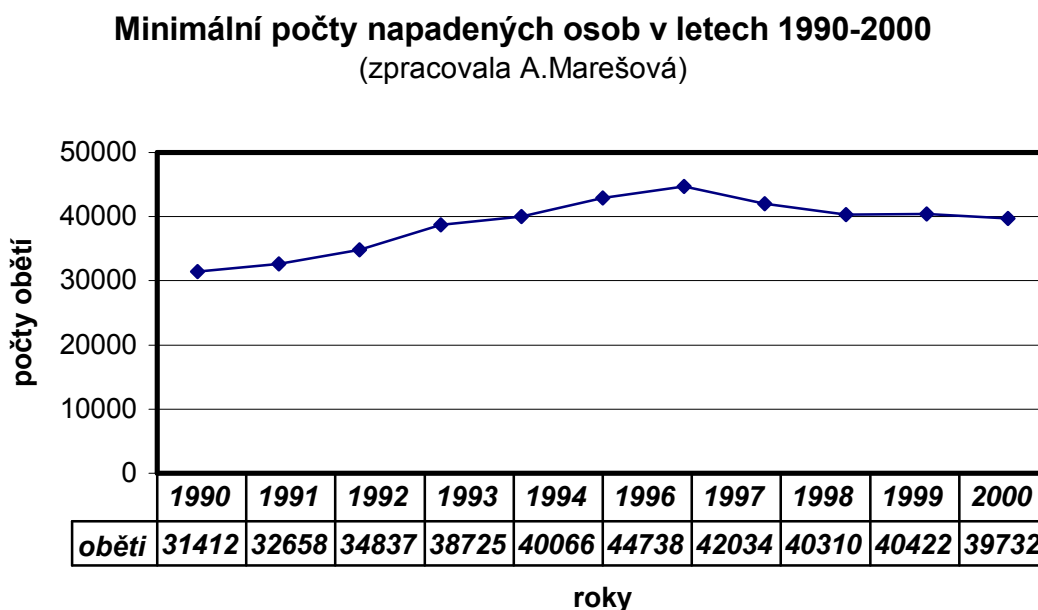
Problematicke obětí kriminality věnuje ze státních organizací v ČR pozornost snad jen náš Institut pro kriminologii a sociální prevenci, a to již od svého vzniku. Jsme garantem četných viktimologických výzkumů za ČR. Z nestandardních sestav vyžádaných od Policie ČR každoročně zpracováváme souhrnné přehledy, které zpětně poskytujeme MV ČR. Proto zde vysvětlují základní pojmy s kterými v přehledech o počtu obětí dále operujeme.

Především se jedná o pojem „minimální počty obětí,“. Označení minimální počty je námi užíváno proto, že z policejních údajů o každém evidovaném trestném činu lze zjistit jen některé údaje o tzv. objektu napadení, což mj. jsou i osoby. Pokud objektem napadení je jedna osoba (především u násilné a mravnostní trestné činnosti), tak zpracování souhrnných údajů včetně některých znaků jako je pohlaví, věk, sociální postavení atd. není problémem. Problémy však nastávají tam, kde objektem napadení nebyla jen osoba, ale např. především nějaká věc nebo kde objektem napadení bylo více osob. V prvním případě, protože jako objekt napadení je uváděn jen jeden objekt, nemusí být napadená osoba (zejména, když napadení nemělo žádné následky) vůbec statisticky podchycena, protože je jako objekt napadení označena např. věc. Ve druhém případě, kde je více obětí než jedna, jsou označeny jako objekt napadení – skupina osob, která je dále členěna na: muž a žena, dva muži, dvě ženy, více mužů než dva a více žen než dvě a více osob rozdílného pohlaví (a tento údaj zatím odhadujeme z počtu takových skupin násobených 3). Proto souhrnný počet obětí u

evidovaných trestných činů nelze přesně zjistit, avšak všechny statisticky vykazované objekty napadení – osoby jsou minimálním počtem obětí evidované (a statisticky zpracovávají) kriminality.

Výsledky takto zpracovaných údajů o objektech napadení osobách ukazuje následující graf. Je zpracován za období, po které nám odbor systémového řízení a informatiky PP ČR tyto údaje poskytuje.

Graf č. 34

Pramen základních dat: Policejní prezidium ČR

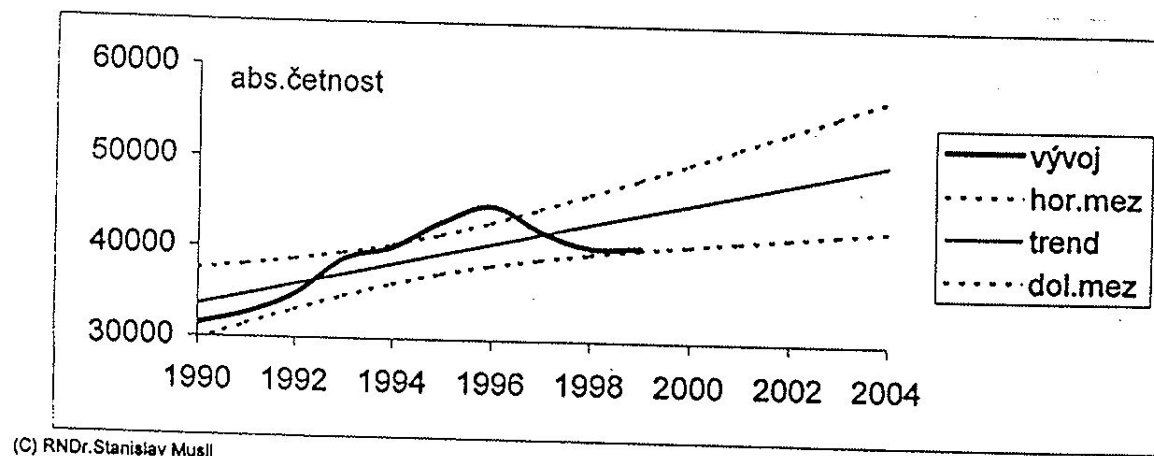
Grafem č. 34 lze také potvrdit, že evidovaná kriminalita stagnuje a v roce 2000 pokles evidovaných trestných činů je doprovázen i mírným poklesem počtu obětí.

Dle názorů expertů, u těch trestných činů, u kterých předpokládají pro nejbližší období stagnaci – např. u úmyslného ublížení na zdraví, útoků na veřejného činitele atd. lze předpokládat i stagnaci počtu objektů jejich napadení – tj. obětí násilné kriminality. Tam, kde lze očekávat další růst počtu útoků – např. u loupeží, bude takovému případnému vývoji odpovídat i zvýšení počtu poškozených.

Regresní i autoregresní analýza dynamiky minimálních četností napadených osob stejně jako u celkové kriminality hodnocené podle počtu policíí evidovaných trestných činů pro nejbližší období očekává zvyšující se trend. Regresní trend se zvyšuje více, autoregresní prognóza se jen mírně zvyšuje nad hranici 40 tis. obětí ročně.

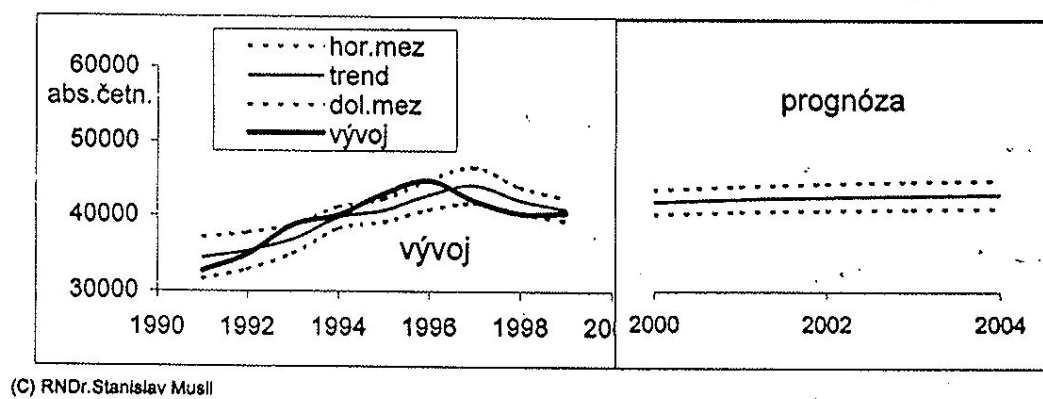
Graf č. 35

Regresní trend minimální počtů napadených osob (obětí)

Graf č. 36

Autoregresní trend minimálních počtů napadených osob (obětí)

8.4. Souhrn poznatků k násilné trestné činnosti :

- Násilná trestná činnost jak co do počtu evidovaných trestných činů, tak i co do počtu objasněných násilných trestných činů a počtu jejich pachatelů bude v nastávajících letech spíše stagnovat.
- Ve věkové struktuře pachatelů budou stále převládat pachatelé mladší 30 let, i když jediné u věkové kategorie pachatelů starších 60 let předstihla svým podílem na jejich celkové kriminalitě majetkovou trestnou činnost.
- Očekáváme další růst násilí a jeho závažnosti u pachatelů mladších 18 let (zejména u loupeží), přičemž věk útočníků se bude přesouvat do stále mladších ročníků populace. Také častěji než dříve budou nezletilí útočníci používat při útoku střelné zbraně.
- Svěráznou skupinu budou tvořit pachatelé jejichž trestná činnost je spojená s organizovaným zločinem – např. u vražd na objednávku, vydírání, útoků na veřejného činitele apod.
- Stále větší část násilné kriminality bude spojena s trestnou činností páchanou na území ČR cizinci, s vyřizováním si vzájemných účtů, dělením zájmových teritorií mezi zahraničními a sílícími českými gangy.
- U loupeží, ale i dalších trestných činů násilné a majetkové povahy, se bude zvyšovat podíl pachatelů motivovaných získat trestnou činností peníze na nákup drog.
- Bude pokračovat nárůst skupinového násilí, zvyšování míry agresivity v jeho projevech, podmíněné negativními sociálně patologickými jevy v rodině, ve škole a v širším sociálním prostředí.

9. Hospodářská kriminalita

9.1. Výskyt hospodářských kriminálních aktivit a popis rozdílů v jeho indikaci vnějším okolím před a po roce 1990

Hospodářská trestná činnost v České republice je jedním z druhů kriminality, kde aplikačním vstupem regresních modelů pro odhad lineárního trendu jejího budoucího vývoje může být jen poměrně krátký úsek jejího vývoje minulého. V nejlepším případě se jedná o časovou řadu zachycující výskyt této delikvence v posledních deseti letech.

Daná situace je jedním z objektivních důsledků reálných příčinných souvislostí mezi politicko-společenskou změnou, která nově charakterizuje vývoj od počátku devadesátých let minulého století a reflexí této změny v jednotlivých oblastech společenského života.

V ekonomické zóně společenského života jde především o zpětnou **proměnu struktury vlastnických vztahů**, která byla od konce druhé světové války zjednodušena znárodnovacím procesem a po více jak čtyři následující desetiletí tvořila základ teorie i praxe plánovitého řízení. Strukturu těchto vztahů bylo třeba nejen transformovat do podoby před zmíněným znárodněním, ale současně ji bylo třeba také inovovat, aby spolu s nově formulovanými ekonomickými zájmy odpovídala moderním a ve světovém obchodě běžně platným zásadám svobodného ekonomického chování.

V historicky krátké době tak postupně došlo ke změně vlastníků jak u rozhodující části do té doby majetku státního, tak také u rozhodující část majetku jehož vlastníky byly různé typy družstev a v neposlední řadě se jednalo i o vlastnickou změnu u nemalé části majetku spravovaného obcemi (především komunálními podniky). Tyto majetkové převody byly realizovány buď **privatizačními formami** jako např.: transformací na nově definované typy obchodních společností, veřejným prodejem konkrétních společností, nabídkou spoluvlastnictví ve vybraných subjektech občanům (kupónová privatizace) a pod. nebo **formou restituce**, kdy stát vracel znárodněný majetek původním vlastníkům.

Proměňující se struktura vlastnických vztahů se samozřejmě promítla i v dalších s ní souvisejících reáliích, jako např. ve frontálním zániku dosud existujících podniků a organizací, vedle toho také ovšem v prudkém až živelném vzniku nejen nových obchodních společností, ale také dalších právnických osob především neziskového charakteru a v neposlední řadě ve stejně prudkém až živelném konstituování významné skupiny samostatně podnikajících fyzických osob.

Také průběh zanikání bývalého a utváření nového podnikatelsko-organizačního uspořádání přirozeně nebyl a ani nemohl být procesem autonomním, procesem bez odrazu do sociálně ekonomického okolí. Nově se formující mikroekonomické prostředí přizpůsobovalo svým potřebám pochopitelně i výraz dalších jevů, z nichž pro formulaci východisek k odhadu budoucího vývoje je třeba zaznamenat především vliv na **zaměstnaneckou mobilitu**. Sledováno nejen tehdejší, ale i současnou optikou je možné o vlně zaměstnanecké mobility z počátku minulého desetiletí říci nejen to, že její výška byla dosti vysoká, ale i to, že její výraznou součástí byla také **mobilita profesní**.

Paralelně s takto vyvolaným pohybem pracovních sil probíhala ještě také **personální obměna** jak v institucích, které jsou činné v trestním řízení, tak v již existujících institucích státní správy. Kromě toho bylo třeba ještě personálně zabezpečit činnost institucí, které v rámci státní správy právě vznikaly. Obdobně jako do hospodářské oblasti také sem přicházeli lidé noví, bohužel, často však s malou nebo dokonce žádnou praktickou zkušeností s výkonem těchto odborných činností. Souběhem skutečností, kdy se utvářející podnikatelská obec (včetně řady bankovních domů) teprve začínala orientovat v používání nástrojů nabízených vznikajícím liberálním trhem a kdy stát ještě nedisponoval skupinou dostatečně odborně vybavených profesionálů, kteří by mohli účinně chránit jeho hospodářské zájmy, byl vytvořen prostor pro uplatnění aktivit napadajících ekonomiku nežádoucím způsobem.

V tomto období nebyly výjimkou ani případy kriminalizace jinde běžných obchodních operací ani naopak případy neobjasněných nebo vůbec nezaznamenaných hospodářských aktivit, které znaky trestného činu vykazovaly, tedy zákonem postižitelné byly, přesto jejich pachatele trestní stíhání minulo. Nezjištěním nebo neobjasněním se tyto případy dostaly do velmi nežádoucí skupiny **latentního výskytu hospodářské kriminality**, k níž značná část z nich patří dodnes. Zmíněný stav je jedním z neopomenutelných výchozích atributů formulace názoru na budoucí vývoj výskytu tohoto druhu trestné činnosti, protože výrazně ovlivnil jak kvantitativní tak strukturální vývoj minulý, ale bude ještě spoluvytvářet i její obraz příští.

Svůj podíl na minulém, současném i budoucím výskytu hospodářské trestné činnosti a jeho charakteru mají dále i některé důsledky způsobené částí dříve bezstarostně a volně do české ekonomiky vstupujícími **zahraničními „také investicemi“**. V zásadě se měnícím prostředím s nedokonalým legislativním, personálním, technologickým i technickým zázemím a s nízkou mírou praktické zkušenosti bylo vcelku snadné nabídnout i nepříliš průhledný investiční záměr, kryjící jeho skutečný cíl. Původ ani spolehlivost kapitálové investice nebyly

účinně kontrolovány, a to i proto, že buď chyběl přístup k informacím tohoto druhu nebo dokonce nebyl zatím ještě ani znám způsob jak a od koho je získat.

Zatímco poctivější zahraniční investoři viděli uvedené podmínky jako příčinu nespolehlivosti v jednání i nespolehlivosti záruk, zkušený delikventi s mezinárodní praxí je vnímali jako výzvu, která se často neopakuje a pokud se nabídne, je třeba ji využít. Způsoby využití byly nejméně dva. Jednak **zneužití situace s okamžitým ziskem** a jednorázovým projevem ve zjištěném nebo latentním výskytu hospodářské trestné činnosti (drahé kameny, směnky, šeky apod.). Nebo **zneužití situace přípravou zázemí pro budoucí kriminální aktivity** tuzemské i zahraniční (založení obchodní společnosti, podíl v obchodní společnosti, investice ve veřejně prospěšných institucích, získání politických i obchodních kontaktů atd.). V druhém případě se nemuselo většinou jednat o legalizaci výnosu z trestné činnosti a investiční kapitálový vstup mohl mít původ ve zcela legálním podnikatelském prostředí. Vzhledem k tomu, že se pravděpodobně již nepodaří tyto „sporné“ investice označit a odlišit je od investic posilujících ekonomiku, nepůjde proto ani zjistit v jakém poměru byly, jsou a ještě budou z těchto minulých investičních aktivit výnosy legální a výnosy z trestné činnosti (špinavé peníze).

Dalším indikátorem ospravedlňujícím poměrně krátký výchozí časový úsek pro predikci budoucího výskytu hospodářské trestné činnosti a jejích některých konkrétních aktivit je **soubor novelizovaných a nově účinných právních předpisů**, které reagují na změny společensko-ekonomických podmínek. Svůj právní rámec např. dostaly: transformační proces, nová daňová soustava, trh s cennými papíry, živnostenské podnikání, postupem času i opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a další oblasti. **Novelami**, vedle **celého právního řádu**, procházely např.: bankovní zákon, směnečný zákon, devizový zákon, autorský zákon a řada dalších.

Postupnými **novelami trestního zákona** se od počátku devadesátých let výrazným způsobem také měnila systematika druhé hlavy jeho zvláštní části. Některá její dřívější ustanovení pozbyla opodstatnění, proto byla zrušena. To se týkalo např. ustanovení o spekulaci nebo o zneužívání socialistického podnikání apod. Naproti tomu však bylo jasné, že ochrana proměňující se reality ekonomického života se neobejde bez doplnění dalšími ustanoveními. Doplněna byla např. ustanovení o neoprávněném provozování loterie a podobné sázkové hry, dále ustanovení o trestném činu porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, ale také ustanovení o trestném činu pletich při veřejné soutěži nebo ustanovení o trestném činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti apod. V neposlední řadě byl novelami

některým ustanovením výrazně změněn obsah, což je patrné např. u ustanovení §117 tr.z., kterým je teď upraven trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění nebo §127 tr.z., upravujícím nyní trestný čin porušování závazných pravidel hospodářského styku.

Z těchto i dalších důvodů nejsou koneckonců obsahově srovnatelné ani **policími zpracovávané statistické soubory** o evidovaném výskytu hospodářské trestné činnosti před rokem 1990 a po něm. Jedním z dalších důvodů tohoto stavu je i **metodický zásah** rozšiřující vymezení této kriminality, kterým byl akceptován odbornou veřejností deklarovaný názor, že ekonomika je v této době výrazněji napadána některými trestnými činy majetkovými než samotnými trestnými činy hospodářskými. Zmiňovány byly především některé aktivity vykazující znaky trestných činů podvod, pojistný podvod, úvěrový podvod, zpronevěra, porušování povinnosti při správě cizího majetku a v konkrétních případech i některých dalších majetkových trestných činů.

Poznámka: údaje, které statisticky sleduje a zpracovává ministerstvo spravedlnosti ČR však i nadále důsledně akceptují systematiku zvláštní části tr.z. a tedy k hospodářské trestné činnosti řadí výhradně ustanovení obsažená v její druhé hlavě.

Vzhledem ke všem uvedeným skutečnostem je dostatečně zřejmé, že pro predikci vývoje výskytu tohoto druhu kriminality má použití delší (před rok 1990) než desetileté časové řady údajů o jejím minulém výskytu mnohem nižší vypovídací schopnost než může poskytnout kratší (po roce 1990) jen nejvýše desetiletá řada. Toto konstatování je možné podpořit např. srovnáním údajů evidovaných v roce 1989 s údaji evidovanými na samém počátku devadesátých let, ale i v několika letech dalších.

9.1.1. Vývoj kvantitativního výskytu hospodářské trestné činnosti

Označíme-li kvantitativní výskyt hospodářské trestné činnosti v roce 1989 (bylo evidováno 13 463 zjištěných skutků) jako výchozí srovnávací stav, pak dva následující roky mohou být z hlediska zjištěných hospodářských kriminálních aktivit považovány za příznivé. V roce 1990 totiž došlo k poměrně prudkému poklesu evidovaného výskytu této delikvence na pouhých 7 165 skutků, které v porovnání se stavem zjištěným v roce 1989 představují jen jeho mírně nadpoloviční část, a sice 53,2% zjištěného počtu. V dalším roce 1991 je sice zjištěný výskyt již početně vyšší, ale stále se ještě jedná o pouhých 61,3% stavu z roku 1989.

Teprve v roce 1992 se skutky hospodářské trestné činnosti, evidované v počtu 11 850 na 88,0% přiblížily výchozímu stavu skutků evidovaných v roce 1989. Od tohoto roku se pak v každém následujícím roce tato kriminalita vyskytovala stále hojněji. Zatím nejčetnější výskyt zjištěných hospodářských kriminálních aktivit je evidován v roce 1999, kdy

evidovaný počet skutků víc jak trojnásobně překročil (318,7 %) stav evidovaný v roce 1989. Rok 1999 je tady ovšem výjimečný jen svým výrazným výskytem ve vztahu k výchozímu roku. V meziročním srovnání však prakticky jde jen o početní zvýšení odpovídající předchozím rozdílům mezi dvěma po sobě následujícími léty.

Další vývoj této delikvence již pravděpodobně nebude výrazně gradovat, její výskyt se ustálí a pokud se zvýší, pak rozhodně mírně. Pohyb výskytu hospodářské trestné činnosti tímto směrem naznačuje např. také jeho stav evidovaný v roce 2000, kdy zjištěný počet skutků je o 5 275 nižší než byl roce 1999. Je to v uplynulých deseti letech poprvé, kdy zde dochází nejen ke stagnaci početního výskytu, ale dokonce k jeho poklesu. V žádném případě však nelze tuto situaci přeceňovat, a to především proto, že pokles je náhlý a výrazný. Výskyt je tentokrát početně nižší ve zhruba stejném rozsahu v jakém rostl v předešlých letech

Především kvantitativní stránka této na první pohled příznivé změny dosavadního trendu však vyzývá k její podrobnější analytické deskripci. Je velmi pravděpodobné, že toto **prudké meziroční snížení výskytu** právě hospodářské trestné činnosti není jen výsledkem účinné a cílené ochrany státu před kriminálními aktivitami tohoto druhu, ale že svůj vliv zde uplatnily i další možné příčiny.

Takovými příčinami mohou být např. administrativní chyba nebo dokonce administrativní zásah, vliv další provedené metodické změny, či jiné obdobné vlivy. V horším případě by pak snížený výskyt zjištěných kriminálních aktivit mohl být i naopak důsledkem posílení skryté formy jejich výskytu, což by nesvědčilo **ve prospěch účinnosti preventivních ochranných záměrů**, ale svědčilo by spíše v jejich neprospěch. Pro ovlivnění evidovaného výskytu hospodářské trestné činnosti v roce 2000 některou nebo některými z příčin tohoto druhu hovoří i sama skutečnost, že na konci celkem srozumitelné desetileté vývojové řady se najednou stalo cosi irelevantního.

O srovnatelnosti statisticky evidovaných údajů k výskytu hospodářské trestné činnosti policií ČR a ministerstvem spravedlnosti ČR již bylo hovořeno. Stejně tak byl již zmíněn policií provedený metodický zásah, který rozšířil výčet dosud sledovaných hospodářských kriminálních aktivit. Uveden byl také dopad tohoto stavu na spolehlivost výsledků analyzujících regresní trendy.

S tím vším ovšem úzce souvisí také míra objektivit každé výpovědi, která chce vyslovit hodnotící názor, protože tato míra koreluje s mírou respektování či nerespektování právě těchto skutečností, skutečností vytvářejících neviditelný podtext evidencí prezentovaného vývoje i okamžitého stavu vyskytující se hospodářské kriminality. Pro potřeby této predikce je reálně možné předpokládat, že pokud příště dojde na další úpravy

tohoto druhu, půjde pouze a jen o takové korekce obsahového vymezení hospodářské trestné činnosti, které budou reflektovat kontinuitu jejího reálného výskytu a oprávněného zájmu státu tento výskyt účinněji omezovat.

9.1.2 Vývoj podílu kvantitativního výskytu celkové a hospodářské kriminality

Obdobný a ještě příznivější srovnávací obraz než samotný výskyt hospodářské trestné činnosti dokreslují její podíly na celkové kriminalitě koncem předposlední a počátkem poslední dekády.

Vzhledem k tomu, že v roce 1990 vzrostl evidovaný počet případů celkové kriminality proti roku 1989 o 79,5% a jak je zmíněno v předchozím textu, evidovaný počet případů hospodářské trestné činnosti naopak v roce 1990 výrazně poklesl, představoval podíl výskytu hospodářské kriminality na výskytu kriminality celkem jen 3,3 %, zatímco v roce 1989 tento podíl byl 11,1%.

Výši svého podílu na celkovém výskytu kriminality v řádu odpovídajícímu osmdesátým létům se hospodářská kriminalita, díky pokračujícímu vyššímu celkovému výskytu, znovu přiblížila až v roce 1999. V tomto roce její výskyt mírně překročil 10% (10,06%), aby ovšem hned v roce následujícím svůj podíl pod tuto mez opět snížil, a to na 9,61%.

Graf č.37

Vývoj počtu zjištěných skutků celkové a hospodářské trestné činnosti

Roky	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Hospodářská krim.	13463	7165	8249	12850	18431	18440
Celková kriminalita	120768	216852	282998	345205	398505	372427

Stejně jako u evidovaného výskytu hospodářské trestné činnosti, je možné se setkat v letech 1999 a 2000 s jinými než očekávanými výsledky také u evidovaného výskytu kriminality jako takové. Tato zjištění jsou zatím oficiálními místy pouze konstatována, ale nejsou nijak komentována. Jistá hodnotící kriteria evidovaného výskytu celkové i hospodářské trestné činnosti v těchto dvou letech mohou poskytnout výsledky, které budou reprezentovat výskyt kriminálních aktivit v letošním roce a v první polovině roku příštího (termín voleb).

9.2 Budoucí pravděpodobný výskyt hospodářské trestné činnosti a jejích vybraných aktivit

9.2.1 Hospodářská trestná činnost

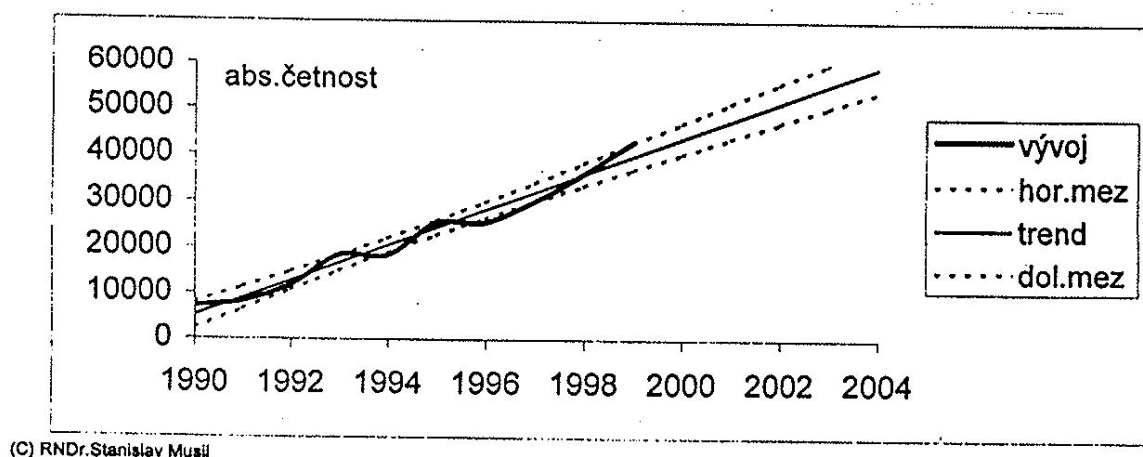
Analýza regresních trendů byla v případě hospodářské trestné činnosti jako celku zpracována z desetileté časové řady (roky 1990 až 1999) údajů evidovaných v policejních statistikách jako počty zjištěných skutků. Jde tedy o údaje charakterizující dosavadní kvantitativní výskyt těchto kriminálních aktivit.

Pro odhad budoucího vývoje této delikvence byla jako základní zvolena metoda lineární extrapolace. Výsledky této matematicko-statistické cesty pak byly korigovány odborným názorem expertů s bohatým teoretickým i empirickým zázemím, čímž tyto výsledky byly rozšířeny i o některé prvky kvalitativní.

Sama analýza minulého kvantitativního výskytu hospodářské trestné činnosti, stejně jako i prognóza jejího možného budoucího výskytu jsou nejlépe zřetelné z následujícího grafu.

Graf č. 38

Regresní analýza a lineární extrapolace výskytu hospodářské trestné činnosti

Odborné expertní názory se bez výjimky shodují v tom, že již nyní neexistují a dále existovat nebudou objektivní důvody proto, aby v příštích letech reálný obraz kvantitativního výskytu hospodářských kriminálních aktivit lineárně kopíroval svoji minulost.

Dochází ke zřetelnému zklidňování a postupné stabilizaci všech oblastí společenského života. Existuje silný politický zájem (z části podmíněný i snahou o integraci republiky do evropských struktur) rychleji přibližovat zdejších obecně platné podmínky podmínkám běžným ve standardních demokraciích. Politický vliv soustředěný tímto směrem samozřejmě vytváří i uvědomělý tlak na exekutivu, která je tak nucena přizpůsobovat výkon své činnosti realizaci těchto primárních zájmů.

Ve vztahu k budoucímu výskytu hospodářských kriminálních aktivit tato situace především znamená důslednější systémový přístup. Jednak jde o stále ještě intenzivní, ale daleko racionálnější legislativní proces. Tento proces musí být podřízen pouze svému aktuálnímu účelu, kterým je dokončit zabezpečení podnikatelského prostoru jednoduchým, srozumitelným a jednoznačným právním rámcem. Standardním se toto prostředí stane po té, kdy v něm začnou mít svou odpovídající váhu i pravidla zvyklostní a etika podnikání bude jeho stálou a užitečnou součástí. V popředí legislativního zájmu již např. byly významné právní předpisy upravující obchodní činnosti, trh s cennými papíry, oblast úpadkového řízení, oblast bankovníctví a činnost České národní banky zvláště, oblast ochrany autorského práva i některé další oblasti nebo alespoň jejich úseky (úpravy daňových předpisů, novela zákona o územních finančních orgánech a pod.). Svojí první zpřesňující a zpřísňující novelou prošel také zákon omezující možnost legalizovat výnosy z trestné činnosti, který je účinný od poloviny roku 1996.

Dalším určujícím aspektem budoucího možného výskytu hospodářské trestné činnosti je kvalita trestního práva a kvalita jeho výkonu. Trestní zákon i trestní řád již nyní poskytují pro postih kriminálních aktivit tohoto druhu dostatečně široké právní zázemí. Vzhledem k rozsahu, ve kterém se tato trestná činnost vyskytuje a konečně i vzhledem ke zmíněné trestně právní úpravě by se však dala očekávat mnohem hojnější judikatura. Pozitivnímu řešení i této situace by v krátké době měly přispět, svými pro obžalobu kvalifikovaněji zpracovanými materiály, státními zastupitelstvími zřizované útvary specializované právě na stíhání hospodářské trestné činnosti.

Stejně důležitým indikátorem budoucího výskytu této trestné činnosti jako jsou oba předchozí, je míra profesní zdatnosti a to nejen činitelů trestního řízení. Příslušná odborná způsobilost zaměstnanců v sektorech přímo touto trestnou činností ohrožených, stejně jako odborná způsobilost dané skupiny státních zaměstnanců, mají pro výskyt této kriminality

jednak svůj preventivní význam a jednak význam vyhledávací. Jde především o zaměstnance v bankovníctví, v pojišťovnictví, na trhu s cennými papíry, ve směnárnách, v leasingových společnostech atd. nebo o zaměstnance finančních úřadů, sociálních správ, finančně analytického útvaru ministerstva financí, dále o kriminalisty, vyšetřovatele, státní zástupce, soudce a zaměstnance některých dalších úseků státní správy či územní samosprávy. Ve srovnání s minulých desetiletím, především pak ve srovnání s jeho první polovinou, je současná profesionální úroveň zaměstnanců obchodní i decizní sféry většinově vyšší a tím tedy výskytu hospodářské trestné činnosti nepříznivější. Co ovšem, především u státních zaměstnanců, snižuje reálný projev tohoto pozitivního přínosu jsou časté organizační změny a tedy personální nestabilita.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem je možné odhadnout, že budoucí přirozený výskyt (výskyt neovlivněný metodickou nebo jinou administrativní změnou evidence) hospodářské trestné činnosti se kvantitativně nebude od minulého výskytu významně lišit. Pravděpodobnější změny proti minulému stavu mohou nastat ve struktuře páchaných kriminálních aktivit, především jako reakce na legislativní změny nebo např. změny v nabídce služeb (banky, pojišťovny, cenné papíry a pod.), či změny v nabídce platebních nástrojů atd. Nižší výskyt je také možné očekávat u nových případů trestné činnosti porušující povinnosti při správě cizího majetku (investiční fondy, kampeličky apod.).

Součástí zjištěného výskytu této kriminality budou ve vyšší míře případy spáchané již dříve, které dosud měly latentní formu. Tento názor podporují např. také závažné případy hospodářské trestné činnosti jejichž stíhání bylo zahájeno koncem minulého a počátkem letošního roku.

9.2.2. Neoprávněné podnikání

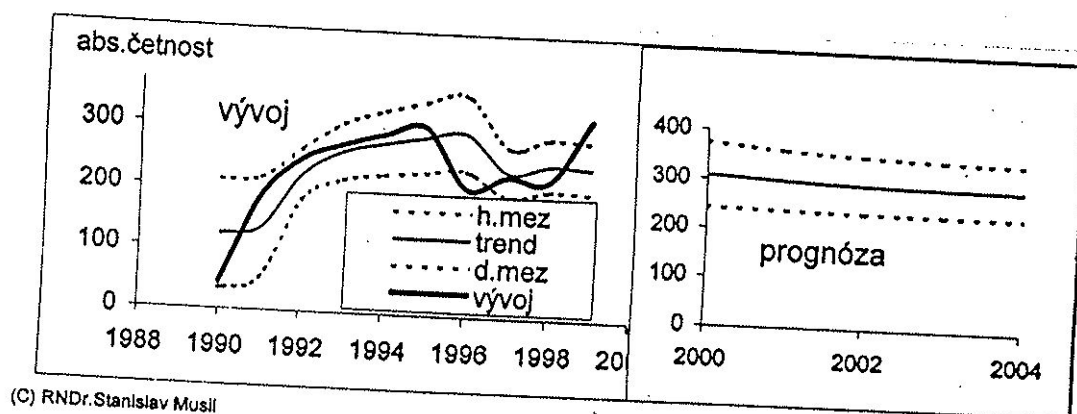
Kriminální aktivity naplňující znaky trestného činu neoprávněné podnikání tvoří pravidelnou součást výskytu hospodářských kriminálních aktivit; jejich podíl však není nijak významný. Kvantitativní obraz jejich výskytu se řádově pohybuje ve stovkách a v rozmezí od 186 do 323 zjištěných případů.

Jde o jednu z trestných činností, kde zjištěný výskyt poměrně silně koreluje s intenzitou a kvalitou vyhledávací činnosti. Páchání této delikvence se vyskytuje zhruba v pěti různě modifikovaných formách. Především to jsou formy související s obchodní nebo výrobní činností provozovanou bez oprávnění nebo s neplatným oprávněním, případně nad rozsah tohoto oprávnění, či po jeho zrušení, dále bez potřebné licence, ale také se zneužitím jména jiného podnikatele.

V případě neoprávněného podnikání odpovídá pravděpodobnému budoucímu vývoji spíše výsledek autoregresní analýzy, která byla zpracována z časové řady jedenácti let (roky 1989 až 1999) a společně s prognózou je zde též znázorněna graficky.

Graf č. 39

Autoregresní analýza a prognóza výskytu neoprávněného podnikání

Vzhledem k postupné stabilizaci podnikatelského prostředí, která vychází z pevnějšího právního rámce a dalších pozitiv (kvalita úvěrových limitů, úpadkové řízení, vyšší kvalifikační úroveň a řada dalších) bude výskyt těchto kriminálních aktivit i nadále kulminovat v rozsahu výskytu minulého.

9.2.3. Zkrácení nebo neodvedení daně, poplatku a podobné povinné platby

Skupina kriminálních aktivit souvisejících s tzv. daňovými úniky je skupinou značně diverzifikovanou. Jednak se od roku 1998 jedná o znaky skutkových podstat dvou trestných činů, jednak předmětem napadení zde nejsou pouze jednotlivé daně, ale např. také celní poplatky, pojistné na sociální zabezpečení, zdravotní pojištění, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a ostatní poplatky nebo další povinné platby. Kromě toho je ještě částečný výskyt těchto kriminálních aktivit evidenčně sledován ve skupině forem podřazených trestnému činu podvod, jako např. daňové machinace nebo podvody proti sociálnímu a nemocenskému pojištění.

Současně se jedná o trestnou činnost, která se pravidelně vyskytuje ve výrazném zjištěném počtu (jde o tisícový řád) a způsobená finanční škoda nebývá nižší než v miliardových řádech Kč. Je třeba podtrhnout, že v těchto objemech je vyjádřen zjištěný výskyt daňových kriminálních aktivit. Latentní forma jejich výskytu je expertně odhadována na troj i vícenásobek rozsahu zjištěného.

K nejčastěji páchaným formám této trestné činnosti patří např. získání neoprávněných výhod (velké případy týkající se záměny obchodních komodit, nebo vrácení DPH fingovaným vývozem zboží) a také docilování nižšího základu pro výpočet příslušné daně zkreslováním údajů účetní evidence. Obdobným způsobem je páchána také trestná činnost v oblasti krácení nebo neodvedení povinných pojišťovacích plateb a povinného příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

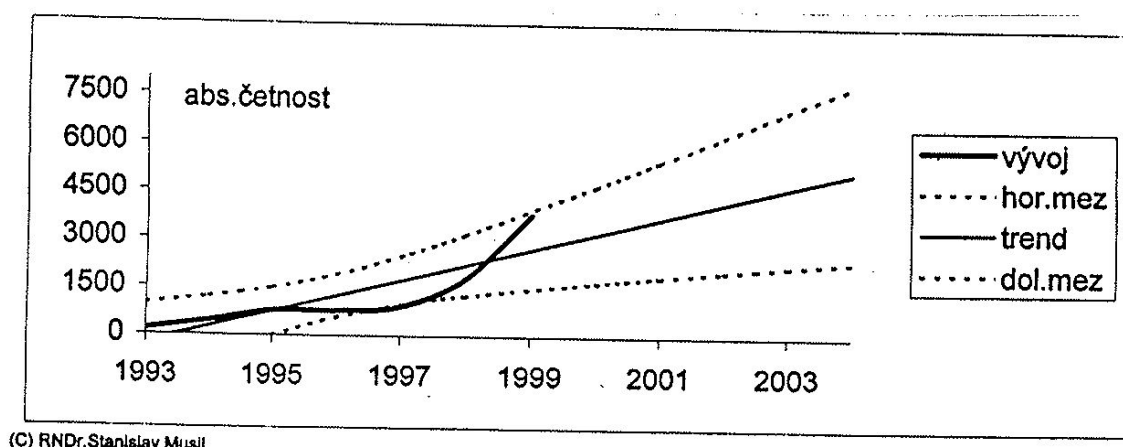
V oblasti celních platebních povinností se zpravidla jedná o zatajení prováženého zboží nebo nepravdivé deklarování prováženého zboží, či daňovým formám obdobné machinace směřující ke snížení základu pro vyměření cla nebo dokonce k osvobození od povinnosti clo uhradit.

V souvislosti s hojným výskytem této trestné činnosti je třeba zmínit i dva její významné indikátory, kterými jsou přemírou výjimek zbytnělé daňové předpisy a zatím stále ještě profesionální nedostatečnost v celé síti správce daní. Legislativní zázemí této oblasti je nepřehledné, konstrukce daní složitá a formulace konkrétních ustanovení často umožňuje různý výklad. Ten je nezřídka aplikován i samotným správcem daní.

Charakter minulého vývoje této skupiny kriminálních aktivit poznamenaly dva pro něj významné roky. Jedním je počátek účinnosti dosud platné daňové soustavy (rok 1993) a druhým počátek účinnosti nové skutkové podstaty definující vedle krácení i neodvedení daně poplatku a podobné povinné platby (část roku 1998). Regresní analýza dynamiky byla proto zpracována z kratší časové řady sedmi let (roky 1993 až 1999), v níž ještě poslední dva roky jsou samozřejmě výskytem bohatší. Budoucí směr vývoje naznačuje provedená lineární extrapolace a výsledky obou metod opět nejzřetelněji vyjadřuje následující graf.

Graf č.40

Regresní analýza a lineární extrapolace daňových kriminálních aktivit

V daňové oblasti lze očekávat zásadnější změny systémového charakteru, které povedou k zjednodušení soustavy daní k zjednodušení jejich konstrukce a k zjednodušení celého daňového řízení. Tento směr pozitivně ovlivní činnost správce daní (finančních úřadů) jak na úseku samotné správy, tak při vyhledávání kriminálních aktivit. V nejbližší budoucnosti lze ještě očekávat mírný růst zjištěného kvantitativního výskytu daňové trestné činnosti, ale s realizací zmíněných změn bude docházet ke stagnaci a s integrací do evropských struktur je možné uvažovat i o poklesu těchto kriminálních aktivit.

9.2.4. Porušování autorského práva

Autorskému právu, jako právu individuálnímu, se u nás zatím rozhodně nedostává potřebné vážnosti a převládá velmi nízké vědomí o tom, že něco takového vůbec existuje. Nejméně je respektováno právo autorů, interpretů a audio producentů jak hudby, tak mluveného slova, dále video producentů zejména filmových artefaktů, ale také autorské právo tvůrců a výrobců software a zdá se, že příslušející vážnost k autorskému právu často chybí i v oblasti vědy a výzkumu, tady především v prostředí společenských věd.

Jde o kriminální aktivity, jejichž zjištěný výskyt významně koreluje s intenzitou vyhledávací činnosti, což potvrzují meziroční rozdíly v počtech zjištění. Jako příklad je možné uvést rok 1997 s 650 skutky, rok 1999 s 2 520 evidovanými skutky a rok 2000 se

zjištěnými 847 skutky. Tato situace ovšem dává tušit velmi vysokou míru latentní formy výskytu trestné činnosti porušující autorské právo.

K nejčastějším formám, které se vyskytují při porušování autorského práva je možné např. počítat neoprávněné rozšiřování nebo užívání díla jež je předmětem tohoto práva, dále neoprávněné zásahy do takového díla, stejně jako odstranění prvků chránících příslušné dílo a v oblasti počítačů zatím jenom kopírování software nebo zásahy do něj.

U této trestné činnosti je možné očekávat zvýšení zjištěného výskytu především ve vztahu k účinnosti správního práva, které má v této oblasti větší akční rádius než trestní právo. Tento stav současně pozitivně ovlivní (sníží) míru latentní formy výskytu.

S dalším rozvojem elektronických technologií se pravděpodobně bude rozšiřovat také okruh mediálního prostředí pro šíření autorských děl (např. internet). V takto nově vznikajících prostorech budou mít autoři ovšem také nárok na ochranu svého práva a nepochybně tento nárok budou uplatňovat. Nelze pochybovat, že i tady bude autorské právo nezákonným způsobem porušováno a že je třeba počítat nejen s rozšířením výskytu této trestné činnosti, ale také s rozšířením forem, kterými tato trestná činnost je páchána dosud.

9.2.5. Padělání a pozměňování peněz

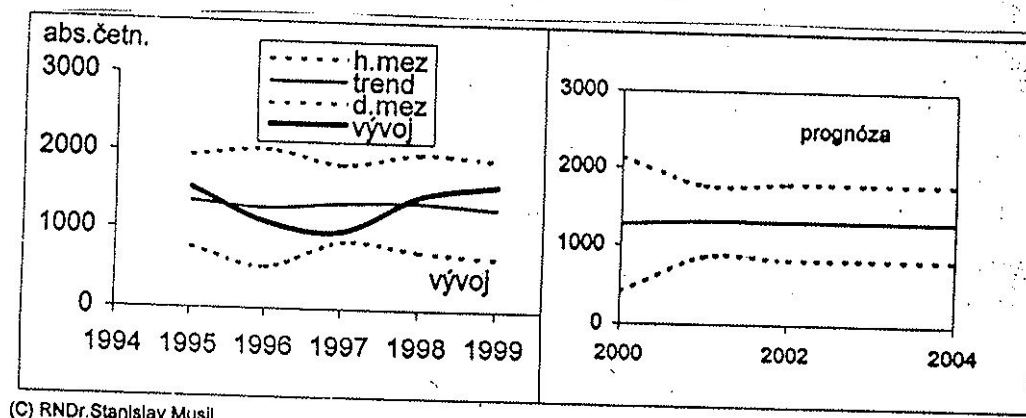
Kriminální aktivity naplňující znaky tohoto trestného činu jsou opět trvalou součástí vyskytující se hospodářské trestné činnosti. Jejich evidované počty v jednotlivých letech se výrazně neliší a převážně oscilují kolem 1 500 zjištěných případů.

V těchto případech se páchané formy trestné činnosti liší pouze technikou provedení, takže se jedná o padělání nebo pozměnění tiskem, kresbou, ražbou, fotografií, litím, galvanickou úpravou, reprotchnikou nebo jinou elektronickou cestou.

Také v případě této skupiny kriminálních aktivit odpovídá jejich pravděpodobnému budoucímu výskytu autoregresní analýza, která byla zpracována ze zjištěného výskytu v šestileté časové řadě (roky 1994 až 1999).

Graf č. 41

Autoregresní analýza a prognóza padělání a pozměňování peněz

Výskyt těchto kriminálních aktivit bude postupně klesat, a to v souvislosti se stále se snižujícím významem peněz v obchodním styku. Zvyšující se podíl bezhotovostního platebního styku a elektronického obchodování bude odvádět pozornost pachatelů této trestné činnosti k jiným platebním nástrojům i k jiným kriminálním aktivitám.

9.2.6. Korupce - úplatkářství

K výskytu této trestné činnosti je třeba hned na počátku říci, že ačkoli je v hodnotících zprávách renomovaných mezinárodních organizací i v hodnotících zprávách zpracovaných specializovanými zahraničními institucemi nebo zahraničními i tuzemskými auditními společnostmi velmi často konstatována existence prokorupčního prostředí, počty zjištěných případů se řádově pohybují ve stovkách. V časovém úseku minulých jedenácti let je nejvyšší výskyt evidovaný v roce 1989 (432 případů) a nejnižší o dva roky později, v roce 1991 kdy byly evidovány 124 případy.

I přes nesnadnou prokazatelnost jednání odpovídajícímu znakům skutkových podstat příslušných trestných činů je dosavadní evidovaný výskyt neúměrně nízký např. k počtu zveřejněných nesrovnalostí v řízeních zadávajících státní zakázky. Nepříliš přesvědčivě byla také ukončena šetření legality některých zdrojů, kterými financovaly různé politické strany po určitou dobu svoji činnost a s nejednoznačným výsledkem skončilo nakonec i jedno soudní

jednání v této věci. To je ovšem jen úzký výběr z tzv. velkých případů, těch malých, individuálních je mnohonásobně více a úplatkem není vždy jen „přímé majetkové obohacení“.

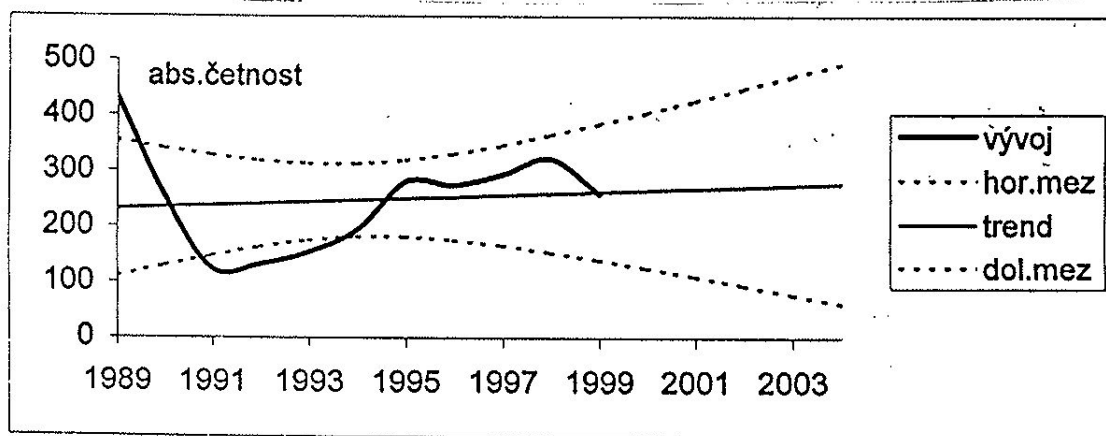
Jistě by bylo velkým zjednodušením chtít rozsah korupce přičíst především obecně nízké mravní úrovni občanů. Je známo, že vznik a šíře výskytu této delikvence je důsledkem společného působení celé skupiny sociálně ekonomických vlivů. Struktura těchto vlivů a intenzita jejich projevu pak souvisí především s celkovým stavem společnosti, souvisí s liberalizací jejího ekonomického i sociálního prostředí, souvisí s kvalitou ochrany, kterou je společnost schopna poskytovat svým subjektům, souvisí tedy i s kvalitou prevence proti sociálně patologickým jevům, souvisí také s kvalitou výkonu policejních složek, s kvalitou výkonu justice i s účinností represe.

Nejčteněji bývá evidován výskyt těchto kriminálních aktivit v souvislosti s rozhodovací činností soudů, státních zastupitelství, policie a dalších orgánů státní správy nebo územní samosprávy. V roce 2000 bylo např. na těchto místech zjištěno 108 skutků. Při zadávání veřejných zakázek bylo toto trestné jednání zjištěno v 15 případech.

Regresní analýza a následná lineární extrapolace výskytu této trestné činnosti byly zpracovány z jedenáctileté časové řady (roky 1989 až 1999). Výsledky obou použitých metod jsou zřejmé z následujícího grafického zobrazení.

Graf č. 42

Regresní analýza a lineární extrapolace výskytu korupce – úplatkářství

(C) RNDr. Stanislav Musil

Budoucí výskyt těchto kriminálních aktivit bude úzce korelovat s kvalitou legislativní činnosti státu, s množstvím předpisů, věcností a srozumitelností jejich obsahu. Dalším důležitým indikátorem výskytu bude množství vstupů státu do ekonomického instrumentária mezo a mikroúrovně (usměrňování vývoje mezd, cen, zaměstnanosti apod.), kde zpravidla dosáhne určitého dílčího výsledku, ale souběžně s tím spoluvytváří v legálních ekonomických podmínkách jisté „výmoly“, které se nabízejí k překročení nebo obejití, což se zpravidla děje cestou neodpovídající právnímu stavu věci. Pomoc při překonání těchto regulačních překážek bývá službou placenou, službou konvergentní s trestním právem a jeho úpravou korupce.

Dalším limitem výskytu této trestné činnosti bude existenci či další neexistence právního předpisu upravujícího postavení pracovníka státní správy neboli státního zaměstnance, tedy existence tzv. zákona o státní službě, o jehož potřebnosti se vede uvnitř i mezi zákonodárnou a výkonnou mocí již po mnoho let nikam nevedoucí diskuse.

9.2.7. Nedovolený dovoz a vývoz zboží, surovin a přeprava odpadů

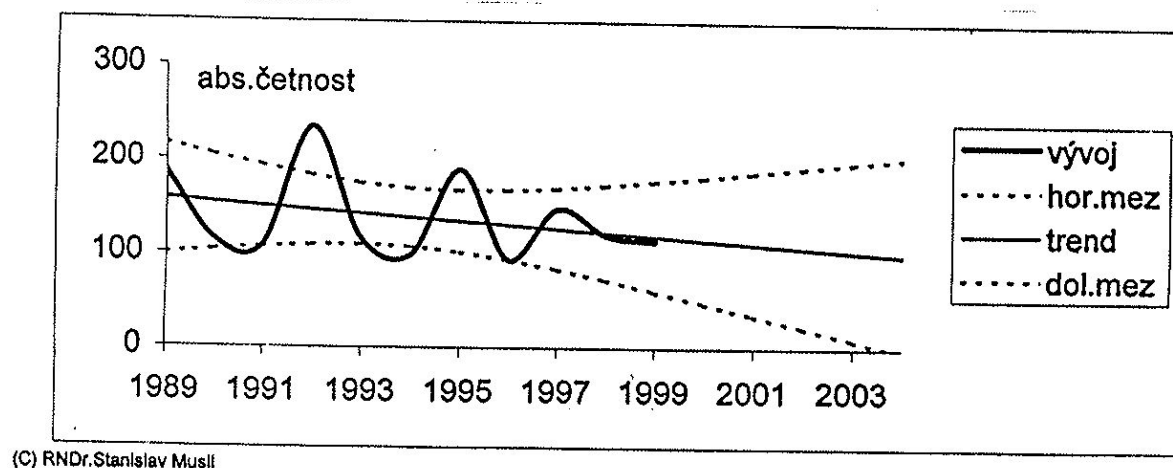
Také tyto kriminální aktivity, svým počtem evidovaných případů, nepatří ve výskytu hospodářské trestné činnosti ke zvláště významným. Většinou se jedná o množství stovkového řádu od 235 skutků evidovaných v roce 1992 do zatím nejnižšího počtu 49 skutků evidovaných v roce 2000.

Nejčastěji realizované formy páchaní této trestné činnosti je nedeklarovaný dovoz a vývoz těchto komodit (pašování), porušování povinností souvisejících s dovozními nebo vývozními licencemi, dále vylákání dokladů potřebných ke kontrole transportovaných komodit a některé další.

Regresní analýza a lineární extrapolace budoucího možného výskytu byly provedeny z jedenáctileté časové řady (roky 1989 až 1999) a výsledky obou metod lze sledovat v následujícím grafickém znázornění.

Graf č. 43

Regresní analýza a lineární extrapolace výskytu nedovoleného vývozu a dovozu zboží, surovin a přeprava odpadu

Budoucí výskyt kriminálních aktivit tohoto druhu bude pravděpodobně klesat, a to především s přijímáním stále pevnějšího právního rámce jak pro zahraniční obchod, tak pro dovoz a vývoz obchodních komodit určených k individuálnímu užití nebo individuální spotřebě.

9.2.8. Zneužití účasti na hospodářské soutěži

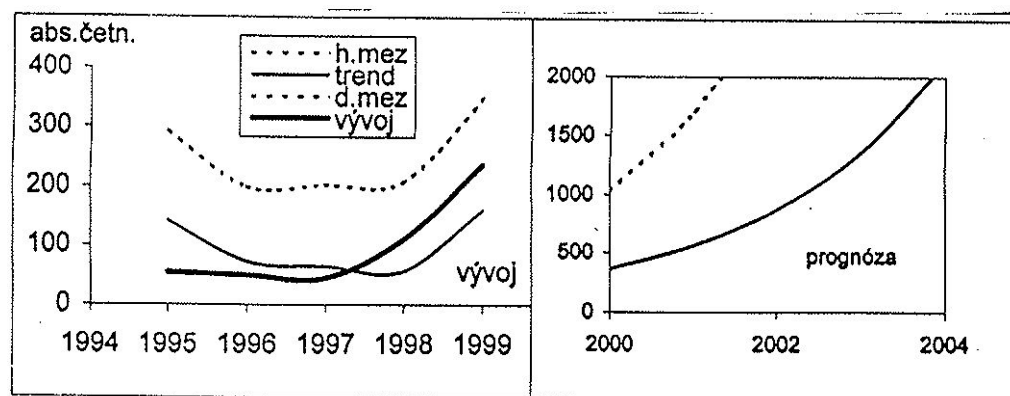
Přestože ani v tomto případě nelze zatím hovořit o významném podílu této trestné činnosti v evidovaném výskytu hospodářské delikvence, jde o skupinu nebezpečných aktivit, u které zatím převažuje latentní forma výskytu. Jde o druh trestné činnosti, kde se jen velmi těžko v provedených postupech dokumentuje a prokazuje úmysl opatřit sobě nebo někomu neoprávněnou výhodu a těžko se provedené postupy nebo jejich okamžitý výsledek dají kvalifikovat jako jednoznačně běžné či jednoznačně kriminální. Proto zde poměrně často dochází ke kriminalizaci běžných obchodních případů, které někomu připadají podezřelé.

Ve skupině sledovaných forem výskytu jsou např. skutky související se smluvními vztahy, dále případy zneužití postavení na trhu nebo zneužití informací v obchodním styku, ale i některé další.

Budoucímu možnému vývoji této trestné činnosti odpovídají spíše výsledky autoregresní analýzy, která byla provedena z údajů evidovaných k jejímu výskytu v šestileté časové řadě (rok 1994 až rok 1999).

Graf č.44

Autoregresní analýza a prognóza výskytu zneužití hospodářské soutěže

(C) RNDr. Stanislav Musil

U těchto kriminálních aktivit půjde pravděpodobně o budoucí růst jejich výskytu a dá se předpokládat, že ve větším rozsahu jimi bude napadán bankovní sektor. V příštím výskytu se také objeví některé zatím skryté případy.

9.2.9. Machinace při veřejné soutěži a veřejné dražbě

Kriminální aktivity tohoto druhu jsou spojeny s poměrně mladými skutkovými podstatami, zařazenými do trestního zákona postupnými novelami. Jejich nejvyšší výskyt je evidován v desítkovém řádu, a to v roce 1994 celkem 14 skutků, v letech 1996 a 1999 to bylo skutků 10 a v ostatních letech jde vždy o počty nižší.

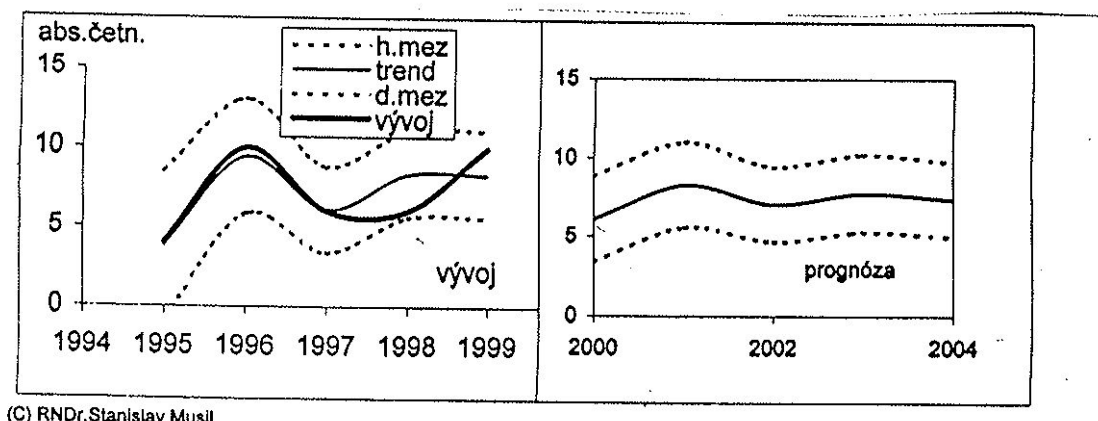
Mezi oblastmi napadanými některou z evidovaných forem výskytu této trestné činnosti je možné najít např. soutěž na získání státní nebo jiné zakázky, dále soutěž související se změnou vlastníka (privatizace), ale také machinace s použitím násilí či podplácení.

Také pravděpodobnému budoucímu vývoji výskytu kriminálních aktivit souvisejících s veřejnými soutěžemi a dražbami se více přibližuje analýza autoregresní. Tady byla analýza zpracována z údajů o výskytu této trestné činnosti v šestileté časové řadě (od roku 1994 do

roku 1999). Její výsledek a prognózu budoucího výskytu je opět možné sledovat v grafické podobě.

Graf č.45

Autoregresní analýza a prognóza výskytu machinací při veřejné dražbě a veřejné soutěži

Vzhledem k celkem nové obecné i trestně právní úpravě této oblasti i vzhledem k dosavadnímu nevýraznému výskytu lze očekávat, že ani budoucí výskyt nebude výraznou součástí hospodářské kriminální scény.

9.2.10. Podvod

Kriminální aktivity vykazující znaky skutkové podstaty trestného činu podvod nejsou sice systematickou zvláštní částí trestního zákona řazeny k trestným činům hospodářským, ale k trestným činům proti majetku. Jde o jeden z trestných činů, o kterém byla již zmínka v první části, v souvislosti s obsahovým vymezením hospodářské trestné činnosti. **Justiční statistika**, která striktně dodržuje systematické řazení ponechává všechny sledované údaje týkající se této kriminality ve skupině majetkových trestných činů.

Statisticko-evidenční sledování výskytu kriminálních aktivit kvalifikovaných jako podvod je naopak v **policejním zpracování** rozděleno do obou druhů trestných činností, jak do hospodářské, tak do majetkové. Přesto, že se jedná jen o část výskytu této trestné činnosti, která je zahrnuta do celkového výskytu hospodářské delikvence zaujímá zde tato část, a to

dlouhodobě, svým vysokým počtem významné postavení. V průběhu posledních jedenácti let je dokonce evidován více jak dvojnásobek zjištěných podvodných skutků, které mají hospodářsko-kriminální charakter. Další skutky, které zvyšují od 1.1.1998 (účinnost příslušné novely trestního zákona) rozsah výskytu hospodářské trestné činnosti jsou kriminální aktivity vázané na nově zařazené skutkové podstaty - úvěrový podvod a pojistný podvod.

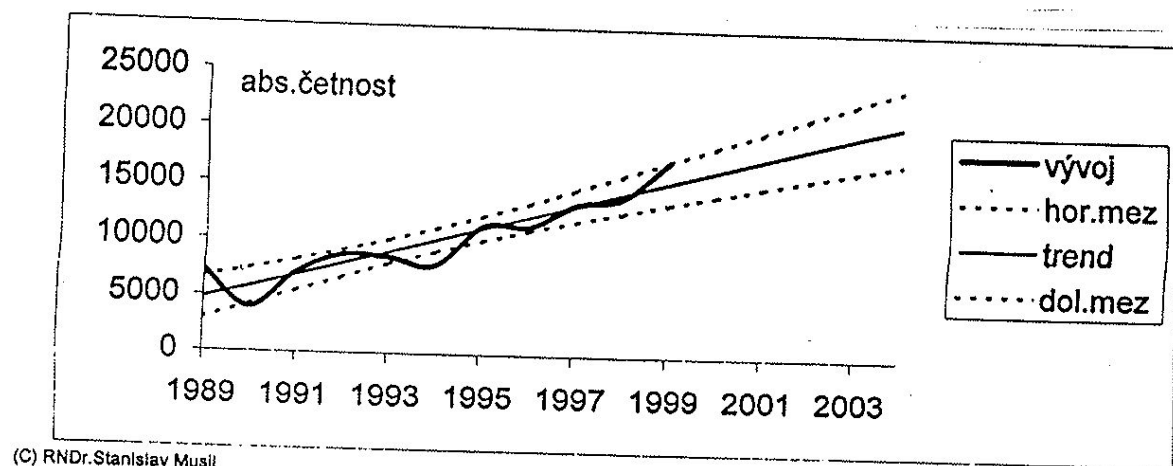
Rozsah forem, kterými je tento druh trestné činnosti realizován je velmi široký, dá se říci, že jejich výčet je až nepřehledně podrobný. Jak již bylo také zmíněno, některé zde evidované formy jsou spíše formami příslušejícími kriminálním aktivitám jiného druhu (daně a pod.). Jako nejčastější jsou ve výskytu této trestné činnosti evidovány formy definované jako: **machinace s finančními prostředky** (např. v roce 2000 se jednalo o 4 456 skutků a v předešlých letech byla výše výskytu obdobná), **vylákání zboží s úmyslem jej nezaplatit** (2 890 evidovaných skutků v roce 2000 a opět této výši blízký výskyt i v ostatních letech), následující forma je specifitější forma předchozí a sleduje **vylákání zboží s úmyslem jej nezaplatit za použití falešných dokladů** (v roce 2000 bylo evidováno 2 335 případů).

Tady se nabízí otázka, proč právě tyto formy páchaní podvodu jsou řazeny k hospodářským kriminálním aktivitám, protože zde nemůže např. hrát roli ani hledisko vysoké způsobené škody, která není rozhodně zanedbatelná, ale v kontextu s počtem spáchaných skutků existují ve výskytu hospodářské trestné činnosti formy významnější. Ve výše uváděném roce 2000 je to např. porušování povinnosti při zastupování ve věcech obchodních (trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku), kdy bylo zjištěno 176 skutků a výše jimi způsobené finanční škody se blíží 34 miliardám Kč. Tady se jedná o finanční objem více jak čtyřikrát vyšší než u evidovaného početního výskytu všech aktivit kvalifikovaných v hospodářské trestné činnosti jako podvod.

Regresní analýza a lineární extrapolace budoucího výskytu té části podvodných kriminálních aktivit, které jsou evidenčně sledovány jako hospodářská trestná činnost, jsou založeny na jedenáctileté časové řadě (roky 1989 až 1990). Grafické znázornění dosažených výsledků následuje níže.

Graf č.46

Regresní analýza a lineární extrapolace výskytu trestného činu podvod

Budoucí výskyt těchto kriminálních aktivit se od současného nebude pravděpodobně lišit výrazným způsobem. V jeho zjištěné formě budou mít své místo i spáchané kriminální aktivity, které zatím měly formu latentní. Pravděpodobně vyšší evidovaný výskyt než dosud bude zaznamenán u případů naplňujících nově zařazené skutkové podstaty trestných činů úvěrový podvod (kriminální aktivity soustředěné na nejvýhodnější druhy, např. kontokorent, spotřebitelský úvěr apod.) a pojistný podvod, což do jisté míry ovlivní výskyt trestné činnosti dosud kvalifikované jako podvod. Výraznější projevy trestné činnosti je možné očekávat u směnečných podvodů (směnky na neexistující úvěry, konkurzní řízení, zápočty směnečných pohledávek do úvěru apod.).

9.2.11. Zpronevěra

Stejně jako předchází trestný čin podvod, tak také trestný čin zpronevěra není systematicky řazen v II. hlavě zvláštní části trestního zákona, tedy jako trestný čin hospodářský, ale v IX. hlavě jako trestný čin proti majetku. Také tuto trestnou činnost evidenčně sleduje ministerstvo spravedlnosti důsledně jako majetkovou a policie část jako majetkovou, část jako hospodářskou.

Skupina kriminálních aktivit evidenčně přiřazená k hospodářské delikvenci je v jejím výskytu druhým početně nejvýznamnějším aktérem. Zatím co u podvodu je v posledním desetiletí zaznamenán čtyřnásobný růst, u zpronevěry hospodářsko-kriminálního druhu jde o vývoj ještě strmější, a sice desetinásobný (rok 1990 zaznamenal 677 zjištěných skutků, rok 1999 evidoval již 7 035 zjištěných skutků).

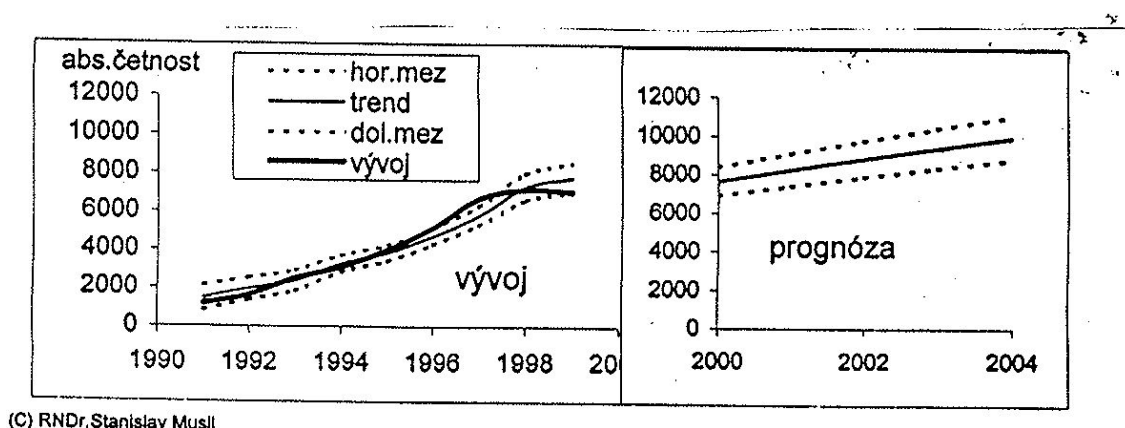
Vyskytující se formy, kterými je tato trestná činnost páchána jsou stejné jako u podvodu. Proto i zde platí, že jejich výčet je značně široký až nepřehledný, členění forem velmi podrobné. Také v případě zpronevěry bývá trestný čin spáchán formou **machinací s finančními prostředky** (např. v roce 2000 bylo evidováno 2 046 skutků a obdobný výskyt je možné sledovat i ostatních minulých letech). Obdobně jako u podvodu i u zpronevěry je ve výskytu další početně silně zastoupenou formou **vylákání zboží s úmyslem jej nezaplatit** (evidence výskytu v roce 2000 podchycuje 1 090 zjištěných skutků). Třetí formou v pořadí výskytu zpronevěry je **uzavírání podvodných obchodních smluv** (výskyt v roce 2000 představovalo 919 evidovaných případů).

Kromě těchto, ve výskytu nejčastějších forem páchaní této trestné činnosti ve skupině hospodářské delikvence, jsou evidovány i další jako např. :majetkové machinace ve prospěch třetích právnických nebo fyzických osob, machinace v souvislosti s poskytováním věcných náhrad, vytváření neevidovaných přebytků a řada dalších.

V případě pravděpodobného budoucího výskytu kriminálních aktivit tohoto druhu jsou reálnější výsledky, které poskytuje autoregresní analýza. Pro její zpracování byla použita desetiletá časová řada údajů zachycujících výskyt zjištěné zpronevěry v letech 1990 až 1999. Stejně jako v předchozích případech jsou výsledky použitých metod podchyceny graficky.

Graf č. 47

Autoregresní analýza a prognóza výskytu trestného činu zpronevěra

Pokud i nadále zůstane výskyt části kriminálních aktivit kvalifikovaných jako zpronevěra evidovanou součástí hospodářské trestné činnosti, bude pravděpodobně přesněji vymezena a konkretizována. Také tato trestná činnost zatím postrádá indikace výrazných změn v budoucím výskytu, ať již směrem k poklesu nebo naopak růstu. Pravděpodobně nedozná ani výrazných změn strukturálních, pro pachatele se nenabízí nové okruhy působnosti.

10. Drogová problematika

V trestním zákoně České republiky nenalezneme ustanovení, které by obsahovalo pojem **droga**, ale je užíván pojem **návyková látka** (*podle § 89 odst. 10 tr. zák.*). **Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.** Podle ustanovení § 195 tr. zák. stanoví zvláštní zákon, co se považuje za omamné látky, psychotropní látky, přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku, nebo za prekursory a vláda nařízením stanoví, co se považuje za jedy ve smyslu § 187, 187a a 188.

Trestní odpovědnost a sankce za kriminální delikty související s drogami, vymezuje trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, specificky **v ustanoveních §§ 187, 187a, 188, 188a**. Významnou změnu v přístupu k řešení drogové problematiky znamenalo přijetí novely trestního zákona provedené *zákonem č. 112/1998 Sb (platné od 1.1.1999)*.

Zákon nově upravil, byť v různé míře, téměř všechny skutkové podstaty, které primárně slouží k trestně-právnímu postihu pachatelů „drogové trestné činnosti“. **Zásadní změnou, kterou přinesla novelizace, je trestnost držení drogy pro vlastní potřebu.** Zůstala zachována beztrestnost aplikace drogy, tj. její užívání, pokud osoba není k užívání drogy nucena druhou osobou. Novelou byly podstatně zpřísněny trestní sankce za jednotlivé drogové trestné činy a byly rozšířeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby u těchto trestných činů.

10. 1. Rozbor současné situace

Po roce 1989 se drogová scéna rychle mění. Skončilo období relativně uzavřených narkomanských komunit, kdy část populace produkovala drogy nejen pro sebe, ale i pro větší okruh sobě známých konzumentů. Specifika české drogové scény byla v tom, že většina výrobců našich drog (stimulační drogy pervitin či opiátu „braun“) byla zároveň i konzumenty. Prakticky neexistoval černý trh klasického typu ovládaný nejrůznějšími mafiemi, kde jsou drogy pouze lukrativním obchodním artiklem.

Jako všude jinde i česká drogová scéna se začala po r. 1989 řídit ekonomickými pravidly. Současná drogová scéna je již velmi dobře organizovaná. Zločinecké organizace, působící na území ČR, zavedly dumpingové ceny a rozšířily sortiment nabízených drog na „evropskou“ úroveň.

Mezi další významné faktory ovlivňující nelegální mezinárodní obchod s drogami na našem území patří:

- strategická poloha ČR v centru Evropy, a tím i na hlavních tranzitních drogových trasách,
- vysoká propustnost a velice špatná kontrolovatelnost státních hranic ČR,
- rozvinutý a kvalitní chemický průmysl a zejména velice kvalitní báze ilegálních výrobců, kteří z lehce dostupných ingrediencí pro domácí výrobu pervitinu, jsou schopni zásobit svou produkcí i zahraniční zájemce,
- tradičně dobrý organizační a inteligenční potenciál obyvatel ČR, který vyměnil trestnou činnost v oblasti nelegálního směnářství za perspektivnější obchod s drogami (stále více se mezi drogovými kurýry objevují i čeští občané) ,
- rozpad bývalého SSSR a bývalé SFRJ vedl k poměrně masivnímu proudu ekonomických a politických běženců i na území ČR. Této situace využily i profesionální zločinecké gangy, které se v ČR rychle zabydlely a působí zde jako mezičlánek velkých zločineckých organizací, nebo realizují svou nelegální aktivitu přímo na území ČR se zaměřením na české občany,
- významný podíl na mezinárodním nelegálním obchodu mají i čeští reemigranti, využívající k této činnosti svých prostředků, kontaktů i zkušeností získaných v cizině,
- ČR je stále označována za velice lukrativní stát pro „propírání“ peněz z organizovaného zločinu obecně, tedy i peněz z nelegálního obchodu s drogami
(nedostatky v legislativních opatřeních upravujících pohyb financí usnadňují vytváření fungujících, ale i fiktivních zahraničních firem, sloužících ke krytí jiné než povolené, případně i protizákonné činnosti),
- vzrůstající životní úroveň části populace má za následek nárůst kupní síly občanů disponujících dostatečnými finančními prostředky pro experimentování s drogami, případně pro přechod od aplikace levnějších druhů drog (marihuana, LSD), k dražším (extáze, heroin) s tím, že zejména mezi částí mládeže a podnikatelskou vrstvou je stále abúzus drog spojován s pojmem modernosti nebo dokonce s vysokým prestižním statutem (užívání drog je dokonce vnímáno jako míra svobody jednotlivce),

- nárůst abúzu drog souvisí také se zvyšujícími se požadavky na výkonnost a úspěšnost jedince na náročnějším trhu pracovních sil, (nejen v podnikatelské sféře, ale zejména s obtížemi při zaměstnávání mladistvých bez kvalifikace) a často i s řešením případného nezdaru selhání,
- specifickým problémem se stává abúzus drog mezi dětmi a mládeží z rómské populace, kteří nemalé částky získané trestnou činností (obvykle z krádeží, nebo vloupání do aut) utrácejí za drogy,
- nastupující éra internetu, který již zdomácněl i u nás, umožňuje každému, aby získal návody na výrobu drog, vyměnil si kontaktní adresy, případně další toxikomanické zkušenosti.

10.2. Charakteristika současné drogové scény v České republice

Na základě dostupných informací a získaných statistických údajů lze konstatovat, že abúzus drog má u naší populace jednoznačně vzrůstající tendenci. Experimentování s drogou se u mladé generace stává znakem nekonformnosti a paradoxně i nezávislosti. Snižuje se věková hranice experimentujících osob. Zvyšuje se počet osob, které od experimentování přecházejí k pravidelnému užívání drog.

Celkový počet nově evidovaných klientů v léčebně/kontaktních centrech v ČR¹ za rok 2000 byl 4148 osob, tj. 40,3/100 000 obyvatel. Je to nejvyšší roční incidence od zahájení celostátního drogového informačního systému v roce 1995. Věkově specifická incidence ve skupině 15 - 39letých byla 3964 osob, tj. 105,5/100 000 obyvatel. Celkem bylo evidováno 2 708 mužů a 1 432 žen, celkový poměr postižených mužů a žen je tedy 1,9:1.

V průběhu uplynulého roku byl zaznamenán další **nárůst počtu uživatelů heroinu** (o téměř 3 % ve srovnání s rokem 1999), ale nejčastěji zastoupenou skupinou drog, udávanou jako droga základní, zůstává i nadále pervitin a ostatní stimulancia, představující více než 46,2% ze všech nově evidovaných uživatelů.

Nejpostiženější věkovou skupinou zůstávají 15 - 19 letí, kterých bylo evidováno 1887, což představuje 45,5% ze všech uživatelů. Průměrný věk nových problémových

¹ Tento systém umožňuje sledování trendů vycházející ze statisticky sledovaných zdravotních indikátorů. Informace o incidenci problémových uživatelů drog (tj. osob, které poprvé v životě požádaly o léčebnou, poradenskou či sociální službu v jakémkoliv zdravotnickém či nezádravotnickém zařízení - léčebně/kontaktním centru - zabývajícím se drogovou závislostí) v ČR jsou získávány čtvrtletně od odpovědných pracovníků léčebně/kontaktních center (L/K), prostřednictvím oddělení drogové epidemiologie při krajských hygienických stanicích.

uživatelů v době jejich první návštěvy v L/K centru byl 20,9 let. Před dosažením věku 15 let již začalo užívat drogu 15,4 % nově evidovaných uživatelů, do věku 19 let 73,9 % ze všech uživatelů.

Injekční aplikace jako nejčastější způsob užití drogy byla zaznamenána u 58,8 % problémových uživatelů, vezmeme-li v úvahu i injekční aplikaci sekundární drogy, pak procento injekčních uživatelů přesahuje 62 % ze všech nově evidovaných uživatelů. Téměř 90% uživatelů heroinu si drogu aplikuje injekčně, u uživatelů pervitinu je to téměř 80 %. Podíly chlapců a dívek, kteří mají zkušenost s drogami, se v ČR téměř úplně vyrovnaly - to je, jak ukazuje srovnání s evropskými daty, v evropském rámci ojedinělé a typické pro vyspělé země s vysokou mírou užívání drog mládeží. Ženy mají ovšem poněkud odlišné vzorce užívání, existují typicky ženské a mužské drogy. Dívky s drogami nezačínají později, zvláště ne s těmi „dívčími“, jako jsou medikamenty.

10.3. Vývoj kriminality na úseku drog v letech 1994 až 2000

V návaznosti na narůstající počet uživatelů drog ukazuje následující tabulka předpokládaný vzestup drogové kriminality v období 1994 - 2000.

Tabulka č.1

Nedovolená výroba a držení psych. látek a jedů

ROK	zjištěno	meziroč.rozdíl	rozdíl v %	objas.	tj.%	stíh. osob	meziroč.rozdíl	rozdíl v %
1994	383			370	96,61	298		
1995	999	616	160,8	993	99,40	204	-94	-31,5
1996	1592	593	37,2	1586	99,62	847	643	315,2
1997	2404	812	33,8	2391	99,46	932	85	10,0
1998	4157	1753	72,9	4135	99,47	1124	192	20,6
1999	6100	1943	46,7	6063	99,39	1436	312	27,8
2000	3292	2808	54,0	2891	87,2	1412	24	1,8

Tabulka č.2

Šíření toxikománie

ROK	zjištěn o	meziroč.roz díl	rozdíl v %	objas .	tj.%	stíh. osob	meziroč.roz díl	rozdíl v %
1994	52			50	96,15	21		
1995	132	80	153,8	130	98,48	65	44	209,5
1996	446	314	237,9	444	99,55	126	61	93,8
1997	449	3	0,7	441	98,22	131	5	4,0
1998	1077	628	139,9	1075	99,81	231	100	76,3
1999	1302	225	20,9	1298	99,69	177	-54	-23,4
2000	832	470	36,1	829	99,64	186	9	5,1

Pramen : internetová stránka ministerstva vnitra

Z uvedených tabulek vyplývá, že zatím nejméně jsou stíhány osoby podle § 188a za šíření toxikománie, i když, jak ukazují epidemiologické studie, jde o frekventovaný trestný čin. Na uvedené skutečnosti se podílí nejen rafinovaná opatření potencionálních pachatelů, ale také složitost při prokazování naplněné skutkové podstaty tohoto trestného činu.

10.4. Pachatelé

Osoby páchající trestnou činností související se zneužíváním drog lze rozdělit do tří základních skupin:

- **První, rychle narůstající skupina, zahrnuje osoby páchající přímo drogovou kriminalitu.**

Jedná se většinou o osoby, které samy drogy nezneužívají, ale podílejí se na jejich nezákonné manipulaci, tj. **výrobě, distribuci, či přechovávání drog pro jiného**. Tyto osoby podléhají trestním sankcím podle **§ 187 tr. zák.** Tvrdší postih je /v souladu s celosvětovým trendem/ uplatňován vůči pachatelům, kteří spáchali takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Menší část dealerů drogy sama užívá a zisk z prodeje investuje do obstarávání své dávky drog. Specifickou skupinou pachatelů jsou uživatelé metamfetaminu - pervitinu, kteří jsou zároveň i jeho výrobci a částečně dealery.

Novela trestního zákona provedená zákonem č. 112/1998 Sb. umožňuje podle ustanovení § 187a postihovat osoby za neoprávněné držení drog.² Rozhodujícím pro trestnost podle § 187a tr.zák. není pouhá hmotnost přechovávané látky, ale obsah drogy v ní (tj. přepočet na čistou, resp. stoprocentní formu).³

Do první skupiny pachatelů patří **podle § 188 tr.zák. i ti, kteří vyrobí sobě nebo jinému opatří anebo přechovávají předmět určený k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky nebo jedu.**

Společenskou nebezpečnost rozšiřování nealkoholové toxikomanie zdůrazňuje § 188a tr.zák. V souladu s touto právní normou jsou sankcionováni jedinci, kteří jiného svádí ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho ve zneužívání podporují, anebo osoby, které zneužívání takové látky jinak podněcují nebo šíří.

•Druhou velkou skupinu tvoří toxikomané - osoby, které páchají trestnou činností, protože požívají drogy. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že samotné požívání drog není v ČR trestné (vychází se ze zásady, že sebepoškozování zásadně není trestné).

Skupinu těchto pachatelů tvoří **osoby páchající trestnou činností pod vlivem požívání drog** (tj. v době intoxikace nebo během abstinčního syndromu). Nejčastěji jde o trestné činy násilné nebo mravnostní povahy a výtržnictví (jako např. ublížení na zdraví § 221 tr.zák., útok na veřejného činitele § 155 tr.zák., loupež § 234 tr.zák., znásilnění § 241 tr.zák.).

Skupinu pachatelů doplňují **jedinci, kteří formou trestné činnosti - zpravidla majetkové povahy získávají prostředky na zakoupení své drogy** (tzv. opatrovací kriminalita), případně si drogu obstarávají přímo trestnou činností. Jde zejména o tyto delikty: vloupání do lékáren, falzifikace receptů a jiné podvody, ale i běžné krádeže.

•Třetí samostatnou skupinu tvoří pachatelé, kteří využívají chorobného návyku na drogu u jiných osob a páchají trestnou činností na toxikomanech. Mezi tyto delikty patří především: kuplířství § 204 tr.zák., omezování osobní svobody § 231 tr.zák., pohlavní

^{2/} Z důvodu výchovného působení především na mládež a zároveň proto, aby nedocházelo ke zbytečnému kriminalizování těchto deliktů jejich zařazením do trestního zákona, bylo neoprávněné držení drog kvalifikováno v některých případech jako přestupek v zákoně o přestupcích v § 30, který obsahuje skutkové podstaty přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.

^{3/} V ustanovení § 187a tr. zák., nejde o postih tzv. dealerů či distributorů, kteří různými způsoby s drogami obchodují, drogy vyrábějí, šíří či drží pro jiného. Tyto osoby lze stíhat podle § 187 tr. zák., a to bez ohledu na přechovávané množství drog. Podle skutkové podstaty tr. činu § 187a by neměly být postihovány ani osoby nemocné, které u sebe přechovávají drogu, na jejímž užívání jsou závislé a to v takovém množství, které odpovídá stupni jejich závislosti na této droze (drogová závislost je - podle mezinárodní klasifikace Světové zdravotnické organizace - nemocí).

Podle tohoto ustanovení by neměli být trestáni ani tzv. „experimentátoři“, neboť nejde rovněž o postih pouhého užívání drog (množství přechovávané drogy musí být menší než malé).

zneužívání § 242 tr.zák., ohrožování mravní výchovy mládeže § 217 tr.zák. a vydírání § 235 tr. zák.

10.5. Zapojení drogové scény do organizovaného zločinu

Až do konce 80.let bylo území ČR pro svou výhodnou polohu používáno převážně k tranzitu drog směřujících do západní Evropy. Nedostatek klasických drog si naši toxikomané nahrazovali zneužíváním substancí (pervitin, brown) vyráběných či upravovaných podomácku z běžně dostupných látek.

- V posledních letech přestává naše území sloužit pro mezinárodně organizovaný zločin pouze jako překladiště a stává se perspektivním odbytištěm drog, proto část těchto látek (zejména heroinu) je určena k distribuci na domácím trhu. Přes území České republiky se otevřela nejsilnější severní větev tzv. Balkánské cesty, vedoucí z jihovýchodu (Irán, Afganistan, Turecko) na západ a jihoamerická cesta, která stále více využívá letiště Praha Ruzyně jako křižovatky kokainové trasy. Jako cílová země začíná být ČR testována a používána také africkou hašišovou trasou a holandskou trasou LSD. Stále více k nám pronikají produkty pašované ze zemí Severní Afriky, Blízkého východu a Pákistánu. K tomu se řadí import amfetaminů z Polska, LSD z Nizozemí a ecstasy ze SRN. Česká republika je rovněž významným producentem prekursorů. Dochází k jejich zneužití pro výrobu drog domácí provenience i k jejich nelegálním vývozům. Prudce stoupá domácí produkce cannabisu, ale zejména nelegální výroba methamphetaminu - pervitinu, nejznámější české drogy. Pervitin přestal být doménou uzavřených komunit. U dealerů je registrován stálý růst jeho kvality i čistoty a jeho výroba i distribuce se postupně organizuje. Stal se drogou vyhledávanou i v zahraničí zejména v SRN, Holandsku, Itálii, Švýcarsku a Rakousku. Je zneužíván všemi věkovými kategoriemi, především mládeží a střední generací.

- Pokračuje trend udržování dumpingových cen za účelem získání široké klientely.
- Nelegální výroba a distribuce drog patří k základním aktivitám mezinárodně organizovaného zločinu, stejně jako snaha propírat peníze, pocházející ze všech aktivit organizovaného zločinu, tedy i z nezákonného obchodu s drogami.

Z dostupných statistik (policie, celníků a ministerstva spravedlnosti) vyplývá, že trestná činnost spojená s drogami v ČR narůstá. Podle policejních informací dochází v současnosti v mezinárodně organizovaném obchodě s nealkoholovými drogami k některým změnám:

- velký počet „záchytů“ drog na Balkánské cestě vedl k pozměnění praktik používaných drogovými kurýry. Větší zásilka se cestou rozdělí do menších částí, které se opět dělí na konkrétní množství pro jednotlivé cílové odběratele,
- užší propojení zločineckých skupin polského a tureckého původu, organizující zásobování střední Evropy heroinem buduje jeho mezisklady spíše v Polsku a na Slovensku. Česká republika je nadále využívána jako „domovská“, země organizátorů,
- k pašování drog jsou využívány autobusy cestovních kanceláří, někdy i s českými přepravci,
- v rostoucí míře je využíváno pražské letiště a to nejen pro tranzit, ale také pro cílový dovoz drog,
- výroba pervitinu se v současnosti provádí téměř výhradně z efedrinu (pouze pro „domácí potřeby“ se vyrábí ze Solutanu nebo jiných léčiv) Policie zaznamenala nástup ruskojazyčných a asijských skupin pachatelů, kteří zajišťují hlavně přísun základní suroviny - efedrinu, pod jejich vedením výroba pervitinu strmě vzrůstá.

Česká republika se stává cílovou zemí pro:

- části z větších zásilek drog, pašovaných přes naše území mezinárodně organizovanými skupinami. Realizací jsou pověřováni čeští členové těchto skupin,
- méně organizované skupiny pachatelů, které se skládají převážně z českých občanů, případně jsou vedeny reemigranty,
- jednotlivé české občany, kteří jsou ochotni jednorázově propašovat zpátky do České republiky dodávku drog ze svého zahraničního zájezdu.

V současné době dostala trestná činnost v oblasti drog jednoznačně organizovaný charakter (samozřejmě pomineme-li individuální výroby či samopěstitele cannabis).

Organizovaný charakter zločineckých skupin se projevuje v různých formách a stupních složitosti a konspirativnosti. Dalším hlediskem je nacionalita či internacionálnost skupin. V podstatě lze rozlišit:

- a/ skupinu „výroba - distribuce - vývoz“,
- b/ skupinu „transit“,
- c/ skupinu „transit - distribuce“,
- d/ zda se jedná o skupinu „dovoz“.

Nejaktivněji se zatím na území České republiky projevují formy „výroba - distribuce - vývoz“, následuje forma „transit“ a v poslední řadě je to forma „transit - distribuce“.

V oblasti drogové kriminality vzrůstá organizovanost, konspirativnost, tvrdost a brutalita. Projevují se evidentní snahy pronikání do politických a bezpečnostních struktur. Stále výrazněji se do nelegálního obchodování s drogami zapojují i čeští občané. Jednotliví čeští kurýři byli zadrženi nejen v ostatních evropských zemích, ale také v Thajsku, Indii a Latinské Americe. Podle poznatků pracovníků Národní protidrogové centrály jsou čeští občané zapojeni do nelegálního obchodu s drogami organizovaného občany bývalé Jugoslávie, ale také Bulhary, Nigerijci a Araby. Zároveň se posiluje postavení občanů ČR v hierarchii jednotlivých mezinárodních zločineckých skupin. Stávají se organizátory kurýrů z Nigerie a pro Kosovo-Albáncie.

Nezákonný obchod s drogami je typickou trestnou činností rozšířenou v Praze, větších městech, ale droga je dnes dosažitelná prakticky bez problémů na celém území České republiky. V posledních letech byla zaznamenána distribuce tzv. „bílého“ heroinu, který vyniká vysokou čistotou, a proto může snadno dojít k úmrtí v důsledku „předávkování“. Zvýšil se i konzum Extáze mezi příležitostnými uživateli drog.

V návaznosti na novelizaci trestního zákona (od 1.1.1999) umožňující postih „držení“ drog, dochází ke změně koncového článku v nelegálním obchodování s drogami. Původně převažující arabští a jugoslávští dealeři jsou nahrazováni českými občany, kteří již nepůsobí v rámci pouličního prodeje drog tak nápadně. Také vlastní organizace prodeje se mění - dealer často prodává pouze „osobním klientům“, které dobře zná nebo požaduje doporučení od jemu známého bezproblémového odběratele. Dealeři hodně využívají mobilní telefony k upřesnění místa a času předání drogy. Při předávání jsou využívány různé krycí manévry - objetí, podání rukou apod. Předávání drogy a peněz se často děje za pohybu prodávajícího i kupujícího, někdy je vzdálenost od místa prvního kontaktu i několik stovek metrů.

Přizpůsobení novelizaci se projevuje i rapidním poklesem pouličního prodeje, dealeři se stahují z ulic do tzv. dealerských bytů, odkud zástupným systémem prodává drogu i několik osob (tento způsob je obvyklý zejména pro dealery romského původu).

Dealeři u sebe často nosí pouze minimální množství drogy - neřídka pouze jednu dávku. Arabští prodejci nosí drogu v ústní dutině pod jazykem a v případě nebezpečí ji mohou spolknout nebo vyplivnout.

10. 6. Akcelerační faktory

Nárůst drogové kriminality v České republice má, vedle akceleračních faktorů ovlivňujících i ostatní formy kriminality, (pokračující transformace společnosti a doladování

tržních mechanismů, migrační politika, neuspokojivá funkce rodiny, nezaměstnanost mladých, komerce v provozování zájmových aktivit ..) svá specifika.

Dva základní obtížně ovlivnitelné akcelerační faktory jsou:

1. nelegální výroba a obchod s drogami je pro svou vysokou lukrativnost prioritní formou organizovaného zločinu
2. výhodná geografická poloha České republiky.

Mezi specifické akcelerační faktory, které budou v nejbližších letech ovlivňovat naši drogovou scénu a tím i drogovou kriminalitu, lze zařadit:

- nedostatky v legislativě týkající se zvláště pohybu obchodních aktivit cizích státních příslušníků (zejména jednoduchost při zakládání krycích firem i relativně nízké provozní náklady) a vysokou pravděpodobnost, že majetek získaný z drogových obchodů bude uchráněn před konfiskací;
- změnu České republiky z oblasti čistě tranzitní v zemi tranzitní i cílovou, přičemž domácí spotřeba drog roste;
- také působení masmédií. Odhalenou drogovou kriminalitu resp. zabavení většího množství drog prezentují jako ušlý zisk, který pro pachatele představuje obrovskou finanční ztrátu, a nikoli jako trestný čin

Úzkou spojitost s nárůstem drogové kriminality mají faktory podporující zneužívání drog mezi mládeží.

Relativní dostupnost a široká nabídka různých nealkoholových drog, absence rituálů spojených s jejich požíváním, kult peněz a individuálního úspěchu, nedostatek osobní zodpovědnosti, chybějící pevný morální a hodnotový systém společnosti, ztráta sociálních jistot, nedostatečná realizace schválené protidrogové strategie v praxi, to jsou obecné faktory, přispívající v naší společnosti k epidemickému šíření abúzu drog.

Zvětšující se zájem mladé generace o tyto látky modifikuje mimo obecných epidemiologických faktorů zejména:

- nedostatek životních zkušeností, neochota respektovat běžné společenské normy a omezení, snaha získat image úspěšné osoby, prakticky za jakoukoliv cenu a převažující trend podceňování vlastního zdraví jedincem, snaha najít únik z nepříjemné nebo nudné reality, nárůst informací o psychoaktivních možnostech drogy, ujišťování přátel nebo i expertů o určité omezené škodlivosti drogy, možnost přímo pozorovat abuzéry, kteří zatím nemají větší stopy poškození, tendence odlišit se od starší generace a prosadit svůj „svobodný“ životní styl.

V současné době chybí především celospolečenské klima směřující k určité zodpovědnosti jedince za svůj postoj k drogám. Nezřídka dochází i k zlehčování drogového problému.

10 .7. Změny na drogové scéně

Zaměření aktivit organizovaného nelegálního obchodu s drogami reflektuje na poptávku po jednotlivých druzích drog. V České republice se organizovaný zločin bude ještě více zapojovat do nelegální výroby a prodeje metanfetaminu-pervitinu, ale zároveň se vynasnaží více prosadit heroin.

Na žebříčku zneužívaných látek nedojde k významnějším změnám. **Marihuana, pervitin a heroin budou nadále nejvíce zneužívané látky.** Větším výkyvům nepodlehne ani dlouhodobě stabilní zneužívání těkavých látek a léků.

S ohledem na opožděnou „módnost“ drogové scény v ČR **dojde zřejmě k dalšímu nárůstu užívání syntetických, resp. tanečních drog** provázející životní styl tzv. techno-housové vlny. Mnoho mladých lidí odmítá tradiční klasické drogy z obavy zdravotních komplikací (AIDS) a také jako špinavé. Syntetické drogy konzumují jako prostředky umožňující empatii s ostatními členy a zvyšující jejich duševní i fyzické schopnosti. Vzhledem k poměrně krátkému boomu těchto látek, se vyskytují názory o relativně nízké škodlivosti syntetických drog. Nelze ovšem vyloučit vážné zdravotní problémy, které se mohou objevit až v delším časovém horizontu. V souvislosti s celosvětovým trendem předpokládáme nárůst v horizontu pěti let.

S ohledem na stagnaci stávajících odbytišť kokainu se očekává i zvýšený tlak na odbyt kokainu v České republice.

10.8. Trestná činnost

Podle odhadu expertů na drogovou kriminalitu je v současné době neodhaleno asi:

70 - 80 %	dovozu drog
70 - 80 %	tranzitu drog přes naše území
40 - 50 %	nedovolené výroby drog
50 - 60 %	nedovoleného vývozu drog (pervitin)
80 - 85 %	nedovoleného obchodování s drogami
70 - 80 %	nedovoleného držení drog pro vlastní potřebu

V horizontu příštích let nepřipouštějí experti výraznější změny ve prospěch objasněnosti drogové kriminality. Optimisté připouštějí maximální rozdíl u jednotlivých položek do 10 %.

Podle názoru expertů budou nejvíce v struktuře drogové kriminality zastoupeny **trestné činy nedovoleného obchodu s drogami, nedovoleného tranzitu drog přes území České republiky, ale i nedovolené výroby drog - pervitinu**. S tím bude spojeno zvýšení počtu i úrovně zapojení občanů České republiky do mezinárodního obchodu s drogami. Zesílí snaha po budování a provozování velkých laboratoří na výrobu syntetických drog, zejména pervitinu. Poroste korupce a zvýší se snaha pachatelů o infiltraci do státní správy. Ke kumulaci nedovoleného tranzitu a obchodování s drogami dojde pravděpodobně v období 2000 - 2004. Poté bude drogová kriminalita oscilovat okolo dosažených hodnot.

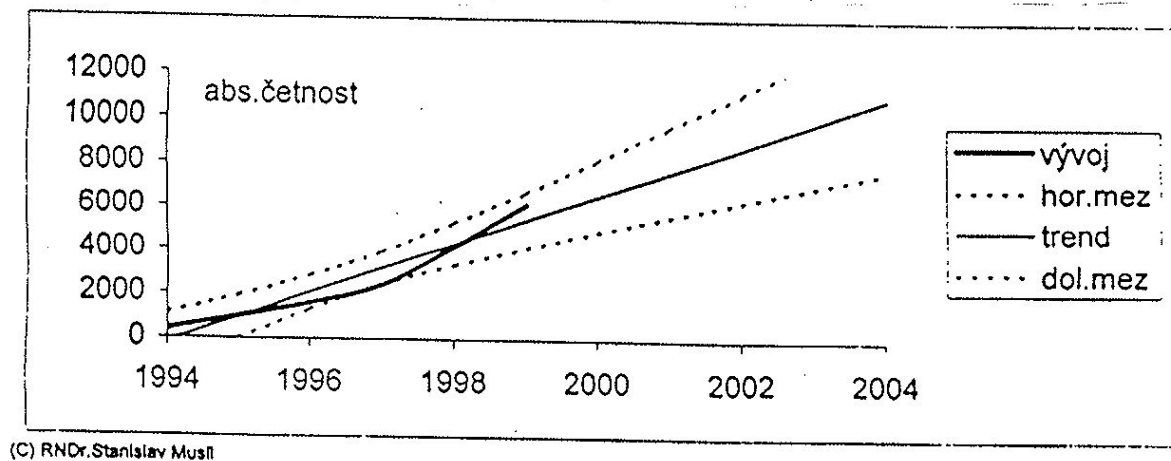
Při větším počtu uživatelů drog poroste i **kriminalita spojená s držením drog pro vlastní potřebu**. Neklesající poptávka po užívání drog vyvolá **nárůst drogové kriminality zejména v její organizované formě. Zároveň ovlivní i další trestnou činnost v České republice**.

V rámci tzv. „opatřovací“ kriminality vzroste **kriminalita majetková** (krádeže, vloupání) a zvýší se i **kriminalita násilná** (vydírání, loupeže, ublížení na zdraví). V důsledku snahy o legalizaci výnosů z nezákonné výroby a distribuce drog „špinavých peněz“ vzroste **kriminalita ekonomická**. Snaha získat peníze na drogy prostitucí povede i k nárůstu kuplířství, tj. **kriminality mravnostní**, která může nabývat i dalších forem. Vysoký kriminogenní potenciál spojený s drogovou problematikou potvrzují i statistické údaje v následujících grafech.

Graf č. 48

Nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů - zjištěno.

(regresní trend zpracovaný od roku 1994.)

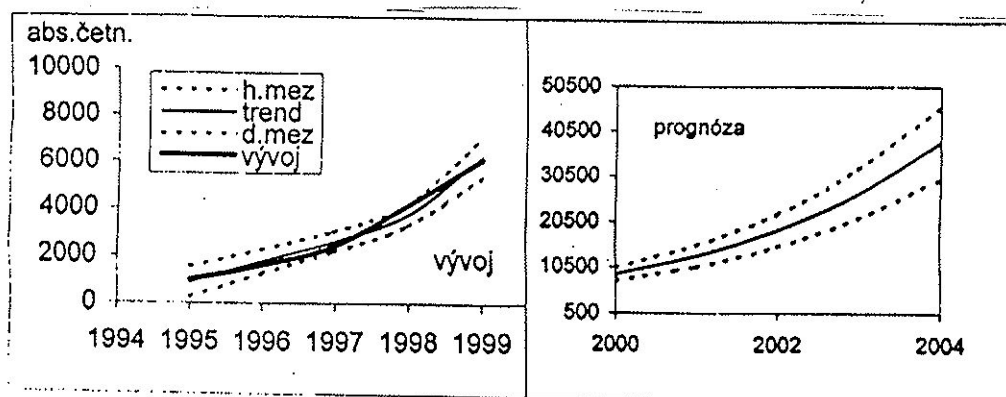
(C) RNDr. Stanislav Musil

Podle názoru expertů přesněji zobrazuje pravděpodobný vývoj nedovolené výroby a držení psychotropních látek a jedů autoregresní analýza dynamiky dle grafu .

Graf č. 49

Nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů - zjištěno.

(autoregresní analýza dynamiky.)

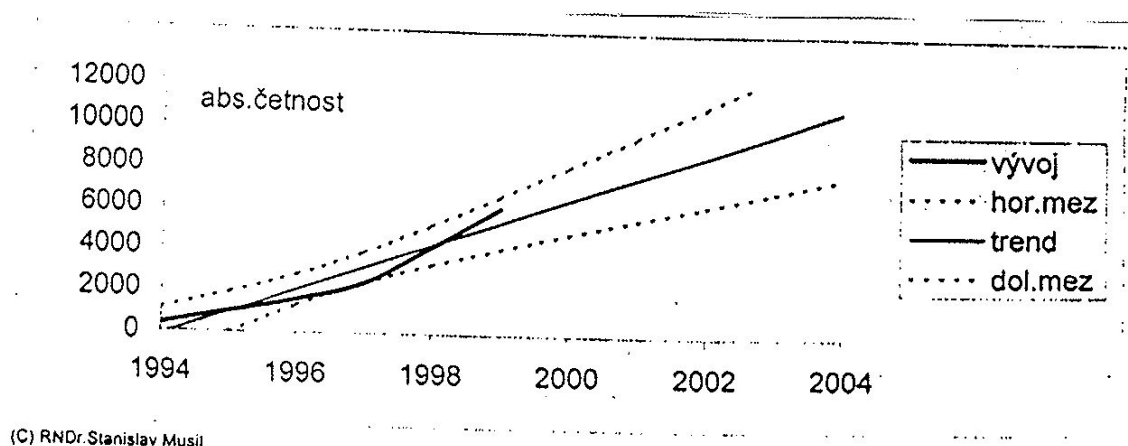
(C) RNDr. Stanislav Musil

Vzhledem k důraznější realizaci novelizované trestní politiky lze očekávat i postupný vzestup objasněnosti trestných činů nedovolené výroby držení psychotropních látek a jedů jak ukazuje graf č. 50

Graf č. 50

Nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů - objasněno.

(regresní analýza dynamiky)

Předpokládaný růst drogové kriminality, zejména jako organizované trestné činnosti, vede experty k domněnce, že v rámci legislativy poroste tlak na zpřísnění trestních sankcí pro pachatele organizovaného zločinu.

Jakoukoliv formu legalizace (cannabisových produktů) vzhledem k současné situaci a k prognóze dalšího společenského vývoje v ČR experti nepředpokládají, i když očekávají zesílení stávajícího „legalizačního“ tlaku zejména v souvislosti s vyhodnocením účinnosti novelizace trestního zákona (ustanovení § 187a) a snahou o diferenciaci drog z hlediska určení jejich „společenské“ nebezpečnosti.

Policejní experti poukazují na naprostou nefunkčnost stávající zákonné úpravy institutu záměny zásilky, která je v současnosti nevyužitelná k postihu obchodníků s drogami využívající poštovní služby. Velkým problémem je i nemožnost procesního využití informací získaných v průběhu sledování osob a věcí v rámci mezinárodně prováděných „sledovaných zásilek“ díky absenci tohoto institutu v právním řádu České republiky.

10. 9. Pachatelé

Při obchodování s drogami budou ještě více využívány kontakty pomocí mobilních telefonů (s předplacenou kartou znemožňující zjištění majitele přístroje) a komunikace přes Internet. Vyšší organizovaností se zvýší konspirativnost v jednání pachatelů. Policejní experti očekávají i další vzrůst brutality pachatelů při vyřizování problémů a řešení sporů o teritoria a sféry vlivu.

Nepodaří-li se omezit užívání drog mezi mládeží může dojít k **nárůstu mladistvých mezi pachateli** a to nejen vlastní **drogové kriminality**, ale i mezi pachateli **kriminality majetkové a násilné** (v rámci tzv. kriminality „opatřovací“).

Vzdělanostní struktura těchto pachatelů bude v souladu s nejfrekventovanější věkovou kategorií konzumentů - tj. vzdělání základní, učňovské, příp.středoškolské.

Ke snížení výrazného rozdílu mezi pachateli muži a ženami dojde pouze u trestného činu - držení drogy pro vlastní potřebu. Pachatelé ostatních drogových deliktů budou i nadále převážně muži.

Čeští pachatelé, spojení s nedovoleným tranzitem drog, (kurýři) budou nejčastěji „prvopachatelé“ mající pověst bezúhonných občanů, toužících získat lukrativní odměnu. Aby nepřitahovali zbytečně pozornost policie budou pouličními dealery čeští občané, ovšem obchod z ulice se ještě více přenese do vytipovaných podniků a dealerských bytů. Zvýší se tlak na větší procentuelní zastoupení dealerů ve věkové kategorii pod hranicí trestního postihu.

10. 10. Opatření ke snížení drogové kriminality :

1. realizovat účinná opatření proti legalizaci zisků z nelegálních obchodů s drogama;
2. redukce poptávky a nabídky drog v České republice pomocí účinného preventivního systému a represe;

- ovlivňování, resp. snížení poptávky po drogách v České republice je zatím nedostatečné, proto je nutno důrazněji prosazovat schválenou Koncepci a program protidrogové politiky vlády a zejména všechny formy drogové prevence;

- rozšířit zaměření prevence, která se dosud orientovala převážně na tradiční drogy, vzhledem k očekávanému nárůstu i na drogy syntetické,

- zlepšit informovanost veřejnosti o drogové problematice. Nevyzvedávat finanční zisk spojený s nelegálním obchodováním s drogami, ale zdůrazňovat zdravotní a sociální

problémy spojené s jejich užíváním, ovšem bez „nánosu“ zastrašování. Zároveň pomocí informací v masmédiích snížit atraktivnost užívání drog a odbourat mýty s tím spojené;

- v rámci terénní prevence vyhledávat osoby, které potřebují terapeutickou pomoc;
- poskytovat uživatelům drog různé typy terapeutických zařízení státních i charitativních jako např. nízkoprahová terapeutická centra, léčebně-terapeutické komunity, poradny pro dobrovolnou ambulantní péči, krizová centra, specializovaná lůžková oddělení, metadonovou léčbu apod. s tím, že toxikoman bude mít možnost výběru léčby, ale ponese za ni plnou odpovědnost;
- zvýšit kapacitu středisek protitoxikomanické ochranné léčby při vězeňských zařízeních, kde mohou být toxikomané léčeni během výkonu trestu odnětí svobody;
- preferovat ukládání alternativních trestů u mladistvých toxikomanů a v souvislosti s drobnou drogovou kriminalitou;
- zvýšit společenský důraz na právní vědomí a zodpovědnost jedince za vlastní zdraví;
- pomocí represe omezit nabídku drog i prekursorů.

11. Organizovaná kriminalita

11.1 Organizovaný zločin ve světě a v České republice, pojetí a výzkum

Organizovaný zločin představuje v současném světě jedno z největších bezpečnostních rizik. Aktivita organizovaných zločineckých skupin nejsou pouze bezprostředním ohrožením bezpečnosti občanů, ale mohou ochromit celou společnost a její instituce. Pokud není proti nim rozhodně postupováno, roste nedůvěra občanů jak vůči složkám společnosti, které mají organizovanému zločinu čelit, tak vůči celému společenskému systému. Takovéto nálady mohou vést k podpoře populistických nebo extrémních politických řešení, k posilování prvků totalitarismu a policejního státu.

Aktivita organizovaného zločinu mají značné dopady i na ekonomiku. Tato oblast je oslabována nejen tím, že společnost musí na boj proti organizovanému zločinu vynakládat nemalé finanční prostředky. Nebezpečné je však i to, že zavádění zločinných praktik do hospodářského systému vede ke vzniku nestabilního a nedůvěryhodného prostředí, které může znehodnotit snahy o legální podnikání nebo odradit zahraniční investory.

Organizovaným zločinem mohou být ohroženi lidé, kteří zastávají významnější politické, rozhodovací či řídicí funkce, mají významné postavení v ekonomice nebo výrazný podnikatelský úspěch. Mohou být činěny pokusy o jejich uplácení, kompromitování, může jim být vyhrožováno, mohou být vydírání. Organizovaný zločin ohrožuje společnost také tím, že se snaží získat spolupracovníky z řad odborníků jak v různých řemeslných profesích, které jsou pro servisní zajištění zločinného podnikání nezbytné, tak v oblasti ekonomiky, informatiky, práva. Snaží se získat policejní specialisty a také ty, kdo mohou ovlivňovat mínění veřejnosti.

Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin si chce pravidelně zajišťovat obrovské zisky z poskytování nelegálního zboží a služeb, podílí se na vzniku, šíření a růstu řady patologických jevů ve společnosti.

Ohrožení organizovaným zločinem se netýká pouze území České republiky, ale v globalizovaném světě ohrožuje nadnárodní organizovaný zločin v podstatě celý svět. Působení na rozsáhlém teritoriu umožňuje nejen větší zisky, ale také zmenšuje rizika.

Všechna tato ohrožení vedou k tomu, že opatření zaměřená proti organizovanému zločinu jsou činěna nejen v národní, ale i v mezinárodním měřítku.

Na úrovni mezinárodních organizací, zejména OSN, RE a EU, probíhala konkrétní jednání týkající se problematiky organizovaného zločinu od konce 50. let. Z těchto jednání vzešla řada opatření: utvářely se specializované instituce, které měly zajišťovat mezinárodní spolupráci (např. INTERPOL, EUROPOL, Výbor 4), formulovaly se některé zásady (např. Směrnice pro prevenci a kontrolu organizovaného zločinu, návrh Konvence o boji proti organizovanému zločinu), či mezinárodní dohody (např. Předvstupní pakt k problematice organizovaného zločinu). Realizovaly se některé společné akce (např. projekt OCTOPUS, který se zaměřil na problematiku korupce a organizované trestné činnosti v zemích střední a východní Evropy).

Také v České republice se postupně uskutečnila některá opatření. Vznikly specializované útvary policie (např. Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, zahrnující i Národní protidrogovou centrálu, Služba policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti, speciální odbor v rámci Úřadu vyšetřování ČR). Postupně by měli začít působit i specializovaní státní zástupci

Důležité je, že instituce působící proti organizovanému zločinu v ČR byly kontaktovány příslušnými mezinárodními institucemi a v současné době již většinou systematicky spolupracují.

Mezinárodní spolupráce probíhá také v oblasti výzkumu. Od roku 1997 existuje soustavná spolupráce s Radou Evropy probíhající na úrovni Komise pro trestní právo a kriminologické aspekty organizovaného zločinu. Od roku 2000 probíhají prozatím pilotážní sondy i na úrovni OSN.

Pokud se týká **pojetí** organizovaného zločinu vycházíme z této pracovní kriminologické **definice** :

Organizovaný zločin je opakující se (soustavné) páchaní cílevědomě koordinované závažné trestné činnosti (a aktivit tuto činnost podporujících), jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace (většinou s víceúrovňovou vertikální organizační strukturou) a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika (zajišťovaného prostřednictvím kontaktů v rozhodovacích společenských strukturách).

K základním **znakům**, (které by měly být vždy v celém rozsahu přítomny) patří:

- trvající spolupráce více osob, z nichž každá má pevně stanovené specifické úkoly,
- páchaní závažné trestné činnosti s úmyslem získat prospěch nebo moc,

- vysoká profesionalita, tj. stabilita, koncepčnost, důkladná příprava akcí, konspirace, disciplína, přísně stanovené normy chování a kontroly, dokonalé vybavení. K dalším znakům, z nichž mohou být přítomny jen některé, nebo se nemusí uplatňovat v plném rozsahu, patří:
- naprostá koncentrace moci v rukou nejvyššího šéfa, sice s delegací pravomoci na střední články, ale zároveň s naprostou totalitou a úplným potlačením jakékoliv demokracie,
- používání násilí nebo jiných prostředků zastrašování uvnitř skupin, mezi skupinami i vůči okolnímu světu,
- využívání kontaktů na politiky, veřejnou správu, orgány prosazování práva, orgány výkonu spravedlnosti, ekonomiku, sdělovací prostředky, k prosazování vlastních zájmů prostřednictvím spolupráce, kompromitování, korupce, nátlaku,
- snaha získat potřebné informace a využít je pro zvýšení zisků a snížení rizik, aktivní využívání značného bohatství,
- fungování na mezinárodní úrovni.

Přímých poznatků o organizovaném zločinu je velice málo. Prakticky až do roku 1998 nebyl u nás v souvislosti s organizovaným zločinem nikdo zatčen a obžalován. Až v roce 1999 byl zaznamenán jeden odsouzený. Do roku 1997 neexistovaly tedy žádné vyšetřovací či soudní spisy, ze kterých by bylo možné čerpat jakékoliv poznatky. Ze stejného důvodu neexistovala ani statistika o tomto druhu trestné činnosti.

Byli jsme tedy odkázáni na **poznatky získané nepřímo**. Pro analýzu byla v podstatě jediným zdrojem expertní šetření, která jsme k různým oblastem, pomocí dotazníků či přímých rozhovorů realizovali u odborníků z řad specifických policejních útvarů a postupně i u státních zástupců a soudců. K problematice širších společenských souvislostí se vyslovovali i přední odborníci z oblasti společenských věd.

11.2. Rámcový odhad celkového vývoje

Odhad pravděpodobného vývoje organizovaného zločinu na území České republiky můžeme odvodit z tendencí zaznamenaných za posledních 8 let a doplnit o výroky expertů. Z tendencí jsme oprávněni usuzovat nejvýše do roku 2005. (Vzhledem k tomu, že známe tendence za 8 let a můžeme učinit odhad v délce jedné třetiny tohoto období.)

Pokud se týká **celkového vývoje** organizovaného zločinu na území ČR, domnívá se:

- **70 %** dotázaných, že výskyt bude **stoupat** a
- **30 %** je toho názoru, že jeho podíl bude **stejný**.

Pokles nepřipustil nikdo.

Důvody vzestupu můžeme považovat i za hlavní předpokládané kriminogenní faktory podmiňují jeho působení.

Ti, kdo se domnívají, že organizovaný zločin u nás **poroste**, uvádějí nejčastěji důvody: související se **společenskoekonomickými okolnostmi**. Sem patří zejména ty, které se týkají očekávaného vstupu ČR do EU. Experti s tím spojují otevření hranic a rostoucí počty cizinců v ČR. To umožňuje růst organizovaného zločinu již od roku 1990 a vstoupíme-li do EU, lze očekávat, že se využívání ČR jako jednoho z nejslabších článků EU ještě zvýší. Do této skupiny patří i to, že stále nejsou stabilizovány společenské struktury, že není dosud stabilita ve společenskoekonomických vztazích. V porovnání se zeměmi EU je nízká životní úroveň, ekonomická situace je složitá a ekonomika je ve srovnání se zeměmi EU slabá. Na to, aby opatření proti organizovanému zločinu mohla být účinná, je v ČR příliš rozbujelá korupce.

Na druhém místě byly jmenovány **nedostatky v právním systému**. Experti se domnívají, že stávající legislativa je nedostatečná. Pro pachatele organizovaného zločinu by měly být stanoveny vyšší tresty. Policie nemá dostatečné pravomoci k vynucování zákonů.

Na třetím místě byly uvedeny **nedostatky v práci policie a soudů**. Policie má nejen nedostatečné pravomoci, má i nedostatečné finanční a personální prostředky. Kromě toho jí chybí i kvalita, která by se projevila ve schopnosti účinně bojovat proti organizovanému zločinu. Policie tak za organizovaným zločinem zaostává. Tato skutečnost se podle expertů projevuje i u soudů, kde je navíc limitujícím faktorem podplácení.

Důvodem k nárůstu organizovaného zločinu je i **vnitřní charakteristika organizovaných skupin a jejich aktivit**. Skupiny se díky mezinárodnímu propojení stále více zdokonalují. Přicházejí zahraniční poradci, roste organizovanost. Na území ČR vstupují zločinecké syndikáty a stále více se zde „zabydlují“. Roste napojení na instituce státní správy. Zejména zahraniční skupiny mají vytvořené zázemí a propojení na potřebná místa. To jim umožňuje získávat důležité informace a záruky beztrestnosti. Skupiny již získaly dostatečné finanční prostředky, které jim „otevírají dveře“.

V podstatě stejné důvody uvedli i ti, kdo se domnívají, že organizovaný zločin na území ČR již **kvantitativně neporoste** a že skupiny jsou stabilizovány.

Podle nich stabilita vychází z toho, že podmínky pro jejich fungování byly v 90. letech natolik příznivé, že se zde skupiny celkem bez problému rozvinuly a v dalším období se již situace nebude výrazně měnit. V tomto směru hraje zřejmě rozhodující úlohu charakter skupin. Ty nejsilnější jsou dostatečně etablovány, oblasti činností jsou rozdělené a skupiny se budou bránit pronikání konkurence. Budou zdokonalovat organizační strukturu, formy a metody činnosti.

Pokud se týká možností společnosti jsou experti, kteří očekávají stabilitu, toho názoru, že právní úpravy zvýší možnost odhalení i postihu organizovaného zločinu, že se zvýší funkčnost státní správy, že poroste počet stíhaných a odsouzených jednotlivců.

V důsledku zvyšující se úrovně skupin však budou rozbité či ochromené skupiny nahrazeny jinými zločineckými skupinami stejné či jiné národnosti a výsledným efektem zřejmě nebude pokles organizovaného zločinu.

11.3. Skupiny organizovaného zločinu

Podle Policejního prezidia operuje na území České republiky asi **75 skupin**, které mají celkem **2000 členů**.

Ve srovnání s tím jsou počty zatčených, obžalovaných a odsouzených nepoměrně nižší. Statistika počtu **zatčených, obžalovaných a odsouzených** je v této části sledována podle § 163a trestního zákona, který se týká účasti na zločinném spolčení.

Tab.č. 3

Organizovaný zločin, účast na zločinném spolčení (§163a tr.z.) – počty stíhaných

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
0	0	0	0	0	16	36	40

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2001, MSp, s.172

Tab.č. 4

Organizovaný zločin, účast na zločinném spolčení (§ 163a tr.z.) – počty obžalovaných

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
0	0	0	0	0	16	36	40

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2001, MSp, s.172

Tab. č.5

Organizovaný zločin, účast na zločinném spolčení (§ 163a tr.z.) – počty odsouzených

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
0	0	0	0	0	0	1	0

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2001, MSp, s.180

Až do roku 1997 - včetně nebyl u nás nikdo za účast na zločinném spolčení trestně stíhán.

Odhad budoucího vývoje nelze z těchto časových řad odvodit. Navíc lze předpokládat, že relativně strmý vzestup mezi léty 1998-1999 byl způsoben tím, že se v množství větším než malém nahromadily neřešené případy. Takovýto vzestup se zřejmě zastaví a další počty obžalovaných již nepřekročí 50 případů za rok.

Mezi organizovanými zločineckými skupinami lze rozlišit dva typy. První typ je organizován na nižší úrovni. Vyznačuje se sice vyšších řídících článků. Druhý typ se vyznačuje víceúrovňovou vertikální organizační strukturou, dělbou úkolů, ale jeho struktura je spíše horizontální, není zde patrna existence. Na jejím vrcholu je nejvyšší vedení, které řídí i několik skupin, charakterizovaných jako tzv. střední článek. V těchto skupinách jsou pak řadoví členové. **Podíl vysoce organizovaných skupin** činil v České republice podle odhadů expertů v letech 1995 - 2000 asi **30-40%**. V budoucnosti by mělo logicky docházet ke zvyšování počtu plně organizovaných skupin. Hůře organizované skupiny mají menší šanci obstát v konkurenčním boji a tak, buď splývají s dokonale organizovanými - přičemž zaujímají podřízené postavení - nebo zaniknou. Lze tedy očekávat, že by měla přijít tendence k vyššímu typu organizovanosti a že plně organizované skupiny by měly být na scéně organizovaného zločinu zastoupeny alespoň polovinou.

Pokud se týká **stálých členů a externistů** je externistů asi tak polovina. Externí spolupracovníci se ve skupinách organizovaného zločinu uplatňují v dosti velké míře. Buď zajišťují nejrůznější služby (automechanici, zbrojaři, chemici, výrobci falešných dokladů, ubytovatelé, přepravci, prodejci, řidiči) nebo zjišťují informace, realizují kontakty a speciální úkony (tipaři, informatici, vyjednavací a vymahači výpalného nebo dluhů, osoby nastrčené na provádění nelegálních finančních operací, specialisté na překonávání zabezpečovacích a poplašných zařízení. Jako externisté jsou též najímáni lidé, kteří zajišťují kontakty s úřady. V nejnáročnější podobě pak působí jako právní či ekonomičtí poradci nebo jako osoby, které mohou zajistit kontakty s politickými, ekonomickými špičkami či se sdělovacími prostředky.

Využití externích spolupracovníků je pro organizovaný zločin výhodné. Jsou najímáni často i na jednorázové provedení příslušného specifického úkonu. Nevědí nic o struktuře skupiny a o jejím zaměření. Téměř nikoho neznají a většinou neznají ani účel jimi prováděné operace. Při případném zadržení nemohou nikoho a nic prozradit. Kromě toho je ze strany vedení skupin zneužíváno, že jsou s organizovaným zločinem zapleteni a je s nimi bezohledně zacházeno.

V roce 2000 jsme odhadem expertů zaznamenali přibližně **15 %** účast **žen**. Ženy se podle expertů nejčastěji podílejí na: obchodování se ženami a kuplířství, obchodování s omamnými a psychotropními látkami, nejčastěji jako dealerky, nelegální migraci, korupci. Ojedinele se pak podílejí na celé řadě dalších aktivit: zakládání fiktivních firem, obchodování s lidmi, praní špinavých peněz, organizaci krádeží, krádeží uměleckých předmětů, celních podvodů, finančních podvodů. Angažují se rovněž při servisních službách: při zajišťování ubytování, při zprostředkování kontaktů, při styku s orgány státní správy, při obstarávání dokladů. V příštích letech se účast žen v organizovaném zločinu může zvyšovat.

V šetřeních mezinárodních organizací je zjišťována i míra **zapojení dětí** do organizovaného zločinu. V řadě zemí existují v tomto směru určité zkušenosti. Děti jsou většinou zneužívány k provádění riskantních drobnějších úkonů, za které by dospělému hrozilo potrestání a u dítěte je využita jeho beztrestnost. V roce 2000 odhadlo **43 %** expertů že děti mladší 15 let v organizovaném zločinu nějakým způsobem zapojeny jsou. Nejčastěji je účast dětí spojena s dětskou pornografií a dětskou prostitucí. Podobná je i účast na organizovaných krádežích a na distribuci drog.

Odhad **poměru mezinárodních a domácích skupin** provádíme - s výjimkou roku 1995 - pravidelně od roku 1993. Porovnání ukazuje následující tabulka.

Tab.č. 6

Odhad poměru mezinárodních a domácích skupin organizovaného zločinu v ČR

	1993	1994	1996	1997	1998	1999	2000
Mezinárodní	-	30	20	25	27	31	28
Σ mezinár.	(53)	(61)	(47)	(53)	(55)	(60)	(55)
Smíšené s převah.mez.	-	31	27	28	28	29	27
Smíšené s převah.dom.	-	21	20	24	20	20	21
Σ domácího	(47)	(39)	(53)	(47)	(45)	(40)	(45)
Domácí	47	18	33	23	25	20	24
Celkem	100	100	100	100	100	100	100

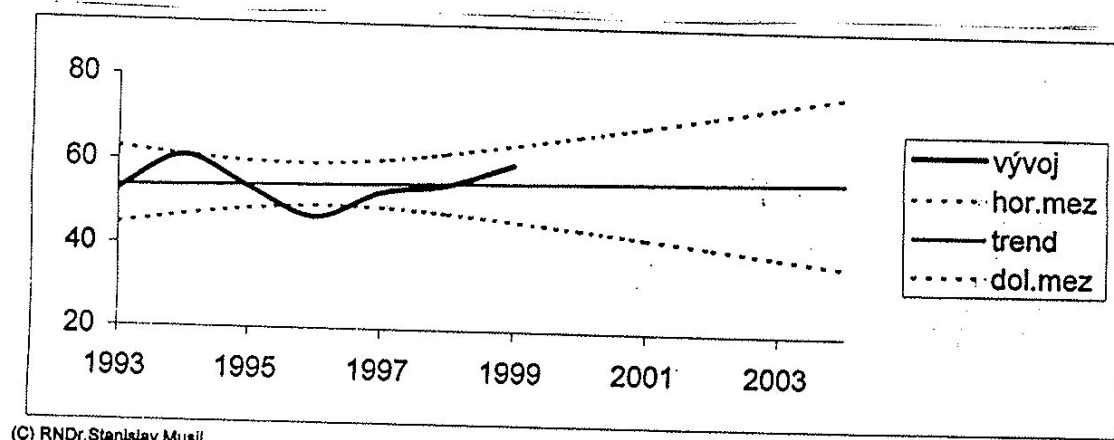
Pozn.: Číslo v závorce je součtem za mezinárodní, resp. domácí skupiny

K zahraničním skupinám, které na počátku 90. let začaly na našem území pravděpodobně výhradně operovat, se velice záhy přidali i čs. občané. Ti pak navíc začali poměrně v hojné míře podnikat v oblasti organizovaného zločinu sami. V roce 1993 jsme zjistili mírnou převahu zahraničních skupin nad domácími. Od roku 1994 jsme začali brát v úvahu i skupiny smíšené - v jejichž rámci jsme rozlišili ty, ve kterých převažuje cizí prvek a ty, ve kterých domácí. Celkově můžeme konstatovat, že - s výjimkou roku 1996 - jsme vždy zaznamenali mírnou převahu mezinárodního prvku. Celkem stabilně je polovina skupin smíšených. Zbývající, trochu větší čtvrtinu, tvoří skupiny ryze zahraniční, trochu menší skupinu pak ryze české.

Na základě regresní analýzy (tab. 5 a 6) lze očekávat celkem stabilní trend. Zahraniční skupiny, které chtěly po roce 1990 na čs. území proniknout, se zde již etablovaly. Vytvořily si kontakty a potřebné struktury. Lze očekávat, že mezinárodní skupiny budou více přibírat čs. občany. Je však také pravděpodobné, že čeští občané budou ve větší míře v této oblasti působit samostatně. Tím by pak rostl jejich počet na úkor zahraničních skupin.

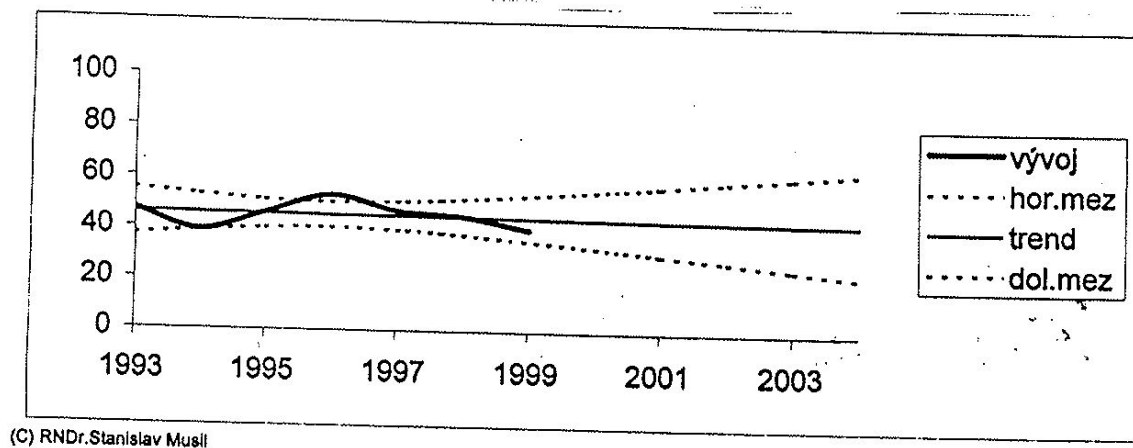
Graf č. 51

Odhad míry výskytu mezinárodního prvku ve skupinách

Graf č. 52

Odhad míry výskytu domácího prvku ve skupinách

Pokud se týká míry **zastoupení jednotlivých národností** v organizovaném zločinu na čs. území, pak můžeme hovořit o třech skupinách.

V první, nejsilnější skupině, jsou trvale Ukrajinci a Rusové. Do roku 1999 patřili do první skupiny rovněž občané z bývalé Jugoslávie. S postupujícím rozpadem Jugoslávie se jejich zastoupení mírně oslabilo. V roce 1999 již patřili spíše do druhé skupiny. Tam ovšem zaujímali čelní místo, takže jejich význam se z čs. scény organizovaného zločinu zcela nevytratil. V roce 2000 je možné je zařadit spíše na pomezí první a druhé skupiny. Do roku 1997 náleželi do první skupiny i Číňané a po roce 1998 jejich podíl mírně poklesl. V roce 1999 se dostali až mezi méně významné ve druhé skupině.

Ve druhé skupině jsou nejvíce zastoupeni občané Jugoslávie. V roce 2000 jsou zde dále pak poměrně silně Bulhaři, Albánci, Vietnamci. Zvláště jsou zde uvedeni Kosovští Albánci. Do druhé skupiny patří od roku 1998 také Číňané, kteří patřili v letech 1993 - 1997 do nejsilnější skupiny. Do roku 1997 sem náleželi také Poláci, po roce 1998 však jejich počet prudce poklesl. V roce 1999 se dostali do nejslabší skupiny na jedno z posledních míst.

Příslušníci národností, které se objevují ve třetí skupině, se v roce 2000 v rámci organizovaného zločinu na čs. území pohybují celkem sporadicky. Sem patří: Turci, Arabové, Rumuni, Italové, obyvatelé Afghánistánu, obyvatelé jižní Ameriky, Holanďané, Nigerijci, Poláci.

Nejvýznamnějším poznatkem je tedy experty signalizovaný **úbytek Číňanů**, počínající rokem 1998, **úbytek Jugoslávců**, zaznamenaný v roce 1999 a **téměř zmizení Poláků**.

11.4. Aktivita organizovaného zločinu

Odhad **nejrozšířenějších forem** zjišťujeme od roku 1993 podle míry výskytu jednotlivých aktivit organizovaného zločinu. Dotazovaní experti mají vždy k dispozici seznam cca 35 forem, z nichž čtyři pětiny lze charakterizovat jako nelegální aktivity a jednu pětinu jako podpůrné činnosti. U každé z forem se dotázaní vyjadřují, zda je v současné době na území České republiky v rozvinuté či zárodečné podobě nebo zda se vůbec nevyskytuje. Pro umístění, které budeme dále uvádět, je rozhodující počet expertů, kteří příslušnou aktivitu uvedli jako rozvinutou. Seznam je každý rok aktualizován. Jsou doplňovány nové aktivity a vyřazovány ty, které přestaly být významné. Pravidelné zjišťování, prováděné od roku 1993 nám umožní porovnat výskyt nejrozšířenějších aktivit z let 1993 - 2000.

Tab. č. 7

**Odhad výskytu nejrozšířenějších forem činností organizovaného zločinu na území ČR
v roce 2000 (z celkem 30 aktivit)**

		N=27	%
1.	Výroba, pašování a distribuce drog	27	100 %
2.-3.	Krádeže motorových vozidel	25	93
	Organizování nelegální migrace	25	93
4.-6.	Organizování prostituce a obchod se ženami	24	89
	Podplácení a korupce	24	89
	Překupnictví odcizených předmětů	24	89
7.-9.	Praní špinavých peněz	23	85
	Padělání CD a nelegální kopie videokazet	23	85
	Násilí a vraždy	23	85
10.-12.	Krádeže uměleckých předmětů a jejich vývoz	22	81
	Krádeže vloupáním do bytů, chat, obchodů, skladů	22	81
	Krádeže z nákladních aut a kamionů	22	81
13.-14.	Vymáhání dluhů na objednávku	21	78
	Daňové, úvěrové, pojišťovací, směnečné podvody	21	78
15.-17.	Bankovní loupeže	19	70
	Padělání dokumentů, šeků, peněz, mincí	19	70
	Bankovní podvody	19	70
18.-19.	Vydírání a vybírání poplatků za „ochranu“	18	67
	Zakládání podvodných a fiktivních firem	18	67
20.	Celní podvody	17	63
21.	Vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení	16	59
22.	Mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami	15	56
23.	Hazardní hry	12	44
24.	Počítačová kriminalita	10	37

Schéma č.1

Schéma č. 1

Porovnání odhadu nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu na území České republiky v letech 1993 - 2000

§	1993 N=12	1994 N=17	1995 N=19	1996 N=18	1997 N=31	1998 N=20	1999 N=27	2000 N=27
100	auta (12) umění (12)	auta (17)	drogy (19) prost. (19)		drogy (30) auta (30) prost. (30)	drogy (20) auta (20) prost. (20)	drogy (27) auta (27) prost. (26) migr. (26)	drogy (27)
		umění (16)	auta (18)	drogy (17) auta (17)		migrace (19)		auta (25) migr (25)
90		prost. (15) dluhy (15) drogy (15)		prost. (16) umění (16)		umění (18)		prost. (24) korup (24)
	prost. (10)							přek. (23) praní (23) vid/CD (23)
		vloup. (14) překup. (14)			daně (25)			vraždy (23) kamion (22) umění (22) vloup (22)
80	celní (9) vloup. (9)		korup. (15) podnik. (15) umění (15)	daně (14)			dluhy (22)	
		migr. (13) vydír. (13)	migr. (14)		praní (24) korup. (23) bank. (23)		celní (21)	
			dluhy (13) fikt. (13) celní (13)	migr. (13) celní (13)	umění (23) přek. (23) vl.aut. (22) privat. (22)	korupce (15)	umění (20) praní (20)	dluhy (21) daně (21)
70	pronik. (8) migr. (8)	korup. (11) podnik. (11)	vydír. (13)	přek. (12) bank. (12) podn. (12) privat. (12)	dluhy (22) fikt. (21) podn. (21) celní (21)	vydírání (14) dluhy (14)	vydír. (19) vid/CD (19)	b.lou (19) paděl (19) b.pod. (19)
			praní (12) privat (12) přek. (12)	dluhy (12) migr. (20) vydír. (12)	celní (20) migr. (20) vydír. (20)	praní (13) video/CD (13)	kamiony (18)	vydír (18)
60	korup. (7) přek. (7) hazard (7)	praní (10) zbraně (10) vraždy (10)	vloup. (11) vraždy (11)	fikt. (11) paděl. (11)	vraždy (19) vloup. (18)	zbraně (12) fikt. (12)	korup (17) vloup (17) vraždy (17)	celní (17) fikt.f (17)
				praní (10) vraždy (10) vloup. (10)		banky (11) daně (11) kamiony (11) privat. (11) padělání (11) celní (10) překup. (10) vraždy (10)	privat. (15) paděl (15) překup (15)	vylák. (16)
50	praní (6) vydír. (6) drogy (6)	celní (8)	daně (10) zbraně (10)	korup. (9)			zbraně (14) vylák. (14)	
								haz.hry (12)

Pozn.: Plné znění jednotlivých aktivit je uvedeno v tabulce č.7

Pokud se týká hlavních **tendencí za léta 1993 - 2000** můžeme shrnout, že do skupiny naprosto nejrozšířenějších aktivit organizovaného zločinu patří trvale krádeže aut a organizování prostituce. V roce 1995 se do této skupiny zařadila také výroba, pašování a distribuce drog a v roce 1998 nelegální migrace. Tyto čtyři aktivity tvoří první skupinu. Z té naopak postupně odpadly krádeže uměleckých předmětů, které v letech 1993 a 1994 figurovaly spolu s krádežemi aut na prvních místech a ještě do roku 1998 si s určitými výkyvy udržovaly přední pozice.

Osmiletý vývoj výskytu jednotlivých aktivit (1993-2000) pojednáme v pořadí z roku 2000.

Výroba, pašování a distribuce drog patří v celém světě k nejvýznamnějším aktivitám organizovaného zločinu. Na počátku 90. let nebyla ještě na čs. území tak výrazně zastoupena. Vedly zde sice proslulé drogové cesty, naši občané však nebyli dostatečně solventní, aby se mohli stát uživateli a naše znalosti specifických technologií (výroba pervitinu) se v širším měřítku začaly prosazovat až později. V prvním roce výzkumu (1993) byly činnosti související s drogami zařazeny až na počátek druhé desítky aktivit organizovaného zločinu. Jako rozšířené je uvedla pouze polovina dotázaných. O rok později jsme však již zaznamenali výrazný vzestup. V roce 1994 se aktivity související s drogami posunuly na 3.-5. místo a od roku 1995 patří trvale mezi nejrozšířenější. Na této pozici se obchodování s drogami o prvenství dělilo s krádežemi aut nebo s prostitucí. V roce 2000 již byly drogy na prvním místě zcela jednoznačně.

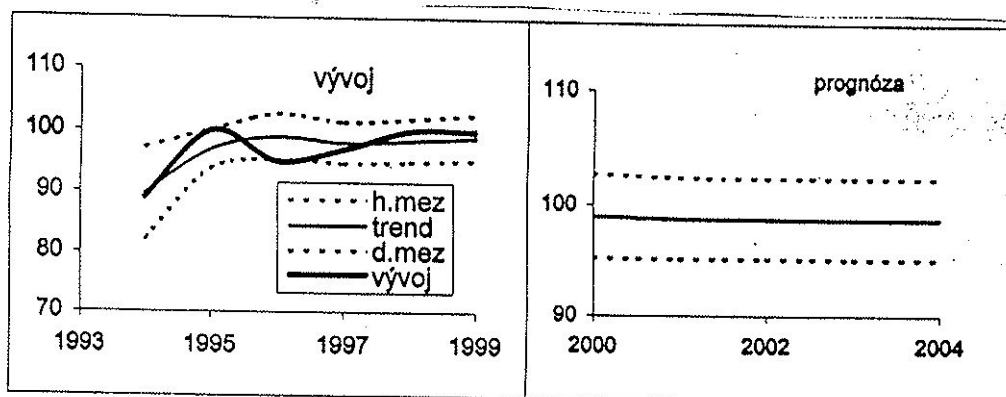
Tab. č.8 **Drogy**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
50	89	100	95	97	100	100	100

Pozn.: V tabulkách 8- je uvedeno procento expertů, kteří v příslušném roce jmenovali příslušnou aktivitu jako rozvinutou

V budoucnosti by měla zřejmě výroba, pašování a distribuce drog zaujímat mezi aktivitami organizovaného zločinu bezkonkurenčně první místo. Autoregresní křivka vycházející z procenta rozšířenosti odhadovaného experty od roku 1993 ukazuje setrvalý stav na hranici 100%. Rovněž kvalitativní odhady expertů hovoří o dominanci. I ve světě patří drogy k nejčastějším aktivitám mezinárodních zločineckých skupin. Zmírňující roli by mohla sehrát pouze skutečně účinná protiopatření.

Graf č. 53

Autoregresní analýza dynamiky výroby, pašování a distribuce drog

(C) RNDr. Stanislav Musil

Krádeže aut a obchod s nimi patří trvale mezi nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu na našem území. Přestože již v roce 1994 se vyslovovali experti o poklesu, reálně k němu stále nedochází. Tato oblast zůstává pro organizovaný zločin velice atraktivním oborem podnikání, a to nejen v ČR, ale prakticky v celé Evropě.

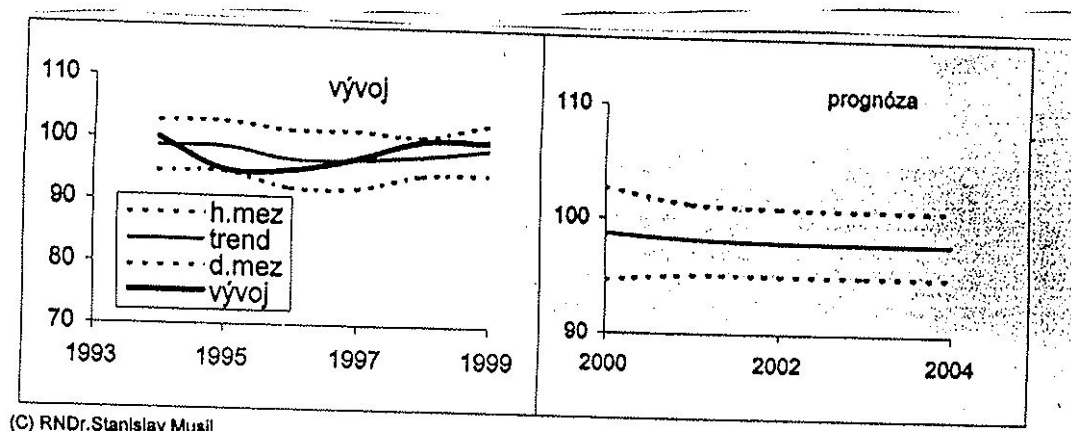
Tab. č. 9 **Krádeže aut**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
100	100	95	95	97	100	100	93

V budoucnosti by mohlo u této aktivity postupně dojít k poklesu. Autoregresní analýza sice ukazuje ustálení na úrovni téměř 100%, ale experti hovoří o poklesu již od roku 1995. K poklesu může vést nasycení východních trhů, spojené i s nízkou koupěschopností většiny obyvatel. I když se kradená auta prodávají hluboko pod cenu, mohou se stát pro většinu lidí nedostupnými. Spolehlivěji se může dosáhnout poklesu lepším zabezpečením automobilů, zejména pak opatřeními proti jejich pašování. Proti možnému poklesu hovoří to, že v Evropě patří tato aktivita k nejrozšířenějším. Dokud tomu tak bude, bude těžko Česká republika výjimkou.

Graf č. 54

Autoregresní analýza dynamiky krádeží a pašování aut

Organizování prostituce a obchod se ženami patří trvale k nejrozšířenějším aktivitám organizovaného zločinu nejen u nás, ale i v Evropě a na celém světě.

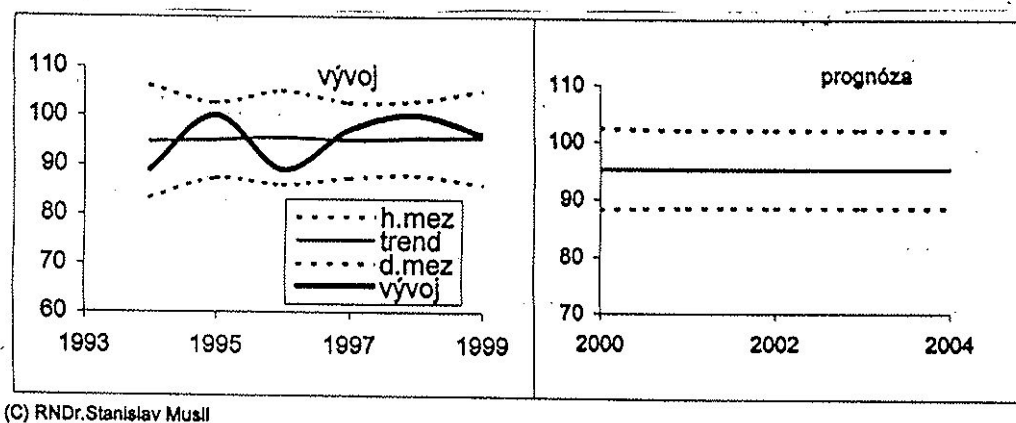
Tab. č. 10 **Prostituce**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
84	89	100	89	97	100	96	89

V budoucnosti bude patřit organizování prostituce k trvale nejrozšířenějším aktivitám organizovaného zločinu.

Graf č. 55

Autoregresní analýza dynamiky organizování prostituce a obchodu se ženami

V roce 1998 se mezi naprosto nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu dostalo **organizování nelegální migrace**. Výsledek z roku 1999 toto postavení potvrdil a z roku 2000 ještě posílil. Předtím se tato aktivita pohybovala mezi 6.-9. místem v letech 1993 - 1996 a v roce 1997 dokonce poklesla na 16.-17. místo. Zvýšený výskyt v odpovědích expertů v letech 1998, 1999 a zvláště v roce 2000 zřejmě reaguje na reálnou situaci, kdy nelegální migrace se stává jedním ze závažných problémů souvisejících s bezpečnostní situací.

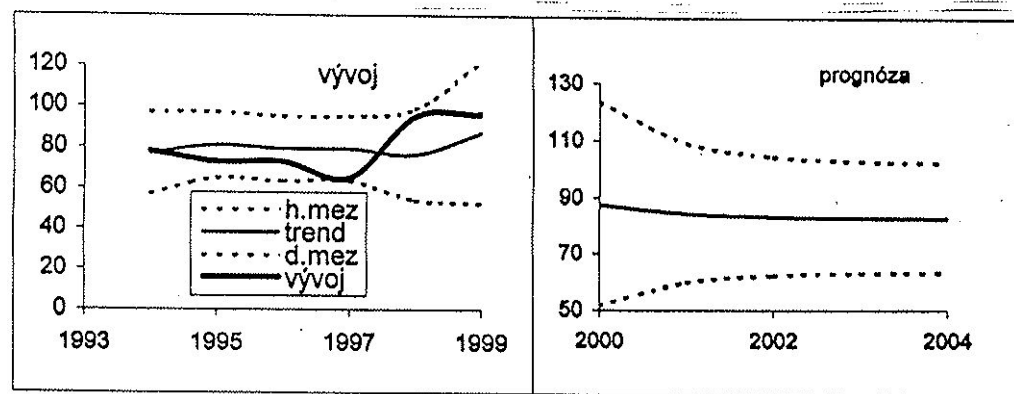
Tab. č. 11 **Nelegální migrace**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
67	78	73	73	65	95	96	93

V budoucnosti by podle autoregresní analýzy mělo dojít k mírnému poklesu na úroveň pod 90%. Situaci v této oblasti však naprosto nelze odvozovat mechanicky. Více než kde jinde právě zde záleží, kudy povede hranice Evropské Unie.

Graf č. 56

Autoregresní analýza dynamiky organizování nelegální migrace

(C) RNDr. Stanislav Musil

Za silnou čtyřkou, která má před ostatními určitý náskok, následují aktivity s celkem pravidelnými odstupy. V roce 2000 se objevila v jejich čele **korupce**. Tato aktivita patří k nejcharakterističtějším podpůrným aktivitám organizovaného zločinu. Pomocí úplatků jsou zjišťovány potřebné informace, ovlivňována strategická rozhodnutí, zajišťována bezpečnost a beztrestnost. Z hlediska míry výskytu docházelo zatím u této aktivity k dosti velkým výkyvům. V letech 1993 - 1994 se vyskytovala kolem 10. místa, v roce 1995 stoupla na 4.-6.

místo, v roce 1996 poklesla až na 20. příčku. V roce 1997 se opět vrátila na 6.-9. místo, v roce 1998 setrvala na místě 6. V roce 1999 došlo opět k poklesu, a to až na 12.-14. místo. Zařazení na 4.-6. místo - hned za nejrozšířenější aktivity, které bylo zaznamenáno v roce 2000, by znamenalo dosud největší výskyt korupce za posledních osm let. Příští šetření ukáže, zda jde o vzestup trvalý nebo o jeden z výkyvů.

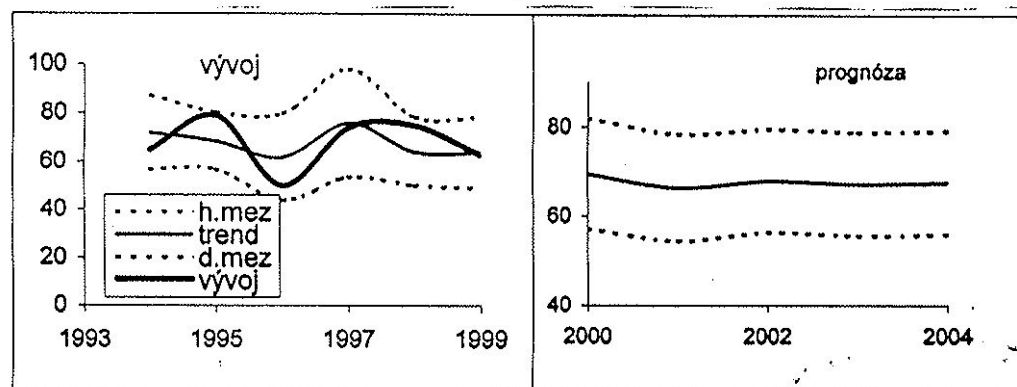
Tab.č.12 **Korupce**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
58	65	79	50	74	75	63	89

V budoucnosti lze očekávat, že organizovaný zločin se bude v hojné míře snažit možnosti korupce využívat. Autoegresní analýza ukazuje sice mírný pokles a ustálení na hranici 70% (méněno procento expertů, kteří považují aktivitu za rozšířenou), lze také očekávat využití mezinárodních zkušeností v oblasti boje proti korupci, ale vynalézavost organizovaného zločinu v této oblasti nelze podceňovat.

Graf č. 57

Autoregresní analýza dynamiky vývoje korupce

(C) RNDr. Stanislav Musil

Kromě vzestupu korupce jsme v roce 2000 zaznamenali absolutně největší nárůst u **překupnictví odcizených předmětů**. V roce 1993 byla tato aktivita na 8.-10. místě, v roce 1994 dokonce na 6.-7. místě, v roce 1995 na 12.-14., v roce 1996 na 8.-13. V roce 1997 se dostala opět na 6.-9. místo. V roce 1999 se opět vrátila na konec druhé desítky a byla uvedena

na 13.-17. místě. V roce 2000 byla na 4.-6. místě. Dá se říci, že její výskyt prochází vcelku pravidelnými vzestupy a propady.

Tab. č. 13 **Překupnictví**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
58	82	63	66	74	50	55	89

Podobné výkyvy jsme zaznamenali u **praní peněz**. V letech 1993-1995 se tato aktivita umísťovala na začátku druhé desítky. V roce 1993 byla na 11.-13. místě, v roce 1994 na 12.-14. místě, v roce 1995 rovněž na 12.-14. místě. V roce 1996 poklesla na 16.-19. místo, ale v roce 1997 se prudce vyšvihla na místo 5. V roce 1998 opět klesla na konec první desítky a v roce 1999 došlo znovu k velice mírnému zvýšení na 7.-8. místo. V roce 2000 je na 7.-9. místě.

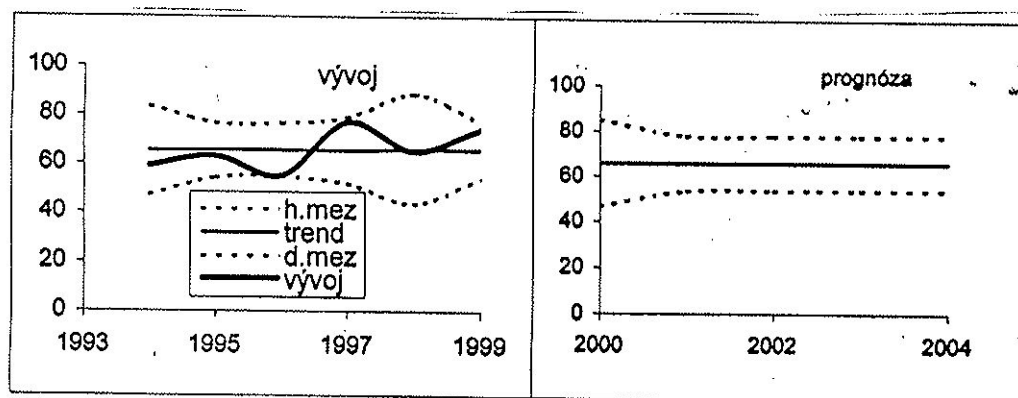
Tab. č. 14 **Praní peněz**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
50	59	63	55	77	65	74	85

Budoucnost lze takto izolovaně odhadovat jen velice obtížně. Přes značné výkyvy v trendu ukazuje autoregresní analýza stabilitu nad hranicí 60%. Záleží na protiopatřeních a na jejich účinnosti. Na druhé straně praní peněz je pro organizovaný zločin - stejně jako korupce - životně důležitou aktivitou. Lze tedy očekávat, že se bude snažit prosadit.

Graf č. 58

Autoregresní analýza dynamiky praní špinavých peněz

(C) RNDr. Stanislav Musil

V roce 1998 se na úrovni kolem 10. místa zcela nově objevilo **padělání CD a nelegální kopírování videokazet**. V roce 1999 již na stejné pozici setrvalo a v roce 2000 se dostalo do skupiny na 7.-9. místě.

Tab.č. 15 **Padělání CD a kopírování videokazet**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	-	-	-	-	-	70	85

S organizovaným zločinem souvisí **násilná trestná činnost** a dost často i **vraždy**. Podle našich předcházejících zjištění je násilí používáno zejména uvnitř kriminálního světa. Poměrně často proti provinivším se členům, méně často v boji konkurenčních skupin. Tam je dávana přednost jednáním. Mimo kriminální svět používají skupiny organizovaného zločinu spíše zastrašování. Násilné aktivity se pohybovaly v období 1993-1998 těsně nad hranicí průměru. V roce 1994 byly na 12.-14. místě, v roce 1995 na 15.-16., v roce 1996 na 16.-19., v roce 1997 na 18., v roce 1998 na 18.-20. místě. Rok 1999 znamenal dosti výrazný vzestup na 12.-14. místo. V roce 2000 byl pak vzestup ještě větší - na 7.-9. místo.

Tab. č. 16 **Násilí a vraždy**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	59	58	55	62	50	63	85

Předvídání **budoucnosti** je zde opět obtížné. Jde svým způsobem o významnou servisní aktivitu, podobnou korupci a praní peněz. K poklesu by mohlo vést to, že dobře organizované skupiny se pokud možno násilí mimo svět zločinu raději vyhnou. Na druhé straně jsme v odhadech - i faktiky - zaznamenali v roce 2000 vzestup.

Určitými výkyvy se spíše klesajícím významem procházejí **krádeže uměleckých předmětů**. Tato činnost patřila v roce 1993 a 1994 spolu s krádežemi aut u nás k nejrozšířenějším, v roce 1995 u ní začalo docházet k mírnému poklesu na 4.-6. místo. V roce 1996 došlo opět k mírnému vzestupu na 3.-4. místo, v roce 1997 k poklesu zpět na 6.-9. místo. V roce 1998 jsme zaznamenali 5. místo, v roce 1999 7.-8. místo a v roce 2000 10.-

12. místo. Tato aktivita, která byla v roce 1993 jednou z nejrozšířenějších, z čelních pozic postupně mizí. Pozice, kterou si zachovává, je však stále dosti významná.

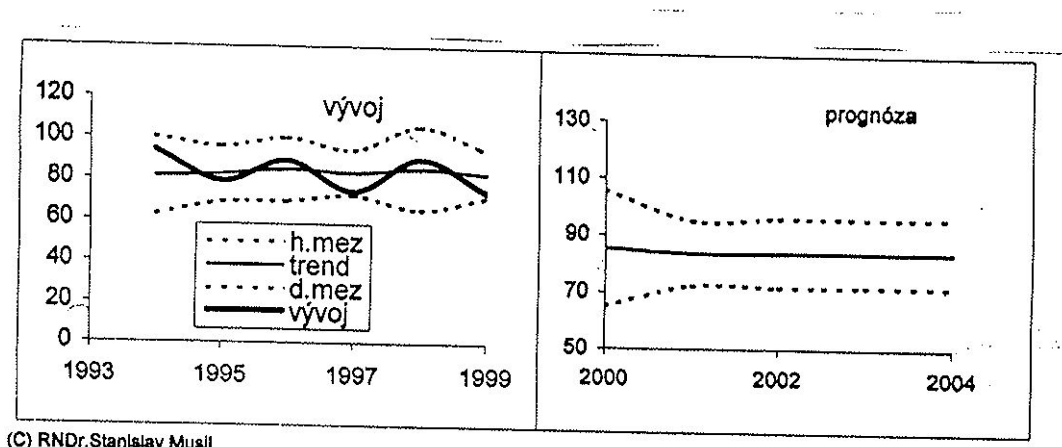
Tab. č. 17 **Krádeže uměleckých předmětů**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
100	94	79	89	74	90	74	81

Rozšířenost, kdysi jedné z předních aktivit organizovaného zločinu v České republice, postupně - i když s určitými výkyvy - klesá. Autoregresní analýza ukazuje ustálení pod hranicí 90%, ale spíše lze **očekávat** - experty již delší dobu předvídaný - další pokles.

Graf č. 59

Autoregresní analýza dynamiky krádeží a pašování uměleckých předmětů

Výskyt **krádeží vloupáním do bytů, chat, obchodů, skladů** ztrácel v průběhu let 1993-1998 postupně na významu. V roce 1993 byla tato aktivita na 4.-5. místě, v roce 1994 na 6.-7., v roce 1995 na 15.-16., v roce 1996 na 16.-19., v roce 1997 na 19., v roce 1998 na 22.-24. místě. Tuto sestupnou tendenci přerušil až rok 1999, kdy se krádeže vloupáním ocitly na 12.-14. místě. Rok 2000 vzestup potvrdil, krádeže vloupáním se dostaly na 10.-12. místo.

Tab. č. 18 **Vloupání**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
75	82	58	55	58	-	63	81

V posledních třech letech došlo k určitému zvýšení u **krádeží z nákladních aut a kamionů**. Tato aktivita se dostala v roce 1998 poprvé mezi 20 nejrozšířenějších, na 13.-17. místo. V roce 1999 již byla na 11. místě, v roce 2000 pak na 10.-12. místě.

Pokud by tento trend pokračoval, mohlo by se vykrádání nákladních aut a kamionů, prováděné organizovaným zločinem, stát v **příštích letech** dosti významnou aktivitou.

V roce 2000 se na 13.-14. místě umístilo **nezákonné vymáhání dluhů**. Tato aktivita se dosud pohybovala celkem stabilně na konci první desítky. Výjimkou byl rok 1994, kdy byla dosti vysoko, na 3.-5. místě a rok 1999, kdy byla na místě 5.

Tab.č. 19 **Nezákonné vymáhání dluhů**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	89	68	67	71	70	82	78

U **daňových podvodů** lze hovořit o značných výkyvech. V letech 1993 a 1994 jsme je mezi rozšířenými aktivitami vůbec nezaznamenali. V roce 1995 byly na konci první dvacítky. V letech 1996 a 1997 byly dosti vysoko - na 5., resp. 4. místě. V roce 1998 byly na 13.-17. místě, v roce 1999 se mezi nejrozšířenějšími opět neobjevily a v roce 2000 se dostaly na 13.-14. místo.

Tab. č. 20 **Daňové podvody**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	-	53	78	81	55	-	78

Obdobné výkyvy mají **bankovní podvody**. Ty se mezi významnějšími aktivitami objevily poprvé v roce 1996 na konci první desítky. V roce 1997 byly na 6.-9. místě, v roce 1998 na 13.-17. V roce 1999 se mezi nejrozšířenějšími neobjevily, v roce 2000 se opět vynořily na 15.-17. místě.

Tab.č. 21 **Bankovní podvody**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	-	-	67	74	55	-	70

Podobně se v roce 2000 umístily i **bankovní loupeže**, které zatím mezi rozšířenými aktivitami nefigurovaly.

Mezi nejrozšířenějšími činnostmi se občas objevuje **padělání dokumentů, šeků, peněz, mincí**. V roce 1996 byla tato aktivita na 14.-15. místě, v roce 1998 na 13.-17. a v roce 1999 a 2000 shodně na 15.-17. V letech 1993 - 1995 a v roce 1997 se mezi rozvinutými aktivitami neobjevovala.

Tab.č. 22 **Padělání**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	-	-	61	-	55	56	70

U **vydírání a vybírání poplatků za ochranu** došlo z hlediska pořadí v roce 2000 k poklesu. Aktivita, která se pohybovala na konci první desítky, poklesla až na místo 18.-19. Z hlediska míry výskytu však zůstala tato aktivita celkem stabilně pod hranicí 70%.

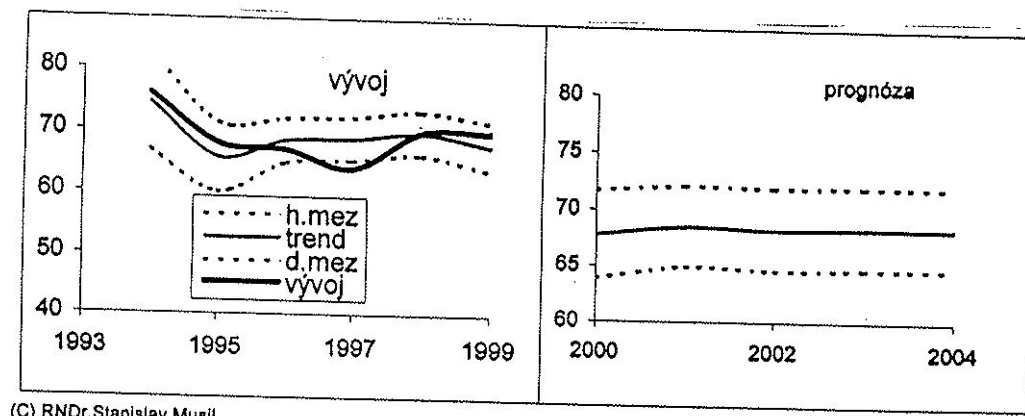
Tab. č. 23 **Vydírání**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
50	76	68	67	64	70	70	67

Podobnou stabilitu ukazuje i autoregresní analýza. Vydírání, ač je předběhnuto dynamičtější se vyvíjejícími aktivitami, zůstává i pro **budoucnost** stále dost významné.

Graf č. 60

Autoregresní analýza dynamiky vydírání

Čas od času se objevuje i **zakládání podvodných a fiktivních firem**. Poprvé bylo zaznamenáno v roce 1995 na 8.-11. místě. V roce 1996 a 1997 bylo 14.-15. , v roce 1998 11.-12. V roce 1999 se mezi rozšířenými aktivitami nevyskytlo, v roce 2000 bylo opět na 18.-19. místě.

Také umístění **celních podvodů** se vyznačuje značnými výkyvy. V roce 1993 byly na významné 4.-5. pozici, v roce 1994 klesly až na 15. místo, v roce 1995 stouply na 8.-11. místo. Vzestup pak plynule pokračoval, takže v roce 1996 byly na 6.-7. místě, ale v roce 1997 opět klesly na 13.-15. místo a v roce 1998 ještě hlouběji, na místo 18.- 19. V roce 1999 jsme zaznamenali výrazný skok směrem vzhůru. Celní podvody se objevily na 6. místě, tedy na přibližně stejné úrovni jako v roce 1993 a 1996. V roce 2000 jsme opět zaznamenali silný pokles až na 20. místo.

Tab.č . 24 **Celní podvody**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
75	50	68	72	68	50	78	63

Mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami byl v roce 1994 zaznamenán na 12.-14. místě. Pak se pohyboval na konci druhé desítky. V roce 1998 došlo k určitému vzestupu - na 11.-12. místo. V roce 1999 nastal opět pokles na konec druhé desítky aktivit, v roce 2000 dokonce až na 22. místo.

Tab. č. 25 **Obchod se zbraněmi**

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-	59	53	55	52	60	52	56

V roce 1999 se objevilo vůbec poprvé až na konci první dvacítky **vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení**. V roce 2000 se jeho výskyt ve stejné pozici potvrdil.

Hazardní hry se objevily již v roce 1993 na konci první desítky aktivit. V dalších letech se mezi 20 nejrozšířenějšími nevyskytovaly.

Z hlediska dynamiky můžeme rozlišit aktivity se stabilním výskytem, se stoupající tendencí a se stavem kolísavým. U kolísavých může být stoupající nebo klesající trend. K trvale stabilně a silně rozšířeným patří obchodování s drogami, krádeže aut a prostituce. Prudký vzestup byl v posledních letech u násilné kriminality, u nelegální migrace i u vloupání do objektů. Kolísání s trendem dolů je charakteristické pro krádeže uměleckých předmětů. Kolísání směrem nahoru je celkově u nelegální migrace a u praní špinavých peněz. Kolísání bez rozeznatelného trendu je u vymáhání dluhů (s velkými výkyvy), daňových podvodů (evidovaných mezi rozšířenými aktivitami až od roku 1995) celních podvodů.

11.4.1. Pravděpodobně nejrozšířenější aktivity v roce 2005

Podle vyjádření expertů bude naprosto nejrozšířenější aktivitou organizovaného zločinu na území ČR v roce 2005:

- **výroba a obchodování s drogami.**

S odstupem by měla následovat skupina čtyř aktivit:

- **násilí a vraždy,**
- **organizování nelegální migrace,**
- **organizování prostituce,**
- **praní špinavých peněz.**

Ve třetí skupině by měly být s malými rozdíly a přibližně v tomto pořadí:

- **počítačová kriminalita, • krádeže aut, • nelegální obchod se zbraněmi, • korupce,**
- **vymáhání dluhů, • vydírání, • bankovní loupeže, • bankovní podvody.**

Pro úplnost si ještě uveďme, že ojediněle byly zmíněny:

- obchodování s lidmi,
- daňové podvody,
- krádeže vloupáním do objektů,
- celní podvody,
- krádeže uměleckých předmětů,
- překupnictví,
- krádeže z nákladních aut,
- hazardní hry,
- podvody,
- porušování autorských práv,
- leasingové podvody,
- padělání,
- únosy,
- obchodování s lidskými orgány,
- nelegální zaměstnávání.

12. Závěr

V rámci širokého spektra vnějších i vnitřních společenských okolností - které bylo analyzováno rozsáhlým týmem Centra pro sociálně ekonomické strategie při FSV Univerzity Karlovy s výhledem do roku 2015 - jsme se pokusili o předpověď vývoje vybraných druhů kriminality. V souladu se záměrem koordinátora prognózy vývoje kriminality ve středoevropském regionu - Akademie policejního sboru v Bratislavě - jsme se - kromě celkového vývoje kriminality - zaměřili na kriminalitu majetkovou, násilnou, hospodářskou, drogovou, a na organizovaný zločin.

Při výzkumu jsme využili kvantitativní i kvalitativní metody. Shromáždili jsme data o dosavadních trendech a sestavili je do časových řad, většinou od roku 1990. Na základě časových řad jsme orientačně zpracovali regresní a autoregresní analýzy vývoje, který by se uskutečnil při nezměněných vnějších podmínkách a vycházel z dosavadních trendů. Takto vytvořené kvantitativní údaje byly základem pro písemné i ústní expertízy. V jejich rámci se vybraní odborníci dobírali možných variant dalšího osudu vybraných oblastí. Poznatky pak byly shrnuty za pomoci tzv. SWOT analýzy. Při ní byly v každé oblasti zváženy jak rozvojové možnosti, tak vývojová omezení.

Jak se dalo očekávat, ukázalo se, že seriózní předvídání je velice obtížné. I důkladně shromážděná data o vývoji v posledních deseti letech jsou někdy zpochybňována. Způsob evidence je různý, v průběhu let se mění. Navíc, mohou i na jednoznačné výsledky existovat různé názory. Závěry mohou být různě hodnoceny. Na rozdíl od minulosti, budoucnost rozsáhlejší polemiku nevyvolává. Téměř každá možnost může nastat. Tím odpovědněji musíme budoucí možnosti zvažovat. Zvláště tam, kde se zabýváme jednotlivostmi, je jakákoliv jednoznačná předpověď nemožná. Vývoj totiž většinou nevychází z podstaty samotného jevu či procesu, ale je téměř vždy ovlivněn vnějšími okolnostmi. Všechny druhy kriminality, charakteristiky pachatele i oběti jsou vždy ovlivněny společenským systémem. U všeho, co se týká kriminality záleží na tom, do jaké míry je společnost tolerantní, do jaké míry připouští, umožňuje nebo dokonce plodí společensky nežádoucí jevy na tom, jak účinná používá proti kriminalitě opatření.

Položili-li jsme tímto časově krátkým pokusem základ k obnově prognostické činnosti v oblasti kriminality, měli bychom v této činnosti pokračovat. V dalších letech již můžeme navazovat na shromážděná data i na úvahy kvalitativního charakteru. Vzhledem k širším společenským souvislostem však nutně potřebujeme navazovat na analýzy celé společnosti.

Ty - díky Centru pro sociálně ekonomické strategie - zatím existují. Pokud by neexistovaly, nemělo by ani valného smyslu, pokračovat v prognostické činnosti v oblasti kriminality.

V Praze dne 25. května 2001

Použité prameny

Bulletin NPC 1/2001 str. 51 - 58

Cejp, M.: Expertíza k problematice organizovaného zločinu VIII. Interní materiál. Praha, IKSP 2001.

Cejp, M.: Společenské příčiny a důsledky organizovaného zločinu. Praha, IKSP 1999

Epidemiologie drog a uživatelů drog Česká republika. Sborníky vydávané národním koordinátorem drogové epidemiologie a primární prevence ČR

Gabal, I.: Občanská společnost nebo trh bezpečnosti. In.: Gál, F. (ed): Násilí. Praha, EGEM 1994

Holcr, K., Chalka, R.: Prognostický scenár krátkodobého a strednodobého vývoja vybraných druhov kriminality v Slovenskej republike. Bratislava, Akadémia policajného zboru 1999

Holcr, K., Chalka, R.: Projekt vedecko-výzkumnej úlohy „Prognostický scenár krátkodobého a strednodobého vývoja vybraných druhov kriminality v Slovenskej republike. Bratislava, Akadémia policajného zboru 1999

Holcr, K., Chalka, R.: Zámer riešenia vedeckovýzkumnej úlohy „Prognostický scenár vývoja vybraných druhov kriminality v európskom regióne“. Material na rokovanie stáleho medzinárodného seminára „Aktuálne problémy kriminologickej prognostiky II“ konaného 26.-29.9. 1998 v Liptovskom Jáne

Chalka, R., Holcr, K., Holomek, J.: Prognóza vývoja kriminality v Slovenskej republike. Bratislava, Akadémia policajného zboru 2000

Chalka, R.: Prognóza vývoja kriminality v Slovenskej republike. Bratislava, Akadémia PZ 2000

Kadeřábková, D.: Hospodářská trestná činnost a její projevy. Praha, IKSP 1999

Kadeřábková, D.: Výskyt hospodářské trestné činnosti v roce 1999. In.: Kriminalita v roce 1999. Praha, IKSP 2000

Kadeřábková, D.: Kvantitativní, strukturální a územní výskyt hospodářské trestné činnosti. Interní materiál. Praha, IKSP 2001

Keller, J.: Sociologie byrokracie a organizace. Praha, SLON 1996

Keller, J.: Dvanáct omylů sociologie. Praha, SLON 1996

Machonin, P., Tuček, M.: Česká společnost v transformaci. Praha, SLON 1996

Musil, S.: Počítačová kriminalita. Praha, IKSP 2000

OSN E/CONF 88/2

Potůček, M.: Nejen trh. Praha, SLON 1997

Sborník Filia: Drogy ze všech stran II. Praha 1999

Sojka, M., Konečný, B.: Malá encyklopedie moderní ekonomie. Praha, LIBRI 1996

Sýkora, L.: Co je globalizace a jaké jsou její důsledky. Lidové noviny 9.9.2000

Standardní a nestandardní časové řady statisticky sledovaného výskytu hospodářské trestné činnosti. Policie ČR 2000

Statistická ročenka kriminality. Rok 2001, Praha, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Statistiky drogové kriminality Policie ČR od roku 1994

Trávníčková, I.: Hazardní hry a drogy jako potenciální zdroj organizovaného zločinu. Praha, IKSP 1996

Večerník, J. (ed), Matějů, P. a kol. : Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Praha, ACADEMIA 1998

Vize rozvoje České republiky do roku 2015. Praha, Centrum pro sociální a ekonomické strategie, UK Fakulty sociálních věd 2001 (Stránky jsou citovány podle počítačové verze, která má 136 stran, ne podle později vydané publikace, která má při stejném obsahu 245 stran !)

SUMMARY

Attempts to formulate measures focused on criminality should consider the results of scientific anticipation. In respect of the fact of changing social conditions and the nature of criminality the forecast should anticipate criminality in the widest social context. In this framework new phenomena can be developed.

Repeated return to criminality prognoses have been realised thanks to the Police Academy professionals initiative in Bratislava. They have been working on criminality prognosis in Slovakia since the first half of the nineties. In the 2nd half of the nineties they have tried to interest other countries and they plan to complete a Central European region comprehensive prognosis in 2001. The Czech Republic criminality prognosis will be part of it. At the same time in the late nineties the initiative of the Czech Republic Government Council for social and economic strategy started preparing professional studies for the Czech Republic comprehensive prognosis. In 2000 under the leadership of Charles University Social and Economic Strategy Centre, The Czech Republic Development Visions until 2015 were processed. This comprehensive knowledge has been used to define a wider social surrounding development. We have contributed to this research by a specific criminological view.

Methodology proceeded from the Czech society comprehensive prognoses application. There have also been summarised existing trends in the selected areas since 1990. We have processed tentative calculations based on regressive analyses connected with these trends. Our own prognostic considerations have been focused on expert estimations. To realize them we have used mainly the Focus - group method and the Delft method application which has been used in organized crime questionnaires. The established knowledge summary has been processed by the SWOT method in the framework of which we have been evaluating weak and strong points of individual systems, development opportunities and development limitations.

In accordance with the Central European region prognosis assignment **we have focused on** general, property, violent and moral/ethical, economic, drug and organized criminality. We have generally touched present world and the Czech society problems and have appraised their possible influence on criminality development.

In the framework of **today world external problems** analysis we have dealt with the possible positive and negative globalization and European integration influence on criminality. We have summarized increasing differences between developed and underdeveloped countries and other existing conflicts areas. We have specifically dealt with problems related to the integration of former East-European bloc countries to the democratic world. We have analysed the main trends related to the environment and demographic development.

As to **internal problems of the Czech Republic** we have considered positive and negative aspects of the political system, self-government, civil sector, legal system, economics, social structure and wide viewed culture. The area of culture includes lifestyle, life values, human relations, majority population in relation to minorities, morality, education and upbringing, healthcare, communication, mass media, science.

Our **general criminality** future development prognosis made the following conclusions:

1. In future years criminality will level off around a limit of about 400 000 police registered crimes a year if no radical changes occur in criminal legislation or in any other following laws or in the Police of the Czech Republic statistical system.
2. The share of women criminal offenders will increase.
3. The share of juvenile offenders will level off or will possibly decrease. The number of crimes committed by minors /children under 15 years/ will possibly increase.
4. The share of habitual offenders among prosecuted known offenders will possibly increase.

Crimes involving property represents a criminal activity determining the crime rate and further development of criminality. Its fast increase after 1990 caused a radical increase of the Czech Republic registered criminality in general in recent years it caused registered crimes to plateau.

At present it is impossible to forecast the property criminal activity future development and its share in criminality in general. If a Czech Republic proposed legal regulation valid since January 1, 2001 had been in operation, the lowest, but significant damage limit would have been adjusted to the Czech Republic lowest minimum wage. That is to say that the damage limit would increase from 2000 to 5000 Czech Crowns, and there would occur an unpredictable registered crime decrease. In concrete terms, property crimes would decrease for almost a hundred thousand crimes a year, at the same time the number of prosecuted offenders would decline.

Violent crimes have also increased since 1990 /roughly twice/ but substantially less radically than property crimes. Their share in total number of registered criminal acts declined as well as decreased in comparison with the time before 1990. In the immediate future we are expecting the possible levelling out of registered criminal acts, violent, moral/ethical crimes and also the number of prosecuted offenders for this criminal activity. We also expect a further development of young under 18 years offenders violence and its seriousness in respect to robbery. Also a slight increase in the number of organized crime offenders, e.g. murders to order, racketeering, assaults on public figures, etc. In our opinion, growing share of violent crimes will be connected with the criminal activity committed by foreigners in the Czech Republic territory with the settlement of mutual scores, dividing territories of interest among foreign and strengthening Czech gangs. Motivated offenders who gain money by criminal activity for buying drugs, namely robberies and other violent property crime will increase. The group violence, with its increasing aggressive manifestations, and negative social pathological phenomena in families, schools and in wider social environment will continue to increase.

Economic criminal activities in the 90's as well as now and in the near future all relate back to the emergence of the social changes started at the end of 1989. They reflect the new economic, legislative, criminal law, social and other indicators. The present incidence structure of this criminal activity differs from the former one and for that reason the development prediction is concentrated only on a quantity of crimes in the past decade. The first two years of this analysed period recorded a lower number of economic crimes compared

to years prior to 1989. Since 1993 there has been an increase every year. The highest number of crimes was recorded in 1999 when there were more than three times as many as in 1989.

The further occurrence development of this criminality will probably level out and will not distinctly increase. In respect to a visible calmdown and gradual stabilization of all areas of social life decreases objective reasons to the linear increase in number of economic registered crimes. This crimes number further occurrence will range on the present number level but in a higher scale than at present, latent crimes committed earlier will be its part. Concerning the development, some changes may take place in financial institutions services offer, in bill market, etc.

Since 1989 the **drug** related **crimes** prognosis has been processed using expert evidence as well as the Czech Republic drug criminality development basis. Drug criminality tendency of development over a five year perspective is based on the present Czech Republic situation analysis, on organized crime priorities and activities, and other accelerated criminal factors with respect to the specific aspects of drug problems.

Organized crime represents one of the greatest security risks in the contemporary world. After 1990 it started to manifest on a large scale even in the Czech Republic. On the Czech Republic territory there operate about 75 groups which have about 2000 members altogether. A further increase is expected in the future. Ironically since 1997 nobody was prosecuted, accused or arrested in connection with organized crime participation. Until 1998 there were only isolated prosecuted and accused cases /in 2000 there were 40 cases/ but practically nobody was sentenced. /In 1999 only one case/.

More that one third of all organized crime groups are highly organized having a multilevel organizational structure. The number of these groups will increase because less organized groups will not be able to compete with them in the framework of the world of crime. Half of the group members have part-time jobs there. The share of external workers will obviously continue to be very high. Their hiring is very convenient for organized crime. According to the appraisals in the framework of organized crime there are about 15% of women involved which represents more than in criminality in general /10%/. Their number may increase in the following years. According to the expert estimations even children are involved in organized crime in the Czech Republic mostly in connection with child pornography and prostitution but also with drug theft and distribution.

From the ethnic point of view more than a half of criminal groups members are foreigners, the rest is represented by Czech citizens. Groups from abroad intending to infiltrate in the territory of the Czech Republic have already been established. They found contacts and necessary structures. Their number will not evidently grow too much and vice versa they will be taking on more Czech citizens. One fifth of these groups will be exclusively Czech. Organized crime is mostly represented by Ukrainians and Russians out of a number of nationalities. This widest category have always been represented by the inhabitants of former Yugoslavia and China. Since 1998 the number of Chinese has declined, the number of Yugoslavians has declined since 1999, the number of Polish has also declined. The other group is represented by Bulgarians, Albanians, Vietnamese. Citizens of other ethnic groups are represented occasionally.

The widest activities of organized crime are represented by drug production, smuggling and distribution. Behind the above mentioned activities there are other fluctuating activities, e.g. corruption, money laundering, CD falsification and video duplicating, violence and murder, thefts of objects of art /belonging specially in the first half of the nineties to the most widespread ones/, illegal debt recovery, tax, banking and customs frauds, extortion, trafficking in arms.

According to experts estimations looking ahead to 2005, the most widespread organized crime activity should become the production and trafficking in drugs. Then should follow violent crimes, illegal migration /occurrence rate depends on EU admission/, organized prostitution, money laundering.

Since 2000 we have laid foundations to the criminality prognostic activity renewal which would become a starting point to further prognostic activity. Realized analyses affirmed that it was not possible to mechanically use only thoroughly collected data which could be the base for further considerations. As every possibility can be realized it is necessary to carefully consider all circumstances in this framework. It is not possible to consider only internal development definite phenomena but the widest possible social context. All kinds of criminality, profiles of offenders and victims are always influenced by the social system.

In accordance with the Central-European region prognosis assignment **we have focused** on general, property, violent and moral/ethical, economic, drug and organized crimes. We have generally touched present world and the Czech society problems and have evaluated their possible influence on criminal development.

Translation by: Marta Holeková

PRAVDĚPODOBNÝ VÝVOJ VYBRANÝCH DRUHŮ KRIMINALITY

Závěrečná zpráva z výzkumu za léta 2000-2001

Autor: PhDr. Martin Cejp, CSc., a kol.

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám 14. října 12, 150 21 Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR, František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: duben 2001

Vydání: první

Náklad: 170 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-86008-93-2